

Αναζητώντας την ελεύθερη αναζήτηση

ΕΛΕΝΗ ΣΕΜΕΡΤΖΙΔΟΥ

*Αναζητώντας
την ελεύθερη
αναζήτηση*

Μυθιστόρημα

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2019

copyright © Ελένη Σεμερτζίδου

Σελιδοποίηση, εκτύπωση, βιβλιοδεσία:

ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ ΑΕ

Ολύμπου 3, Τ.Κ. 570 09, Καλοχώρι Θεσσαλονίκης

Τηλ.: 2310 700770, Fax: 2310 700767

e-mail: ae.mavrogenis@gmail.com

Αφιέρωση???????

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Οι κουρτίνες του δωματίου ανέμιζαν μπροστά από την μισάνοιχτη μπαλκονόπορτα. Το φως από τον εξωτερικό φωτισμό του κήπου διαπερνούσε τις μικρές χαραμάδες από τα παντζούρια και γλιστρούσε μέσα στο σκοτεινό υπνοδωμάτιο. Γύρισα στο πλάι και κοίταξα το μικρό ρολόι που ήταν πάνω στο κομοδίνο. Η ώρα πλησίαζε πέντε το πρωί. Ο Άγγελος κοιμόταν ήρεμα και βαθιά δίπλα μου. Έγειρα ξανά στο κρεβάτι, τον πλησίασα και χάιδεψα τα καστανόξανθα, ατίθασα μαλλιά του. Το καλλίγραμμο, γυμνό σώμα του αποκαλύπτονταν στα σημεία εκείνα όπου το λευκό σεντόνι που τον σκέπαζε, είχε παραμεριστεί και μαζευτεί. Σε μια γωνιά του δωματίου, πάνω σε ένα τρίποδα, μπορούσα να διακρίνω τον τελευταίο πίνακα ζωγραφικής που είχε ολοκληρώσει εχθές και τον είχε τοποθετήσει σε μια περίοπτη θέση του δωματίου για να τον δω, όταν θα επέστρεφα στο σπίτι από το Πανεπιστήμιο.

— Αυτός ο πίνακας είσαι εσύ, μου είχε πει αγκαλιάζοντάς με σφιχτά, όταν μπαίνοντας μέσα στο δωμάτιο αμέριμνη και χωρίς να αντιληφθώ την αιφνίδια παρουσία του από πίσω μου, έμεινα έκπληκτη κοιτάζοντας τα έντονα και φωτεινά χρώματα που αποτυπώνονταν πάνω σ' αυτόν.

— Γιατί, Κύριε ζωγράφε; τον ρώτησα, τότε, χαμογελώντας και πιάνοντας τα χέρια του που είχαν τυλιχθεί γύρω από την μέση μου.

— Γιατί παριστάνει ένα ηλιοτρόπιο, μου ψιθύρισε γλυκά στο αυτί, την στιγμή που τα χείλη του αισθανόμουν να αγγίζουν τον λαιμό μου.

Ήμουν ξαπλωμένη ανάσκελα ακούγοντας τους ρυθμικούς χτύπους του ρολογιού και την αναπνοή του όμορφου άντρα που κοιμόταν δίπλα μου και μοιραζόταν τον τελευταίο χρόνο την ζωή του με την δική μου ζωή. Η σκέψη μου σταμάτησε απότομα σ' αυτή την τελευταία φράση, «την δική μου ζωή».

Κοιτάζοντας με ένα απλανές και χαμένο βλέμμα το ταβάνι του δωματίου, προσπαθούσα να ιχνηλατήσω και να αναπλάσω τα δεδομένα που καθόριζαν και προσδιόριζαν την ζωή μου, την εικόνα μου. Τρεις φράσεις, τρεις τίτλοι, τρία «κοσμητικά επίθετα» αυθόρμητα αισθάνθηκα να πλαισιώνουν το όνομά μου και να κοσμούν την πολυπόθητη ταυτότητά μου στα τριάντα τρία χρόνια που είχα πριν από λίγους μήνες κλείσει.

«Αριστούχα απόφοιτη του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής. Διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης. Λέκτορας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.»

Αυτή ήταν, λοιπόν, πραγματικά η ζωή μου; Αυτές μόνο οι τρεις φράσεις; Και αυτός ο άντρας δίπλα μου; Γύρισα ξανά το κεφάλι μου και τον κοίταξα. Ίσως να είναι και αυτός ένα κομμάτι της ζωής μου. Ίσως πάλι να μην είναι και τίποτα. Ίσως να είναι μια αναγκαιότητα, αλλά με «ημερομηνία λήξεως».

Οι δείχτες του ρολογιού έδειχναν πέντε και μισή. Μου ήταν αδύνατον πλέον να κοιμηθώ. Φόρεσα ένα φαρδύ, λευκό πουκάμισο και με σιγανές κινήσεις, άνοιξα την μπαλκονόπορτα και βγήκα έξω. Ήταν πολύ πρωί ακόμα και όλα στον κήπο ήταν σκεπασμένα από πάχνη. Ένωθα το πρωινό, δροσερό αεράκι να αγγίζει απαλά το πρόσωπό μου ανακουφίζοντας και το τελευταίο μου κύτταρο. Το φρεσκοκομμένο γρασίδι ανέδιδε μια ευχάριστη μυρωδιά, ενώ

σιγά-σιγά, μέσα από τα ελάχιστα αραιά σύννεφα, άρχιζε δειλά να ξεπροβάλλει ο ήλιος με τον εντυπωσιακό πύρινό του δίσκο, χρωματίζοντας με υπέροχες πινελιές τον ουρανό. Παρατηρώντας την ανατολή του ήλιου, θυμήθηκα ότι πολλές φορές στο πατρικό μου σπίτι, όταν ακόμη ήμουν μικρό κοριτσάκι, είχα παρατηρήσει με την ίδια έκσταση αυτό το φυσικό θαύμα. Είδα ξανά την ντελικάτη, ασθενική μορφή μου στην ηλικία των επτά ετών. Άκουσα τα συνεσταλμένα, απαλά βήματά μου στην ξύλινη σκάλα του νησιώτικου σπιτιού μας. Το τρίζιμο των μεντεσέδων, καθώς ξεκλείδωνα και άνοιγα προσεχτικά την βαριά εξώπορτα και μετά το ελεύθερο, ανέμελο, γρήγορο τρέξιμό μου προς την αμμουδιά που απλώνονταν λίγα μέτρα από το διώροφο σπίτι μας. Έπεφτα πάνω στην άμμο βγάζοντας τα πεδιλάκια μου με μια παιδική χαρά και ένα αυθόρμητο ενθουσιασμό. Όλη η ζωή μου τότε ήταν αυτό το αδέσμευτο, χαρούμενο τρέξιμο σε μια χρυσή αμμουδιά. Πολύ συχνά, καθώς ξάπλωνα πάνω στην πρωινή, υγρή ακόμη άμμο, αισθανόμουν τα βλέφαρά μου να βαραίνουν κάτω από την πίεση μιας γλυκιάς νύστας που προκαλούνταν από τον ήρεμο παφλασμό της θάλασσας. Δεν ήταν λίγες οι φορές που ο πατέρας μου με είχε βρει να κοιμάμαι με γερμένο το κεφάλι στο πλάι και λυγισμένα γόνατα σε αυτή την παραλία των παιδικών μου χρόνων. Χάιδευε τότε απαλά τα μαλλιά μου και ψιθύριζε γλυκά το όνομά μου.

«Εύα...»

Στο άκουσμα του ονόματός μου ξυπνούσα από τον γλυκό μου λήθαργο, άνοιγα τα μάτια και με μια παιδική αφέλεια και αθωότητα, έλεγα:

«Ήρθες μπαμπά;»

Χαμογελούσε, με έπαιρνε στην αγκαλιά του και καθόταν και αυτός δίπλα μου. Τα μακριά, λεπτά, μουσικά του δάχτυλα άγγιζαν τα ξανθά μαλλιά μου. Η αισθαντική φωνή του δένονταν με την

μουσικότητα του νερού της θάλασσας και τον ήχο από το ελαφρύ, θαλασσινό αεράκι. Ξαφνικά, αισθάνθηκα την απαλή, αργή φωνή του να ηχεί μέσα στα αυτιά μου, όπως τότε...

«Εύα, το πιο αληθινό πράγμα στην ζωή μας είναι αυτό το φως του ήλιου που βλέπεις και ο ήχος από το νερό της θάλασσας που ακούς. Αυτά είναι, κοριτσάκι μου, τα πιο σημαντικά πράγματα στην ζωή μας. Ακόμη και όταν μεγαλώσεις και γίνεις μια ωραία γυναίκα, να μην παύσεις να έρχεσαι σε αυτή την παραλία και να κάθεσαι, όπως τώρα, κοιτάζοντας την θάλασσα και τον ουρανό. Γιατί εσύ, Εύα, είσαι ένα ξεχωριστό κοριτσάκι και αυτή την ευαισθησία που έχεις, πρέπει να την διατηρήσεις και να μην την χάσεις ποτέ. Μ' ακούς, παιδί μου; Να μην την χάσεις ποτέ... Ποτέ...»

— Εύα... Εδώ είσαι;

Η φωνή του Άγγελου ήρθε τόσο αναπάντεχα μέσα στην απόλυτη ησυχία που πλανιόταν στον κήπο, που πραγματικά ταραχτήκα στο άκουσμά της.

— Πώς και ξύπνησες τόσο νωρίς, κορίτσι μου;

Με πλησίασε με αργά βήματα και με αγκάλιασε, κλείνοντάς με μέσα στο ψηλό, λεπτοκαμωμένο σώμα του.

— Δεν μπορούσα να κοιμηθώ άλλο και είπα να σηκωθώ και να χαρώ την ανατολή του ήλιου.

Με φίλησε στο μάγουλο και μετά στα μαλλιά.

— Μήπως, το κοριτσάκι μου, είναι στεναχωρημένο από κάτι;

— Όχι... Απλώς... Όταν έχω παράδοση μαθημάτων στο Πανεπιστήμιο, είμαι λιγάκι σε υπερένταση, Άγγελε...

Ένιωθα αφόρητη αμηχανία, παλεύοντας να βρω κάποια αληθοφανή δικαιολογία για να ξεφύγω από το βλέμμα του.

— Τότε, δεν έχουμε παρά να κάνουμε κάτι, για να την αποβάλλουμε!

— Τι μπορούμε να κάνουμε;

Τον κοίταξα με ένα βλέμμα απορίας, λιγάκι σαστισμένη.

— Κάτι σαν αυτό!

Πριν προλάβω καλά-καλά να αντιδράσω, με είχε σηκώσει στα χέρια του, κρατώντας με σφιχτά στην αγκαλιά του. Παραμέρισε με το πόδι του την μπαλκονόπορτα και μπήκε μέσα στο μεγάλο δωμάτιο. Με άφησε μαλακά πάνω στο κρεβάτι. Τα χέρια του άρχισαν να ξεκουμπώνουν ένα-ένα με αργές κινήσεις τα κουμπιά από το πουκάμισό μου. Την στιγμή που ήταν έτοιμος να ανοίξει και το τελευταίο κουμπί, τον σταμάτησα πιάνοντας του απότομα το χέρι.

— Άγγελε... Τα μοναχοπαίδια... Μήπως είναι λιγάκι... Προβληματικά παιδιά...;

Με την παλάμη του χεριού του, άγγιξε απαλά το μάγουλό μου και χαμογέλασε.

— Τα μοναχοπαίδια, γλυκιά μου, είναι τα πιο υπέροχα πλάσματα, ειδικά, όταν είναι και... «ηλιοτρόπια»...

Το χέρι μου αφέθηκε να πέσει νωχελικά πάνω στο κρεβάτι, αφήνοντας να ανοίξει και το τελευταίο κουμπί από το λευκό πουκάμισο...

Στην μεγάλη αίθουσα του αναγνωστηρίου της Εθνικής Βιβλιοθήκης επικρατούσε απόλυτη σιωπή και ηρεμία. Τα περισσότερα τραπέζια ήταν άδεια και οι ελάχιστοι αναγνώστες που υπήρχαν μέσα στον υποβλητικό χώρο, ήταν μάλλον κάποιοι ξεχασμένοι ερευνητές και ιστοριοδίφες, παρά απλοί βιβλιόφιλοι.

— Το καλοκαίρι οι Έλληνες, κορίτσι μου, συχνάζουν στις παραλίες και όχι στις βιβλιοθήκες! μου είχε πει το πρωί ο Άγγελος, την στιγμή που ετοιμαζόμουν να φύγω από το σπίτι.

— Η αγάπη για το βιβλίο και για τον ζωτικό χώρο ύπαρξής του δεν είναι εποχιακή, αλλά μόνιμη και αποτελεί τρόπο ζωής, ήταν η απάντησή μου στο προηγούμενο σχόλιό του που με είχε λιγάκι ενοχλήσει.

— Πολύ καλά, χαλκέντερη διδάκτωρ της Τέχνης! Εύχομαι καλή παραμονή στον ζωτικό σας χώρο! Ελπίζω το βράδυ να έχουμε την χαρά και την τιμή να σας δούμε και πάλι!

Δώσαμε ένα βιαστικό φιλί ο ένας στον άλλο και την στιγμή που ετοιμαζόμουν να πάρω την τσάντα μου για να φύγω, με στάματησε πιάνοντας το μπράτσο μου.

— Εύα... Σ' αγαπώ...

Χάιδεψα βιαστικά το χέρι του που κρατούσε το δικό μου σε μια προσπάθεια να ελευθερώσω το μπράτσο μου.

— Θα τα πούμε το βράδυ, Άγγελε. Καλή έμπνευση.

Προχωρούσα με μικρά βήματα προσέχοντας να μην προκαλέσω κάποιο θόρυβο που θα μπορούσε να ενοχλήσει τους ελάχιστους θαμώνες και να αποσπάσει την προσοχή τους από αυτό που μελετούσαν με ιδιαίτερη αφοσίωση. Την στιγμή που πλησίαζα το τραπέζι που είχα επιλέξει για να καθίσω, ένας ασπρομάλλης κύριος, με αποστεωμένο πρόσωπο και κάτισχνο σώμα, σηκώθηκε απότομα μπροστά μου. Χαμογέλασε κάτω από τα στρογγυλά, μικρά γυαλιά του, παραχωρώντας μου την θέση του και λέγοντας με ένα πολύ ευγενικό τόνο στην φωνή

— Καθίστε, παρακαλώ.

Άφησα την τσάντα μου στο διπλανό, άδειο κάθισμα και κάθισα και εγώ. Η λεπτή φιγούρα του απομακρύνονταν όλο και περισσότερο μέσα στον μακρύ διάδρομο, μέχρι που τελικά χάθηκε, σαν μια μαύρη κουκίδα που μικραίνει σταδιακά, ώσπου να σβήσει εντελώς από το βλέμμα του εξωτερικού παρατηρητή. Σκέφτηκα ότι, ενώ εδώ και αρκετό καιρό, είχα πλέον ενταχθεί

μέσα στην «πεφωτισμένη» ακαδημαϊκή κοινότητα, ωστόσο κάτι τέτοιες γραφικές φυσιογνωμίες εξακολουθούσαν να μου προκαλούν εντύπωση και να με γοητεύουν παράλληλα. Ήμουν έτοιμη να ανοίξω την μεγάλη τσάντα μου που ήταν γεμάτη χαρτιά και συγγράμματα που μελετούσα για τις πανεπιστημιακές μου υποχρεώσεις, όταν το μάτι μου έπεσε πάνω στο βιβλίο που είχε αφήσει ο μυστηριώδης, προηγούμενος αναγνώστης, καθώς μου παραχωρούσε την θέση του. Με έκπληξη παρατήρησα ότι το ογκώδες βιβλίο που διάβαζε ήταν ανοιχτό. Δεν είχε μπει στον κόπο ούτε καν να το κλείσει. Μπορούσα, λοιπόν, να διαβάσω το κείμενο της σελίδας που πριν από λίγα λεπτά διάβαζε και εκείνος. Για λίγα δευτερόλεπτα αμφιταλαντεύτηκα πάνω στο δίλημμα της «αναγνωστικής αδιακρισίας», όμως η περιέργειά μου ήταν τόσο έντονη που οι δεοντολογικές αναστολές μου δεν ήταν ικανές για να με αποτρέψουν. Τράβηξα κοντά μου το βαρύ βιβλίο. Τα γράμματα του κειμένου ήταν μικρά και αχνά, ενώ η κίτρινη απόχρωση της σελίδας μαρτυρούσε εύλογα την παλαιότητα της έκδοσης του συγγράμματος. Οι λέξεις της ανοιχτής σελίδας άρχισαν να αποκαλύπτονται μια-μια μπροστά στα μάτια μου, ενώ το «αδηφάγο» βλέμμα μου τις «κατάπινε» με μια ακατανίκητη, ανεξέλεγκτη «βουλιμία»...

«Μόνος ο Ιωάννης επιστρέφει στο όρος Θαβώρ. Πέφτει στη γη και αναπέμπει φωνή ικεσίας, παράκληση να δει και να ακούσει όσα θα συμβούν, όταν ο δάσκαλος και Θεός επιστρέψει στον τόπο που έζησε και δίδαξε. Χρειάστηκε να προσευχηθεί επτά ημέρες, και τότε νέφος τον έφερε πρόσωπο με πρόσωπο με τον ουρανό, το σύμβολο της αντίφασης, το υπαρκτό μαζί και ανύπαρκτο, το ορατό που στέκει άυλο και άπιαστο. Ο ουρανός, όμως, για τον Ιωάννη άνοιξε, και από μέσα ανάβλυσε “οσμή αρωμάτων ευωδίας πολλής”, και ο πιστός μαθητής είδε “φωτοχυσίαν πολλήν σφόδρα παρά τον

ήλιον φωτεινότεραν”. Δες, “δίκαιε Ιωάννη”, ανέκραξε φωνή δίχως πηγή, κι εκείνος ύψωσε το βλέμμα: αντίκρισε βιβλίο επτασφράγιστο, “επτά βουνά παχύ”, και με μήκος ασύλληπτο για τον ανθρώπινο νου. Όσα στον ουρανό και στη γη και στην άβυσσο, τα κρίματα και η δικαιοσύνη της ανθρωπιάς, όλα γραμμένα μέσα στο βιβλίο. Πότε ρωτά ο πολυφίλητος μαθητής, πότε θα γίνουν όλα αυτά;»

Η ανοιχτή σελίδα είχε φτάσει πια στο τέλος της, όμως, εγώ αισθανόμουν μια ενδόμυχη επιθυμία να συνεχίσω μετακινώντας το βλέμμα μου και μεταβαίνοντας στην αντικρινή.

«Καιρός πλησμονής θα είναι, καιρός αφθονίας, “σίτου και οίνου”. Τότε, με τα μελανότερα χρώματα ζωγραφισμένο, εμφανίζεται το κακό, με “ψευδοφαντασίες” για όπλο. Πόσο θα κρατήσει, Κύριε, ρωτά ο μαθητής; Τρία χρόνια η απάντηση, “κι εκείνα θα τα κάνω σαν τρεις μήνες, κι εκείνους σαν τρεις βδομάδες, κι εκείνες σαν τρεις ημέρες, κι εκείνες σαν τρεις ώρες, κι εκείνες σαν τρεις στιγμές”. “Εσμίκρυνας τας ημέρας του χρόνου αυτού”, είχε γράψει ο προφήτης Δαβίδ. Κι όμως, τότε άνθρωπος ζωντανός δε θα μείνει στη γη. Θα χρειαστεί η σάλπιγγα, φωνή αρχαγγέλου, για ν’ αναστηθούν οι άνθρωποι: με μια μορφή όλοι, και με μια ηλικία, απαράλλαχτοι μεταξύ τους, όπως οι μέλισσες, ως άγγελοι του Θεού. Οι δίκαιοι θ’ αναγνωρίσουν ο ένας τον άλλο, ο αδελφός τον αδελφό, ο φίλος το φίλο, ο πατέρας τα παιδιά του, τα παιδιά τους γονείς. Οι αμαρτωλοί, όμως, εκείνοι με τα σφάλματα, δε θα τα καταφέρουν. Η αγωνία του Ιωάννη, του ανθρώπου, δεν εξαντλείται στα αγαπημένα πρόσωπα: Κύριε, θα θυμάμαι εκεί όσα γνώρισα εδώ, τους αγρούς, τα αμπέλια, τα υπόλοιπα; Η απάντηση ήλθε σκληρή, αναπάντεχη, ίσως, με τα λόγια του προφήτη Δαβίδ: “ωσει άνθος του αγρού”, έτσι θα μαραθεί ο άνθρωπος, γιατί το πνεύμα πέρασε κι έφυγε, και πια δε θυμάται. “Θα βγει το πνεύμα του και θα φύγει, και θα επιστρέψει στον τόπο του. Εκείνη την ημέρα θ’

αφανιστούν όλες οι σκέψεις του”. Έτσι είχε πιστέψει και ο Αριστοτέλης, και το έγραψε στο “Περί Ψυχής”: “Κι όταν χωρισθεί, ο νους είναι μόνο αυτό που είναι, και μόνο αυτό είναι αθάνατο και αιώνιο (και δε θυμούμαστε τότε, επειδή, ενώ αυτός ο νους είναι απαθής, ο παθητικός νους είναι φθαρτός)”...»

Και η δεύτερη αυτή σελίδα είχε φτάσει στο τέλος της. Αισθάνθηκα ένα ελαφρό ιδρώμα στο μέτωπό μου και στα χέρια. Ήταν ολοφάνερο ότι οι δύο αυτές σελίδες έφεραν ένα απόσπασμα από το Ιερό Κείμενο της «Αποκάλυψης» του Ιωάννη. Γύρισα απότομα σελίδα αποφασισμένη να συνεχίσω με αυτό το γοητευτικό, όσο δέος και εάν μου προκαλούσε, πρωτόγνωρο για μένα βύθισμα της ψυχής στο αρχέγονο «Εγώ». Γυρνώντας την σελίδα, ένα μικρό, λευκό χαρτάκι γλίστρησε προς τα έξω και έπεσε πάνω στο τραπέζι. Ήταν ένα μικρό σημείωμα. Τα γράμματα ήταν τόσο μικροσκοπικά και με περίτεχνες κεραίες που μπλέκονταν η μία με την άλλη, σχηματίζοντας ένα γραφικό σύμπλεγμα που έμοιαζε σχεδόν με μονοκονδυλιά. Το εξικωμένο μάτι μου δεν δυσκολεύτηκε να «αποκρυπτογραφήσει» το βιβλιογραφικό αυτό σημείωμα: «*Βυζαντινή Τέχνη στην Ελλάδα – Πάτμος*».

«Βυζαντινή Τέχνη στην Ελλάδα; Τι σχέση μπορεί να έχει αυτό το σημείωμα με το προηγούμενο κείμενο;» αναρωτήθηκα.

Προσπαθούσα να βρω το «κλειδί» που θα μου έδινε την ερμηνεία αυτού του «αινίγματος», όταν άξαφνα το μάτι μου ακινητοποιήθηκε πάνω στην λέξη «Πάτμος».

«Μα, βέβαια! Αυτό είναι! Πάτμος! Αυτή είναι η λέξη-κλειδί! Το Ιερό νησί! Το νησί της Αποκάλυψης!»

Μετά από μία ώρα περίπου, άφηνα το επιβλητικό κτίριο της Εθνικής Βιβλιοθήκης, κατευθυνόμενη βιαστικά προς το Πανεπιστήμιο, έχοντας ως συνοδοιπόρο μια πολύχρωμη και αλλοπαρμένη μάζα ανθρώπων που, μέσα από τρελά, επίμονα κορναρίσματα

και άφθονο καυσαέριο, έτρεχαν στους δρόμους για να προλάβουν την ζωή. Ποια ζωή, άραγε; Την «φθαρτή» ή την «άφθαρτη»;...

Ανέβαινα βιαστικά δυο-δυο τα σκαλιά της ψηλής σκάλας του κτιρίου που οδηγούσε στο γραφείο μου, σχεδόν τρέχοντας, όταν έπεσα κυριολεκτικά πάνω στον Παύλο. Με κοίταξε έκπληκτος, γεμάτος απορία.

— Πω πω βιασύνη! Τι ένθεη, βακχική μανία σε διακατέχει, προσφιλεστάτη συναδέλφισσα;»

Ο Παύλος ήταν και αυτός Λέκτορας όπως και εγώ και ήταν από τους λίγους ανθρώπους, ίσως και ο μοναδικός, με τον οποίο είχα συνδεθεί φιλικά σε όλο αυτό το διάστημα της ακαδημαϊκής μου πορείας. Από την πρώτη στιγμή, ο μπριόζικος χαρακτήρας του, το χιούμορ του και κυρίως η ευαισθησία, η κατανόηση και η τρυφερότητα που τον διέκρινε, ήταν αρκετά για να με κατακτήσουν και για να δημιουργήσουν ένα κλίμα καλής επικοινωνίας, συνεργασίας και εμπιστοσύνης, έννοιες που μάλλον αποτελούσαν «είδος προς εξαφάνιση» για τα δεδομένα της επιστημονικής κοινότητας στην οποία ανήκαμε πλέον και οι δύο.

— Ω! Χίλια συγνώμη, Παύλε μου, αλλά δεν σε πρόσεξα... Πώς τα πας; Πώς και εδώ τέτοια ώρα; Είχες κάποιο μάθημα;»

— Σε εσάς ερχόμουν, ωραία μου κυρία, αλλά βρήκα το γραφείο σας κλειδωμένο και ετοιμαζόμουν να φύγω. Φαίνεται, όμως, ότι ο καλός Θεούλης με αγαπάει αρκετά. Αχ, συγνώμη! Εκ παραδρομής! Όταν μιλάω μαζί σας, τέτοιες «απαγορευμένες» λέξεις δεν πρέπει να τις αναφέρω!

Γέλασε κάνοντας και ένα αστέιο μορφασμό. Τον κοίταξα έντονα στα μάτια χωρίς ούτε καν να χαμογελάσω και με μια απότομη κίνηση, άρπαξα το χέρι του.

— Πάμε γρήγορα στο γραφείο μου! Τώρα! Σε παρακαλώ!

— Παναγιά μου! Ευχόμεν εδώ και καιρό να μου γίνει αυτή η ανήθικος πρόταση, αλλά δεν περίμενα τόσο γρήγορα και με τέτοιο παράφορο πάθος από αυτά τα εξαισία, φιλήδονα χείλη μιας λαμπρής Ιστορικού Τέχνης!

Δεν πρόσεχα καθόλου αυτά που έλεγε ακατάπαυστα όσο ανεβαίναμε γρήγορα την σκάλα, ούτε συμεριζόμενα τους συνηθισμένους, κατά τα άλλα, αστεϊσμούς του. Το μόνο που ήθελα ήταν να φτάσουμε όσο το δυνατόν πιο γρήγορα στο γραφείο μου. Ξεκλείδωσα γρήγορα την πόρτα και μπήκα πρώτη μέσα στο μικρό γραφείο που μου είχε παραχωρηθεί και αποτελούσε τον κατεξοχήν προσωπικό μου χώρο, κάτι σαν το απαραίτητο καταφύγιό μου. Ένα «αναγκαίο κακό», όπως συχνά συνήθιζα να το αποκαλώ. Πέταξα την τσάντα μου πάνω στο τραπέζι.

— Τα κλειδιά, Εύα...

Όλη αυτή η βιασύνη μου είχε προκαλέσει ένα είδος ταραχής και νευρικότητας. Τον κοίταξα με απορία, σαστισμένη.

— Τα κλειδιά; Ποια κλειδιά; Δεν καταλαβαίνω, Παύλε...

— Τα κλειδιά, κορίτσι μου... Με ανοιχτή την πόρτα; Δεν θα κλειδώσουμε;

Έπιασα το μέτωπό μου με απογοήτευση και κυριολεκτικά σωριάστηκα στην καρέκλα του γραφείου μου. Οι προηγούμενοι «αστεϊσμοί» αποδεικνύονταν τελικά ότι δεν ήταν και τόσο «αστεϊσμοί» όσο νόμιζα.

— Παύλε... Εάν ήθελα να συμβεί κάτι, να είσαι σίγουρος ότι θα σου πρότεινα να έρθεις στο σπίτι μου και όχι εδώ στο γραφείο μου. Δεν έγινα ακόμη, καλώς ή κακώς, τόσο μίζερη, πρόστυχη και χυδαία!

Κατέβασε το κεφάλι του κοκκινίζοντας ελαφρά. Ο τόνος της φωνής του έγινε πολύ σοβαρός.

— Συγγνώμη, Εύα... Φαίνεται πως δεν παύω να συμπεριφέρομαι, ορισμένες φορές, επιπόλαια και γελοία... Είμαι κατάπτυστος... Συγγνώμη...

Ο Παύλος είχε μετατραπεί ξαφνικά σε ένα αμήχανο παιδί που με σκυφτό κεφάλι και χαμηλωμένο βλέμμα, προσπαθούσε να κρύψει την ντροπή που αισθανόταν και το αίσθημα ενοχής. Σηκώθηκα αργά από το κάθισμά μου και τον πλησίασα. Έπιασα τους ώμους του. Στο άγγιγμα αυτό, σήκωσε το κεφάλι του κοιτάζοντας με ένα περίλυπο, μετανιωμένο ύφος. Μου ήρθε αυθόρμητα ένα χαμόγελο στα χείλη με όλη αυτή την «ιλαροτραγική» σκηνή που είχε πριν από λίγο προκύψει. Στα χαμόγελό μου, απάντησε και αυτός με το ίδιο, αν και λιγάκι «συγκρατημένο», μειδίαμα. Πια να «εκτονώσω» την κατάσταση και να «αποκαταστήσω την τάξη», πήρα ένα επιτηδευμένο, ακαδημαϊκό ύφος και, με ένα πομπώδες τόνο στην φωνή, είπα, εξακολουθώντας να χαμογελάω.

— Πάτμος! Κύριε, αξιότιμε συνάδελφε! Όταν ακούτε την λέξη, Πάτμος, τι σας έρχεται συνειρμικά στο μυαλό;

Χάνοντας τελείως το προηγούμενο, συγκρατημένο ύφος του και αποκτώντας και πάλι το κέφι του, απάντησε κάνοντας μια αστεία γκριμάτσα, συνοδευόμενη και από κωμικές χειρονομίες.

— Όταν ακούω την λέξη, Πάτμος, μου έρχεται κατευθείαν στο μυαλό μια βραχώδης, καυτή αμμουδιά, με ακόμη πιο καυτά, γυμνά κορμιά!

Έτσι όπως έπιανα τους ώμους του, του έδωσα ένα αγανακτισμένο χτύπημα στην πλάτη.

— Ε, λοιπόν, εσύ δεν υποφέρεσαι! Παύλε, επιτέλους, σοβαρέψου! «Επιστράτευσε» για λίγο και την επιστημονική σου ιδιότητα! Από ιστορικής άποψης σε ρωτάω, αχρείε!

Η κατάσταση, μάλλον, είχε πια «εκτονωθεί» πλήρως. Τράβηξε απότομα μια καρέκλα που ήταν δίπλα στο γραφείο μου και κάθισε.

— Λοιπόν! Κυρία συνάδελφε! Επειδή, όπως βλέπω η συζήτηση θα διεξαχθεί σε πολύ υψηλούς, ακαδημαϊκούς τόνους, θα σας παρακαλούσα θερμά να καθίσετε και εσείς!

Επέστρεψα ξανά στο γραφείο μου και κάθισα. Για λίγα δευτερόλεπτα, κοιταζόμεσταν απλώς στα μάτια χωρίς να μιλάμε. Έκανε την πρώτη κίνηση «σπάζοντας» την σιωπή που είχε πέσει ανάμεσά μας. Το πρόσωπό του απέκτησε ξαφνικά εκείνο τον παιδικό ενθουσιασμό που είχα παρατηρήσει την ημέρα εκείνη, όταν με την δική του άδεια, παρακολούθησα την παράδοση ενός μαθήματός του, μέσα στο μεγάλο αμφιθέατρο της Φιλοσοφικής Σχολής.

— Το νησί της Πάτμου, λοιπόν, αγαπητή κυρία Κομνηνού, σύμφωνα με την μυθολογία, οφείλει το όνομά του στην λέξη, Πάτνος, η οποία προέρχεται από το περιστατικό όπου ο Θεός Ποσειδώνας «πάτησε» στο νησί. Ο ιστορικός μελετητής και ερευνητής, Βωχάρ, υποστηρίζει ότι το όνομα, Πάτμος, αποτελεί φοινικική ή καρική λέξη, σύμφωνα με την οποία σημαίνει τόπος με κωνοφόρα δέντρα. Κατά πολλούς, η λέξη, Πάτμος ή Πάτνος, προέρχεται από ένα βουνό, το Λάτμο, στην Καρία της Μικράς Ασίας στην οποία λατρεύονταν η Θεά Άρτεμης, ενώ άλλοι πιστεύουν ότι οφείλεται από παραφθορά της λέξης, Φάτνης. Κατά την μυθολογία, το νησί ονομάζονταν, Λητώις, προς τιμή της Θεάς Άρτεμης την οποία αποκαλούσαν, Λητωίδα, από το γεγονός ότι ήταν κόρη της Λητούς. Σύμφωνα με τον Ησίοδο, η Θεά Άρτεμης πήγαινε στο ναό της στο βουνό Λάτμος, το οποίο όπως είπα και προηγουμένως βρίσκεται στην Μικρά Ασία, και εκεί συναντούσε την Σελήνη, η οποία ήταν ερωτευμένη με κάποιον, Ενδυμίωνα, που ζούσε στο ναό της Θεάς. Η Σελήνη παρότρυνε την Θεά να ανασύρει το νησί από τον βυθό. Η Θεά, με την βοήθεια του δίδυμου αδελφού της, Απόλλωνα, κατάφεραν να πείσουν τον Δία και έφεραν στην επιφάνεια το νησί. Πολλοί πιστοί της Θεάς Άρ-

τεμης, ως δείγμα πίστης και αφοσίωσης, πήγαν και κατοίκησαν στο νησί και του έδωσαν το όνομα, Λητώις, για να την τιμήσουν. Σύμφωνα με επιγραφή, στο νησί κατέφυγε ο μητροκτόνος, Ορέστης, κυνηγημένος από τις Ερινύες μαζί με Αργείους, μετά τον φόνο της μητέρας του, Κλυταιμνήστρας. Οι αρχαίοι συγγραφείς αναφέρουν το νησί της Πάτμου, για πρώτη φορά, γύρω στον 5^ο αιώνα π.Χ. Συγκεκριμένα, αναφορές έχουμε από τον Θουκυδίδη, τον Στράβωνα, τον Ευστάθιο, όπου την μνημονεύει μέσα από το έργο, «Διονυσίου Οικουμένης Περιήγησιν», στην «Φυσική Ιστορία» του Πλινίου και στο «Εν Σταδισμοίς Μεγάλης Θαλάσσης». Ευρήματα αρχαϊκών αγγείων μυκηναϊκής περιόδου, όστρακα και γεωμετρικά, δηλώνουν ίχνη Μυκηναϊκού Πολιτισμού, πολύ πριν τον 13^ο αιώνα π.Χ. Η ταυτότητα των πρώτων κατοίκων του νησιού αποτελεί ένα μυστήριο παρά τις μελέτες και έρευνες πολλών ιστορικών και αρχαιολόγων. Έτσι, μοιραία, οι απόψεις συγκρούονται. Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι το νησί κατοικήθηκε πολύ πριν από το 3000 π. Χ από τους Κάρες, τους Λέλεγες, τους Πελασγούς, αρχέγονα φύλλα ελληνικής καταγωγής, τα οποία είχαν αποικήσει όλα τα νησιά της Δωδεκανήσου και φυσικό είναι να είχαν πάει και στο νησί της Πάτμου. Ο Γερμανός αρχαιολόγος, Ludwig Ross, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών το έτος 1837, διατύπωσε στις «Νησιώτικες περιηγήσεις» ότι...

Πρόσεχα κάθε φράση που έλεγε, κάθε νεύμα του, κάθε χειρονομία και κάθε κίνησή του με ένα εκστατικό βλέμμα προσπαθώντας να μην χάσω ούτε μια λέξη. Είχα διαπιστώσει και παλιότερα ότι ο Παύλος δεν διέφερε από μια «κινήτη βιβλιοθήκη», διατηρώντας, όμως, με ένα εξαιρετικό τρόπο και την γοητευτική απόχρωση του «γήινου» ανθρώπου.

— ... Τελειώνοντας την ευσύνοπτη αυτή ιστορική αναδρομή, επιτρέψτε μου να σας αναφέρω επίσης ότι, χάρη στον Άγιο Ιωάννη

τον Θεολόγο, το νησί έγινε γνωστό σε όλους του Χριστιανούς, το οποίο μέχρι και σήμερα αποκαλούν, το νησί της Αποκάλυψης, και αποτελεί ιερό τόπο προσκυνήματος.

Έκανε μια μικρή παύση και, χαμογελώντας, συνέχισε λέγοντας.

— Αυτό το τελευταίο, βέβαια, σχόλιο, εσάς, ωραία μου κυρία, δεν νομίζω να σας ενδιαφέρει και πολύ, αλλά εγώ όφειλα να σας το «καταθέσω» από «ιστορική υποχρέωση». Να το εκλάβετε, επομένως, ως ιστορική πληροφορία.

Σταύρωσε τα χέρια του σε μια στάση προσποιητής, φοιτητικής συστολής, γέρνοντας ελαφρά και τους ώμους του, εξακολουθώντας να χαμογελάει.

— Κυρία, πέστε μου, σας παρακαλώ! Το πέρασα το μάθημα; Θα μου πείτε τώρα τον βαθμό μου ή πρέπει να περιμένω την ανάρτηση των αποτελεσμάτων;

Άφησα να περάσουν λίγα λεπτά σιωπής, ενώ ο Παύλος συνέχιζε ακάθεκτος να καλύπτει αυτό το «κενό», κάνοντας αστείες παρατηρήσεις και σκωπτικά πειράγματα. Την στιγμή που ετοιμαζόταν να πει κάτι «σόκιν», από αυτά που συνήθιζε να λέει, τον διέκοψα απότομα.

— Παύλε... Σκέφτομαι να πάω στην Πάτμο, σε λίγες ημέρες, μόλις πάρω και την άδειά μου...

Το πρόσωπό του πήρε, ξαφνικά, μια έκφραση απορίας.

— Στην Πάτμο; Δεν λέω... Ωραία ιδέα, αλλά... Πώς σου ήρθε αυτό; Α! Μην πεις τίποτα! Κατάλαβα! Θα το θέλει, μάλλον, το «πρόσωπο»... Έτσι, δεν είναι;

— Θα πάω μόνη μου, Παύλε... Θέλω να μελετήσω κάποιους Βυζαντινούς Κώδικες...

Στο άκουσμα της τελευταίας αυτής φράσης, ο Παύλος σχεδόν εκτινάχθηκε από την καρέκλα.

— Εύα, τρελάθηκες! Δεν πιστεύω να μιλάς σοβαρά! Θα μελε-

τήσεις Κώδικες καλοκαιριάτικα; Πάρε, κορίτσι μου, την συντροφιά σου και πήγαινε σε κάποιο νησί να διασκεδάσεις! Αφήνεις την μελέτη για το Φθινόπωρο!

— Θα πάω στην Μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου... Φαντάζομαι ότι, ως Ιστορικός Τέχνης, θα μου επιτρέψουν την πρόσβαση στην βιβλιοθήκη...

— Α! Α! Δεν μπορεί να είναι δυνατόν! Τι είναι αυτά που ακούν τα αυτάκια μου! Θα πάει σε Μονή! Η Εύα, σε Μονή! Και μ' αρέσει που, πριν από λίγο, ο αφελής έλεγα ότι το τελευταίο σχόλιο περί Ιερού νησιού και προσκυνήματος δεν την ενδιέφερε! Καλά, τι δουλειά έχεις εσύ στο μοναστήρι; Απ' ό,τι ξέρω, εσύ ειδικά είσαι αντίθετη προς όλα αυτά και, μάλιστα, με ένα φανατισμό και μια εμπάθεια, που ομολογώ, ότι ποτέ δεν κατάλαβα! Θα κολαστούν οι μοναχοί, κορίτσι μου! Εύα, σύνελθε!

Μιλούσε δυνατά με μια έντονη παραφορά δρασκελιζοντας πάνω-κάτω το μικρό γραφείο. Τα μακριά, λιγάκι άγαρμπα χέρια του χτυπούσαν μια από εδώ και μια από εκεί. Είχε γίνει κατακόκκινος. Τώρα ήταν η σειρά μου να σηκωθώ εγώ από την καρέκλα μου, εξοργισμένη.

— Παύλε! Νομίζω πως είναι ώρα να συνέλθεις εσύ! Αρκετά τράβηξε το αστείο αυτό! Δεν θα πάω στην Μονή σαν θεούσα! Θα πάω με την ιδιότητα της ερευνήτριας! Αυτή δηλαδή που έχω, άσχετα εάν φαίνεται ότι σου διαφεύγει! Η άλλη, μου ήταν ανέκαθεν άγνωστη και ούτε και πρόκειται να την χρησιμοποιήσω τώρα, εάν αυτό σε ικανοποιεί!

Βρεθήκαμε να στεκόμαστε ακίνητοι ο ένας απέναντι από τον άλλο σε ελάχιστη απόσταση. Τα πρόσωπα και των δυο μας ήταν αναποκοκκινισμένα, ενώ η ταραχή μας μαρτυρούνταν από την «λαχανιασμένη» αναπνοή που έβγαινε από το στήθος μας. Με κοιτούσε έντονα στα μάτια, αποσβολωμένος.

— Πότε φεύγεις, Εύα;...

Οι προηγούμενοι «υψηλοί» τόνοι είχαν πέσει κατακόρυφα. Ήμασταν τόσο κοντά ο ένας στον άλλο που μιλούσαμε σχεδόν ψιθυριστά.

— Την άλλη εβδομάδα... Θέλω πρώτα να τακτοποιήσω κάποιες εκκρεμότητες... Αυτό ήταν που ήθελα να σου πω... Αλλά, εσύ, Παύλε... Δεν μου είπες τελικά... Για ποιον λόγο ερχόσουν στο γραφείο μου, όταν το βρήκες κλειδωμένο;...

Έσκυψε το κεφάλι του. Ένα πικρό χαμόγελο σχηματίστηκε στο στόμα του, φέρνοντας και ένα ελαφρύ κοκκίνισμα στο πλατύ μέτωπό του.

— Ερχόμουν στο γραφείο σου, Εύα, για να σου πω... Εάν, βέβαια, ήθελες... Να πηγαίναμε μαζί κάπου για διακοπές...

Το τοπίο του νησιού άρχισε σιγά-σιγά να ξεπροβάλλει καθώς το πλοίο πλησίαζε στο λιμάνι της Σκάλας, της πρωτεύουσας της Πάτμου. Η Σκάλα αποτελούσε τον μεγαλύτερο οικισμό του νησιού. Είχα ανεβεί στο κατάστρωμα για να θαυμάσω την θέα που ξεδιπλώνονταν μπροστά στα μάτια μου. Η εικόνα ήταν πραγματικά γοητευτική. Μπορούσα να δω τους άγονους λόφους του νησιού να διαδέχονται μικρές πεδιάδες και την δαντελωτή ακτογραμμή να είναι διαμορφωμένη από δεκάδες προεξοχές που σχημάτιζαν αμέτρητους γραφικούς κόλπους και λιμανάκια. Η πρώτη εντύπωση που αυθόρμητα μου δημιουργήθηκε από την θέα του τοπίου ήταν ότι πρόκειται, μάλλον, για ένα γραφικό και ήσυχο νησί, απομακρυσμένο από τον μαζικό τουρισμό, με καθαρή ακόμη ατμόσφαιρα, με την ταυτόχρονη παρουσία της πνευματικότητας και της ανέπαφης άγριας φύσης και ιδανικό

μέρος γι' αυτούς που ψάχνουν «εναλλακτικές λύσεις», όπως από ό,τι φαίνεται έψαχνα και εγώ...

— Οι κοινοί θνητοί, κορίτσι μου, παίρνουν τα ταίρια τους και πηγαίνουν μαζί διακοπές! Δεν αρμενίζουν το αιγαίο πέλαγος μόνοι τους για να πάνε σε ένα ερημικό νησί και να μελετήσουν βυζαντινούς κώδικες μιας Μονής, που δεν ξέρω και εγώ πως την λένε! Αλλά, δεν φταις εσύ! Φταιω εγώ που ερωτεύθηκα μια Ιστορικό Τέχνης και, μάλιστα, ερευνήτρια! Καλά να πάθω! Πόση αξία μπορεί να έχει ένας κακόμοιρος ζωγράφος που ζωγραφίζει άθλιους και τρισάθλιους πίνακες μπροστά στα βυζαντινά χειρόγραφα ενός μοναστηριού!

Ο Άγγελος καθόταν στην άκρη του κρεβατιού και έπιανε το γερμένο κεφάλι του με τα δυο του χέρια. Ήταν η πρώτη φορά που τον έβλεπα τόσο στενοχωρημένο. Καθόταν ακίνητος και κοιτούσε απελπισμένα το πάτωμα, χωρίς να μιλάει. Κάθισα δίπλα του στο κρεβάτι και άρχισα να χαϊδεύω τα πλούσια μαλλιά του.

— Άγγελε... Το ξέρεις ότι αυτά που είπες πριν από λίγο δεν είναι αληθινά. Η δική σου αξία δεν έχει καμιά σχέση με αυτούς τους κώδικες και αυτό γιατί αυτούς θα τους μελετήσω για δύο ή τρεις εβδομάδες, ενώ τον υπόλοιπο καιρό θα είμαι πάλι κοντά σου. Οι κώδικες έχουν σχέση με το επάγγελμά μου, Άγγελε, με την επιστήμη μου, ενώ εσύ με την ζωή μου...

Σήκωσε το κεφάλι του και με κοίταξε με μάτια υγρά. Η φωνή του ακούστηκε πολύ αλλοιωμένη.

— Η ζωή σου, Εύα, είναι η επιστήμη σου... Από την πρώτη στιγμή που σε γνώρισα, κατάλαβα ότι εγώ θα σ' αγαπώ πολύ περισσότερο από όσο μ' αγαπάς εσύ... Ίσως, μάλιστα, μόνο εγώ να σ' αγαπώ... Δεν με πείραζε, όμως, αυτό σαν σκέψη, γιατί αισθανόμουν πολύ τυχερός και απόλυτα ικανοποιημένος που με κοίταξε και με επέλεξε, έστω και σαν εραστή, μια γυναίκα σαν

εσένα. Αυτό μου αρκούσε. Αυτό μου αρκεί και τώρα. Έλα ξανά στο σπίτι, όποτε εσύ νομίζεις. Εγώ θα σε περιμένω, Εύα...

— Ω, Άγγελε...

Έπεσα στην αγκαλιά του και άρχισα να κλαίω με λυγμούς. Με κρατούσε σφιχτά και με φιλούσε στα μαλλιά και στο πρόσωπο. Η φωνή του είχε γίνει ξαφνικά πολύ γλυκιά.

— Μην κλαις ερευνήτρια... Δεν κάνει... Μην κλαις ηλιοτρόπιό μου...

— Είμαι προβληματική, Άγγελε... Το ξέρω... Είμαι προβληματική, όπως όλα τα μοναχοπαίδια...

— Είσαι υπέροχη, καρδιά μου... Υπέροχη, όπως όλα τα μοναχοπαίδια...

Εξακολουθούσα να στέκομαι όρθια στο κατάστρωμα και να κοιτάζω το άγνωστο αυτό νησί. Η βλάβηση ήταν πολύ περιορισμένη, αλλά αυτό δεν ελάττωνε σε τίποτα την γραφικότητά του. Καθώς πλησιάζαμε στο λιμάνι, το πλοίο πέρασε μπροστά από ένα οικισμό που είχε όλα τα χαρακτηριστικά ενός μεσαιωνικού. Πρόσεξα ότι πάνω στην κορυφή ενός ψηλού λόφου υπήρχε κτισμένη μια εκκλησία που περιβάλλονταν από ακανόνιστο, ορθογώνιο, αμυντικό περίβολο. Όλος ο μεσαιωνικός αυτός οικισμός, με τα λευκά αιγαιοπελαγίτικα σπίτια, ήταν χτισμένος γύρω από αυτή την εκκλησία. Δίπλα μου στεκόταν ένας κύριος που, από την προφορά του, κατάλαβα ότι ήταν κάτοικος του νησιού. Σκέφτηκα ότι, μάλλον, θα ήταν καλή ιδέα να του αποσπάσω μερικές πληροφορίες.

— Συγγνώμη, Κύριε... Μήπως ξέρετε πως ονομάζεται αυτός ο οικισμός που βλέπουμε αυτή την στιγμή;

Είχε ένα παχύ, καλοκάγαθο και χαμογελαστό πρόσωπο.

— Αυτός ο οικισμός, κόρη μου, είναι η Χώρα και η εκκλησιά που βλέπεις πάνω στον λόφο είναι το μοναστήρι του Αγίου Ιω-

άννη. Εδώ, κόρη μου, γράφτηκε η Αποκάλυψη! Αλλά, τι σου λεω τώρα! Εσύ θα τα ξέρεις αυτά! Σπουδαγμένη φαίνεσαι. Πρώτη φορά έρχεσαι στο νησί μας;

— Ναι... Πρώτη φορά...

— Ε, τότε θα σου αρέσει πολύ! Μόνη είσαι ή έχεις και παρέα; Με κοίταξε λιγάκι με ένα πονηρό βλέμμα, ενώ συνέχιζε να χαμογελάει.

— Ναι... Βέβαια... Έχω και παρέα...

— Τότε θα σου πρότεινα να μην μείνεις στην Σκάλα, αλλά, μαζί με την παρέα σου, να μείνετε στην Χώρα. Είναι πιο ωραία, κορίτσι μου! Νέοι είστε! Να κάνετε και καμιά ρομάντζα! Εκεί, υπάρχουν και δωμάτια για να μείνετε.

— Πώς μπορώ να πάω στην Χώρα; Υπάρχει κάποιο μεταφορικό μέσο;

— Υπάρχουν λεωφορεία και ταξί. Παίρνεις ένα και σε είκοσι λεπτάκια είσαι εκεί! Σιγά το πρόβλημα! Τώρα, όλα είναι εύκολα, κόρη μου! Τότε, εκείνα τα χρόνια, ήταν να μας κλαις!

Γελούσε δυνατά και έξυνε το σχεδόν φαλακρό κεφάλι του.

— Σας ευχαριστώ πολύ για τις πληροφορίες, κύριε.

— Να πας στο καλό, κορίτσι μου! Καλά να περάσεις με την παρέα σου! Ε, ρε, να ήμουν και εγώ νέος! Α! Άντε! Φτάσαμε! Πιάσαμε λιμάνι!

Με άφησε και άρχισε να κατεβαίνει γρήγορα την σκάλα του πλοίου με ένα αρκετά κωμικό τρόπο που τον προκαλούσαν τα κοντά, χοντρά του πόδια. Κοίταξα ξανά το λιμάνι, καθώς οι ναύτες έριχναν τα χοντρά σχοινιά στον μόλο.

Φτάσαμε, λοιπόν... Είμαι πια στο Ιερό νησί... Στο νησί της Αποκάλυψης...

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Το καστρομονάστηρο του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου δέσποζε επιβλητικά σε ολόκληρο το νησί. Κτισμένο στην κορυφή ενός λόφου, αντίκρυ στο λιμάνι της Σκάλας, αγκαλιάζονταν ασφυκτικά από τον πάλλευκο, μεσαιωνικό οικισμό της Χώρας. Έμοιαζε να έχει κάτω από την προστασία του όλο το νησί. Ήταν φανερό ότι στα τεράστια τείχη της Μονής έτρεχαν να βρουν προστασία οι λίγοι κάτοικοι του νησιού, τα πρώτα δύσκολα χρόνια που το νησί ταλανίζονταν από τις λεηλασίες των πειρατών. Όσο περισσότερο πλησίαζα, παρατηρούσα με έκπληξη ότι το μοναστήρι δεν διέφερε εξωτερικά από ένα φρούριο στου οποίου την ασφάλεια, μάλιστα, είχε δοθεί μεγάλη έμφαση. Ήταν ιδιαίτερα χαρακτηριστικό το γεγονός ότι αυτό το τεράστιο κτίσμα, με τα κυκλώπεια τείχη, είχε μόνο δύο πόρτες, ενώ τα μικρά παράθυρα είχαν σιδερένιους φράχτες. Πάνω από τις δύο αυτές μοναδικές πόρτες μπορούσα πολύ καθαρά να διακρίνω τον εξώστη που επέτρεπε στους αμυνόμενους να ρίχνουν από ψηλά ζεματιστό λάδι για να απαγορεύουν την προσέγγιση στην Μονή, τον λεγόμενο, «φονιά». Πέρασα δισταχτικά την είσοδο που βρίσκονταν στα βόρεια τείχη, ανάμεσα σε δύο ορθογώνιους πύργους, και μπήκα μέσα. Ένα αίσθημα δέους άρχισε να με κυριεύει, ένα αίσθημα που το μαρτυρούσαν οι άτακτοι και ανεξέλεγκτοι χτύποι της καρδιάς

μου. Παρά την αφόρητη ζέστη, ένιωθα τα χέρια μου να είναι παγωμένα. Το πρώτο πράγμα που αντίκρισα, μπαίνοντας μέσα στο μοναστήρι, ήταν η εικόνα μιας αυλής στρωμένης με χαλίκια. «Χοχλαδοστρωμένη και τοξοστόλιστη», όπως χαρακτηριστικά αποκαλούνταν. Στη μέση της αυλής υπήρχε ένα πέτρινο χτίσμα που μέσα είχε μια τεράστια στάμνα. Παρά το ότι δεν ήμουν καθόλου εξοικειωμένη με τα μοναστήρια, ωστόσο, με βάση την ιστορική γνώση, μου ήταν εύκολο να εικάσω ότι αυτή η στάμνα πρέπει να περιείχε αγιασμό. Γύρω από την αυλή υπήρχαν τέσσερα παρεκκλήσια, ενώ το Καθολικό της Μονής ήταν χτισμένο στην βόρεια πλευρά. Με μια πρώτη ματιά, η αρχιτεκτονική των κτιρίων φαινόταν κάπως «ελεύθερη», τα κελιά, όμως, των μοναχών, χτισμένα γύρω από το καθολικό και παρατεταγμένα στη νότια πλευρά του οχυρωματικού περιβόλου, φάνερωναν τις έντονες βυζαντινές επιδράσεις που είχε δεχθεί το μοναστήρι. Δεν έλειπε, ωστόσο, και η παραδοσιακή, νησιώτικη αρχιτεκτονική, καθώς το όλο κτίσμα ήταν οικοδομημένο σε διάφορα επίπεδα. Συνεχίζοντας να περιεργάζομαι τον χώρο με το βλέμμα της Ιστορικού Τέχνης, παρατηρούσα τις προσθήκες και τις ιδιαίτερες διαμορφώσεις που είχαν γίνει κατά καιρούς, αποτέλεσμα προφανώς των αναγκών που παρουσιάστηκαν με τα χρόνια, καθώς επίσης και λόγω της ιδιαιτερότητας του βραχώδους εδάφους. Ο ρυθμός της Μονής, αλλά και η αρχιτεκτονική του αμυντικού περιβόλου της, με οδηγούσαν σε μια πρόχειρη εκτίμηση χρονολόγησής της.

Μπήκα δειλά μέσα στο Καθολικό της Μονής. Το μάτι μου έπεσε αμέσως πάνω στην Τράπεζα, τοποθετημένη στην βορειοανατολική γωνία. Η ορθογώνια κάτοψή της, με την θολωτή στέγασση και τον τρούλο ήταν διακοσμημένη με φημισμένες τοιχογραφίες. Άκρως εντυπωσιακή ήταν η θέα των μαρμάρινων τραπεζιών φαγητού των μοναχών που διατηρούνταν. Η όλη αρχιτεκτονική

του Καθολικού ήταν ιδιαίτερα απλή, με κύριο στοιχείο το απλό τετρακίονιο, τον νάρθηκα και τον εξωνάρθηκα και, κυρίως, τις αξιόλογες τοιχογραφίες με τις οποίες ήταν διακοσμημένο. Εκείνο, όμως, που προκαλούσε την μεγαλύτερη εντύπωση και θα μπορούσε να αφήσει άφωνους όσους το αντίκριζαν για πρώτη φορά ήταν το τέμπλο, στην βόρεια πλευρά, ένα έργο τέχνης μοναδικής ομορφιάς και αξίας, καθώς και ένα αντίγραφο μιας εικόνας της Αποκάλυψης που κάλυπτε την είσοδο του σκευοφυλακίου. Πρόσεξα ότι ένα μεγάλο μέρος από τα κειμήλια της Μονής φυλάσσονταν σε αυτό. Στα ειδικά κατασκευασμένα εκθετήρια μπορούσα να δω λείψανα Αγίων, καθώς και τις μεγάλης αξίας εικόνες του Όσιου Χριστόδουλου, από τις οποίες ξεχώριζε η ψηφιδωτή εικόνα του Αγίου Νικολάου. Χρυσοκέντητα υφαντά και άμφια, δωρεές πλούσιων Πατριών, ασημένια και χρυσά σκεύη, μοναδικά αριστουργήματα με πιο χαρακτηριστικό την μίτρα του Πατριάρχη Νεόφυτου του Στ', διακοσμημένη με πετράδια και χρυσό, συμπλήρωναν το πολύτιμο αυτό υλικό.

Παρατηρούσα προσεχτικά αυτό το πραγματικά μεγάλο «κεφάλαιο» του μοναστηριού, όταν αισθάνθηκα πίσω από την πλάτη μου την «ζεστή» παρουσία ενός σώματος που με είχε πλησιάσει με αργό, ήρεμο βηματισμό και είχε σταθεί ακριβώς από πίσω μου. Περίμενα για λίγα δευτερόλεπτα κάποια αντίδραση, κάποια κίνηση, κάποιο σημάδι ανθρώπινης παρουσίας. Δεν ακουγόταν τίποτα. Δεν κινούνταν τίποτα και, όμως, ήμουν σίγουρη ότι κάποιος στέκονταν λίγα βήματα από πίσω μου. Αρχικά, η πρώτη σκέψη που μου γεννήθηκε ήταν να μην αντιδράσω καθόλου, αλλά να συνεχίσω να περιεργάζομαι τις τοιχογραφίες, δίνοντας την εντύπωση ότι τίποτα δεν είχε αποσπάσει την προσοχή μου. Προσπαθούσα να επανακτήσω την ηρεμία και την νηφαλιότητα που είχα πριν από λίγα λεπτά, αλλά μου ήταν αδύνατον. Το άγνωστο σώμα παρέμενε

ακίνητο. Άκουγα ακόμη και την αναπνοή του. Ένας κρύος ιδρώτας «έλουσε» ξαφνικά το μέτωπό μου, ενώ τα χέρια μου άρχισαν να τρέμουν ελαφρά. Όσο και αν προσπαθούσα να εστιάσω την προσοχή μου στις εικόνες των Αγίων, ένιωθα ότι ένα θολό, σκοτεινό πέπλο είχε καλύψει τα πάντα. Με μια γρήγορη κίνηση του χεριού μου προσπάθησα να σκουπίσω το υγρό μου μέτωπο και τα μάτια μου που θόλωναν όλο και περισσότερο. Έστρεψα αργά την πλάτη μου αποφασισμένη πλέον να δω την μυστήρια ύπαρξη που ανέπνεε ρυθμικά, χωρίς να κινείται. Φοβούμενη να υψώσω τα μάτια μου και να αντικρίσω απότομα αυτό που θα έβλεπα σε λίγο, άφησα το ανήσυχο βλέμμα μου να κινηθεί από κάτω προς τα πάνω. Ένα ψηλόλιγνο κορμί, ντυμένο με το κατάμαυρο, εξωτερικό ένδυμα του μοναχού και με σταυρωμένα τα λεπτά, μακριά χέρια του πάνω στο στήθος που ανεβοκατέβαινε ήρεμα, ήταν η πρώτη εικόνα που αντίκρισα. Όσο το περίεργο βλέμμα μου προχωρούσε ανοδικά, εμφανίζονταν μπροστά στα μάτια μου τα κοντά, μαύρα γένια που «έντυναν» ένα ισχνό, ασκητικό πρόσωπο, με τριγωνικές καμπύλες. Η εικόνα συμπληρώνονταν από δύο μεγάλα, μπλε μάτια που με κοιτούσαν με ένα μειλίχιο βλέμμα, ενώ ένα ελαφρό μειδίαμα είχε ήδη σχηματιστεί στα λεπτά, καλοσχηματισμένα χείλη του. Τα μακριά, ίσια μαλλιά του ήταν πιασμένα από πίσω, αφήνοντας να αποκαλύπτεται η ωραιότητα του προσώπου του και η γαλήνη που αυτό ακτινοβολούσε. Τα σκούρα, μπλε μάτια με κοιτούσαν βαθιά, έχοντας μια στωική διάθεση. Αυτή η λεπτοκαμωμένη, ψηλή φιγούρα, έτσι όπως στεκόταν ακίνητη σαν μαρμαρωμένη μπροστά μου, έδινε την εντύπωση ότι τίποτα στον κόσμο δεν θα μπορούσε να ταραξεί την εσωτερική της ηρεμία και πληρότητα. Ούτε καν η θέα μιας «εκκεντρικής» Ιστορικού Τέχνης που παρατηρούσε προσεχτικά, μέσα από το εξονυχιστικό βλέμμα της, ένα πλήθος τοιχογραφιών και εικόνων. Προσπάθησα

να κρύψω την ταραχή μου πιέζοντας τον εαυτό μου να βρει την δύναμη να χαμογελάσει και την φωνή μου να βρει το κουράγιο για να σπάσει επιτέλους αυτή την απόλυτη σιωπή...

— Καλημέρα σας... Βρήκα την πόρτα της εκκλησίας ανοιχτή και μπήκα μέσα.... Ονομάζομαι Εύα Κομνηνού... Είμαι διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης... Διδάσκω στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και ήρθα στην Πάτμο ως ερευνήτρια για να μελετήσω τους κώδικες και το αρχείο της βιβλιοθήκης που διατηρεί η Μονή... Θα ευχόμουν να μου επιτρεπόταν η πρόσβαση στην βιβλιοθήκη... Ξέρετε... Αυτό είναι ζωτικής σημασίας για εμένα.

Με κοιτούσε στα μάτια έχοντας την ίδια αταραξία. Τίποτα δεν σκίαζε το γαλήνιο πρόσωπό του. Ούτε καν μια κίνηση, ένα νεύμα, ένας μορφασμός. Τίποτα. Μια απόλυτη ακινησία που διατηρούσε ωστόσο την ζωντάνια της μέσα από την ύπαρξη των μεγάλων, φωτεινών ματιών του. Το καλλίγραμμα σώμα, κάποια στιγμή, μετακινήθηκε. Η μαύρη φιγούρα του, με μικρά αργά βήματα, άρχισε να κατευθύνεται προς την πλευρά των ψαλτών. Σταμάτησε μπροστά από ένα ξύλινο αναλόγιο. Με τα λεπτά, μακριά του δάχτυλα άρχισε να ξεφυλλίζει τις σελίδες από το προσευχητάρι που κρατούσε. Είχε γυρισμένη πια την πλάτη του προς το σημείο όπου στεκόμουν. Ήταν σαν να αγνοούσε τελείως την παρουσία μου. Ξαφνικά, έκλεισε απότομα το προσευχητάρι και το τοποθέτησε ξανά προσεχτικά πάνω στο αναλόγιο. Έσκυψε ελαφρά το κεφάλι του και εξακολουθώντας να έχει γυρισμένη την πλάτη του, άκουσα για πρώτη φορά την αργόσυρτη, βαθιά φωνή του.

— Οι περισσότεροι άνθρωποι που ήρθαν σε αυτή τη Μονή για να μελετήσουν τους βυζαντινούς κώδικες, έφυγαν χωρίς να έχουν κατανοήσει τίποτα από το περιεχόμενο και την αξία αυτών.

Προσπαθώντας να κρύψω την ταραχή που μου προκαλούσαν αυτά τα λόγια, είπα με μια προσποιητή αδιαφορία.

— Γιατί;

Γύρισε απότομα την πλάτη του και με κοίταξε έντονα, έχοντας μια περίεργη λάμψη στα μάτια.

— Γιατί ήρθαν εδώ ως «ερευνητές», όπως ακριβώς έρχεστε τώρα και εσείς.

Πάλευνα να κρατήσω τον ίδιο αδιάφορο τόνο στην φωνή μου για να μην προδοθώ.

— Πώς θα έπρεπε, κατά την γνώμη σας, να έχω έρθει;

Με κοιτούσε χωρίς να μιλάει. Ένιωθα την ματιά μου να «λυγίζει» κάτω από το «βάρος» αυτού του σοβαρού, αγέρωχου ύφους.

— «Έχουμε παρ' εαυτοίς κριτήριο φυσικόν, δι' ου τα καλά των πονηρών διακρίνομεν. Εκ του ανθρώπου εξαρτάται εάν ο θυμός θα κινηθή προς ανδρεία και υπομονήν και εγκράτειαν ή, παρά τον ορθόν λόγον ενεργών, θα γίνη μανία.»

Βλέποντας την έκπληξη «ζωγραφισμένη» στα μάτια μου, χαμογέλασε. Στο σοβαρό του πρόσωπο σχηματίστηκε ένα παιδικό χαμόγελο που φανέρωνε όλη την αγνότητα που «έκρυβε» η ωραία και απρόσιτη φύση του.

— Δυστυχώς, όμως, «εκακώθη η ψυχή, παρατραπίσα του κατά φύσιν».

Με το αργό, ήρεμο βήμα του άρχισε να κατευθύνεται προς την έξοδο της εκκλησίας. Η ισχνή, μαύρη σιλουέτα του έμοιαζε με μια αέρινη μορφή που αποπνέει μια περίεργη αισθαντικότητα. Σαν να ξυπνούσα απότομα από λήθαργο, ύψωσα τον τόνο της ταραγμένης φωνής μου, σχεδόν φωνάζοντας.

— Ποιανού είναι αυτά τα λόγια;

Με γυρισμένη την πλάτη προς το μέρος μου προχωρούσε αργά. Σαν να μην είχε ακούσει την ερώτησή μου, συνέχισε λέγοντας.

— «Διά της κατ' ολίγον προκοπής, είναι δυνατόν να ανέλθη ο άνθρωπος εις όσον ύψος είναι εφικτόν τη ανθρωπίνη φύσει.»

Φτάνοντας στην πόρτα, στάθηκε. Γύρισε το κεφάλι του και με κοίταξε. Δεν χαμογελούσε πια. Το πρόσωπό του είχε αποκτήσει πάλι το σοβαρό, αλλά καθάριο βλέμμα του.

— Κάποιος άνθρωπος που είχε την δική σας «ιδιότητα».

— Δηλαδή;

Τα μεγάλα μάτια φωτίστηκαν από την χαρακτηριστική, πλέον, λάμψη τους.

— Ο Μέγας Βασίλειος... Ο Μέγας Βασίλειος... Ως «παιδαγωγός».

Μόλις χάθηκε τελείως το μαύρο ράσο του από τα μάτια μου, έμεινα μόνη μέσα στην εκκλησία νιώθοντας ένα ρίγος να διαπερνάει όλο μου το σώμα. Στεκόμουν όρθια, λίγα μέτρα από την έξοδο του Καθολικού και αναρωτιόμουν, εάν θα έπρεπε να μείνω στο νησί, ή, να πάρω αμέσως το επόμενο πλοίο και να φύγω το γρηγορότερο για την Αθήνα. Σκεφτόμουν ότι η πρόσβαση στην βιβλιοθήκη, μάλλον, θα ήταν απαγορευμένη και ειδικά σε ένα άτομο σαν εμένα, που είχε προηγουμένως δηλώσει σε αυτό το σύντομο διάλογο ορθά-κοφτά, ότι είχε έρθει στη Μονή με την ιδιότητα μιας ερευνήτριας στον τομέα της Ιστορίας της Τέχνης. Ίσως ήταν πια πολύ αργά για να αλλάξω λεκτικά την αρχική μου «κατάθεση» και να αποδεχτώ μια άλλη «ιδιότητα», αυτή της «παιδαγωγού». Αυτό θα σήμαινε, επιπλέον, άκρατη υποκρισία απέναντι στον ίδιο μου τον εαυτό. Εξάλλου, όλο αυτό τον καιρό στο Πανεπιστήμιο, δεν είχα ούτε για μια φορά αισθανθεί αυτό που είχαν προφέρει, πριν από λίγα λεπτά, τα όμορφα χείλη, «παιδαγωγός». Ούτε και ήξερα, τι πραγματικά σήμαινε αυτή η λέξη. Το μόνο που ήξερα και, αυτό το είχα μάθει πριν από λίγο, ήταν ότι ο Μέγας Βασίλειος ήταν «παιδαγωγός». Κρέμασα την μεγάλη τσάντα μου στον ώμο και άρχισα να προχωρώ προς την έξοδο έχοντας πάρει την απόφαση ότι, μάλλον, ήταν η κατάλληλη στιγμή

για να αποχωρήσω, τερματίζοντας έτσι «άδοξα» και το ταξίδι μου προς το άγνωστο και το μυστήριο. Ήμουν έτοιμη να περάσω την πόρτα και να βγω έξω, όταν έκπληκτη σταμάτησα μπροστά στην θέα του προσώπου του που με κοιτούσε μέσα από ένα ζευγάρι μεγάλων, εκφραστικών ματιών και που, όλως παραδόξως, αυτά τα μάτια μου χαμογελούσαν.

— Σας περίμενα. Νομίζω ότι τώρα θα μπορούσαμε να πάμε στην βιβλιοθήκη για να σας την δείξω.

Με μια εύθυμη διάθεση που την προκάλεσε η τροπή των γεγονότων, είπα χαμογελώντας

— Θα διαβώ το κατώφλι της βιβλιοθήκης με την ιδιότητα της «ερευνήτριας» ή της «παιδαγωγού»;

— «Ο νους μας έχει απόλυτη ανάγκη την αποφαστική οδό, την αφαίρεση, για να υπερβή τη σωματική φύση και να αντιληφθή το καθαρόν είδος.»

— Ποιανού είναι αυτά τα λόγια;

Γέλασε αυθόρμητα, κάνοντας το πρόσωπό του να φαίνεται ακόμη πιο ωραίο.

— Ο Αριστοτέλης, επηρεασμένος από την Πλατωνική Φιλοσοφία.

Προχωρούσαμε δίπλα-δίπλα, βαδίζοντας αργά προς την βιβλιοθήκη της Μονής. Σε όλη αυτή την πολύ σύντομη διαδρομή, με την άκρη του ματιού μου, «έριχνα» διστακτικά «κλεφτές ματιές» και σκεφτόμουν, μάλλον, αφελώς ότι και οι μοναχοί τελικά γελάνε καμιά φορά και, μάλιστα, πολύ χαριτωμένα, όπως αυτός ο μοναχός που βάδιζε δίπλα μου δείχνοντας μου τον δρόμο γι' αυτό που αναζητούσα και που ήταν η αιτία αυτού του μοιραίου ταξιδιού.

— Η βιβλιοθήκη της οποίας το κατώφλι θα έχετε την ευκαιρία να διαβείτε σε λίγο, είναι ένα μεγάλο κεφάλαιο της Μονής, γιατί αποτελεί την γραπτή ιστορία τόσο του μοναστηριού όσο

και του νησιού ολόκληρου. Μέσα στα έγγραφα της υπάρχει και το ιδρυτικό χρυσόβουλο με το οποίο ο Αλέξιος ο Α΄ ο Κομνηνός παραχώρησε το 1088 στον Όσιο Χριστόδουλο την Πάτμο, «επί αναφαιρέτω και διηγεκεί δεσποτεία και κυριότητα». Επιπλέον, το αρχείο της βιβλιοθήκης αποτελεί και μια πλούσια πηγή πληροφοριών, όπως θα διαπιστώσετε, για τον μοναστικό βίο και τις συνθήκες που έθεται οι εκάστοτε κατακτητές, δηλαδή τους φόρους, καθώς και τις μορφές εμπορίου και διοίκησης.

— Από τα λεγόμενά σας, συμπεραίνω, ότι η βιβλιοθήκη «στέφει» πραγματικά το νησί.

— Είναι από τα γοητευτικότερα και επιβλητικότερα μνημεία της Ορθοδοξίας και του βυζαντινού πολιτισμού και αυτό, γιατί πρόκειται για μια από τις αρχαιότερες βιβλιοθήκες με συνεχή ιστορία στον ίδιο χώρο.

Μπήκαμε σε ένα διάδρομο που οδηγούσε στα έγκατα της Μονής, εκεί όπου στεγάζονταν η βιβλιοθήκη και το αρχείο. Το πρώτο πράγμα που αντίκρισα, την στιγμή που μπαίναμε σε αυτό τον στενό διάδρομο, ήταν μια μαρμάρινη πλάκα που έφερε ως τίτλο τη χαρακτηριστική ρήση: «Ψυχής Ιατρείον».

— Νομίζω ότι αυτός είναι ο πιο κατάλληλος χαρακτηρισμός που μπορεί να αποδοθεί σε μια βιβλιοθήκη και ειδικά σε αυτή που φυλάσσεται στη Μονή σας.

— Η επιγραφή αυτή χρονολογείται από το 1802 και χαραχτηκε με σκοπό να κρατάει άγρυπνη τη συνείδηση κάθε επισκέπτη.

Κοιταχτήκαμε στα μάτια. Ήταν φανερό ότι είχε διαβάσει την σκέψη που έκανα στο άκουσμα αυτών των λόγων: «Άραγε η δική μου συνείδηση θα ξυπνούσε για να παραμείνει άγρυπνη;»

Το «Ψυχής Ιατρείον» αποτελούνταν από μια κεντρική αίθουσα με περιφερικά δωμάτια στα οποία φυλάσσονταν τα χειρόγραφα και ο κύριος όγκος των αρχετύπων και παλαιοτύπων. Στην κε-

ντρική αίθουσα με τις πέτρινες κολόνες που στήριζαν τα γύψινα σταυροθόλια, τυπικό δείγμα της αρχιτεκτονικής της Μονής, ήταν «εγκλωβισμένα» τα ειδικά βιβλιοστάσια που κάλυπταν όλους τους περιφερειακούς τοίχους, για να στεγάσουν το σύνολο των χειρογράφων. Δύο δίφυλλες θύρες οδηγούσαν στον προθάλαμο και στο βιβλιογραφικό τμήμα της βιβλιοθήκης. Αρχισα να περιεργάζομαι με δέος τα τοποθετημένα πάνω στα ράφια βιβλία, ενώ παράλληλα άκουγα και την βαθιά, «γεμάτη» φωνή του.

— Η ιστορική αυτή βιβλιοθήκη είναι από τις πιο άρτια οργανωμένες στο είδος της και μπορούμε να κατατάξουμε τον πλούτο της σε τρεις μεγάλες ενότητες: τους κώδικες, τα έγγραφα και τα έντυπα. Στους εννέα αιώνες της συνεχούς ζωής του μοναστηριού υπήρξαν μεγάλοι περίοδοι ακμής, κυρίως πνευματικής και οικονομικής ανάπτυξης. Όπως θα διαβάσετε, μελετώντας τους χειρόγραφους κώδικες και τα έγγραφα, οι ηγούμενοι της Μονής αποδεικνύονται ικανότατοι διπλωμάτες αφού αποσπούν προνόμια για ειδική μεταχείριση του μοναστηριού και ολόκληρου του νησιού από διάφορους ισχυρούς ηγέτες. Όπως είναι φυσικό, στο νησί οι παλιοί κάτοικοι ήταν απλοϊκοί και ευσεβείς. Διηγούνταν θαυμαστές ιστορίες, όπως αφηγήσεις για ασκητές που άπλωναν το μοναχικό τριβώνιό τους στη θάλασσα προκειμένου να διαπλεύσουν την απόσταση ανάμεσα στην Πάτμο και τα γύρω νησάκια όπου είχαν τα ερημητήριά τους. Η σημαντικότερη, όμως, σελίδα για το νησί ανοίγει πολύ πριν από την ίδρυση του μοναστηριού, όταν το 95 μ.Χ. ο Ευαγγελιστής Ιωάννης, διωγμένος από την Έφεσο επί ρωμαίου αυτοκράτορα Δομητιανού, εξορίζεται στην Πάτμο. Κατά την διάρκεια παραμονής του στο νησί άκουσε «φωνήν μεγάλην ως σάλπιγγος λεγούσης. Ο βλέπεις γράψον εις βιβλίον». Έτσι, συγγράφει το θεόπνευστο βιβλίο του, την Αποκάλυψη...

Στο άκουσμα της λέξης, Αποκάλυψη, γύρισα και τον κοίταξα

αφήνοντας τον κώδικα που κρατούσα στα χέρια μου και του οποίου τις σελίδες ξεφύλλιζα παρατηρώντας την γραφή που αυτός έφερε. Άλλωστε, προς χάριν της «Αποκάλυψης» είχα έρθει στο νησί, την ημέρα εκείνη που είχα διαβάσει ένα απόσπασμα του Ιερού αυτού Κειμένου στην Εθνική Βιβλιοθήκη.

— Από ό,τι έχω ακούσει, χωρίς να γνωρίζω προσωπικά, λένε ότι οι λέξεις δεν μπορούν να περιγράψουν την εικόνα, τα αισθήματα και το δέος που νιώθει κανείς, όταν βρίσκεται μέσα στο Σπήλαιο όπου έμενε ο Ιωάννης.

— Η θεϊκή παρουσία είναι έντονα αισθητή ειδικά στο σημείο εκείνο της οροφής του βράχου, όπου μπορούμε να αγγίξουμε την τριπλή σχισμή, σύμβολο της Αγίας Τριάδας, εκεί όπου ο Ιωάννης άκουσε τη φωνή του Θεού.

— Νομίζω ότι θα ήταν καλό, πριν φύγω από το νησί, να επισκεφτώ αυτό το Σπήλαιο...

Κοντοστάθηκα για λίγα δευτερόλεπτα και συνέχισα λέγοντας:

— Τουλάχιστον... Από ιστορικής άποψης... Γιατί... Δεν νομίζω ότι θα μπορούσα να δεχτώ ότι...

Πήρε προσεχτικά τον κώδικα που είχα αφήσει πάνω σε ένα ξύλινο τραπέζι και με αργές κινήσεις τον τοποθέτησε ξανά στην κατάλληλη θέση που είχε οριστεί γι' αυτόν στο ράφι. Πρόσεξα ότι το πρόσωπό του είχε αποκτήσει ξαφνικά μια μελαγχολική έκφραση. Τα μεγάλα μάτια με κοίταξαν κάπως θλιμμένα.

— Όλα τα πράγματα στην ζωή, Κυρία Κομνηνού, τα βλέπετε από «ιστορικής άποψης»;

— Ναι... Έτσι έχω μάθει να σκέφτομαι... Ή, μάλλον, έτσι θέλω να σκέφτομαι και να λειτουργώ... Αυτό εξάλλου, προϋποθέτει και η επιστήμη μου...

Στον τόνο της φωνής μου αισθανόμουν ότι υπήρχε μια απόλυτη χροιά που λειτουργούσε και κάπως «αμυντικά» απέναντι

σε αυτό το διαπεραστικό, «ψυχογραφικό» βλέμμα του. Η απαλή φωνή ήχησε και πάλι μελωδικά.

— Ο Πλάτωνας στο έργο του «Παρμενίδης», έγραφε ότι «είναι όμορφο και θείο η φλογερή ορμή που σε εκτοξεύει στους λόγους των πραγμάτων. Αλλά εξασκήσου και εκπαιδέυσου σ' αυτές τις ασκήσεις που φαινομενικά δε χρησιμεύουν για τίποτα και που ο λαός ονομάζει λεπτή περιττολογία, ενώ είσαι ακόμη νέος. Αντίθετα, η αλήθεια θα σου φύγει από τα χέρια». Για κάποιο λόγο, οι κλασικοί Έλληνες είχαν ανακαλύψει ότι η «Χρυσή Αφροδίτη», ή, η αιώνια νιότη, σφύζει στις καρδιές που ποτέ δεν κλείνονται στα αινίγματα της ζωής, αλλά βγαίνουν στο φως για να τα κατακτήσουν.

— Με ποιον τρόπο;

Με πλησίασε και στάθηκε ακριβώς απέναντί μου σε ελάχιστη απόσταση. Ένιωθα τον ίλιγγο μιας μέθης μπροστά σε αυτή την έντονα υποβλητική παρουσία του. Έτρεμα μπροστά στα βαθιά, σκουρόχρωμα νερά των ματιών του. Αισθανόμουν ένα γλυκό ρίγος μπροστά στο «αέρινο» σώμα και φοβόμουν ότι χανόμουν όλο και περισσότερο μέσα στον κρυστάλλινο, αισθαντικό τόνο μιας φωνής και στον ήρεμο και απαλό ήχο μιας αναπνοής.

— Τι είναι αυτό που σας ενδιαφέρει περισσότερο στην ζωή, Κυρία Κομνηνού;

Άκουγα την καρδιά μου να χτυπάει πολύ δυνατά κάτω από το στήθος μου.

— Η δυνατότητα να αναρωτιέμαι ελεύθερα πάνω στις διάφορες όψεις του όντος και του κόσμου...

— Ξέρετε ποιος άνθρωπος έχει αυτή την δυνατότητα της ελεύθερης αναζήτησης;

— Όχι... Δυστυχώς, δεν μπόρεσα ακόμη να το ανακαλύψω...

Πριν προλάβω να το συνειδητοποιήσω, το χέρι μου βρέθηκε

κλεισμένο σφιχτά μέσα στο ζεστό του χέρι. Στην φωνή του υπήρχε μια ένταση και ένα απρόσμενο πάθος τον συνεπήρε ξαφνικά.

— Αυτός που αγαπάει! Αυτός που απλώς αγαπάει, Εύα! Η αγάπη οδηγεί στη σοφία. Μόνο τότε ανοίγουν οι εσωτερικές πόρτες που, πριν από λίγο, ήταν άγνωστες και απαγορευμένες. Μόνο τότε. Χωρίς ουσιαστική αγάπη, χωρίς πραγματική αγάπη, όλα μετατρέπονται σε μια αυθεντική κόλαση, σε ένα αγώνα ενάντια στο χρόνο, σε ένα διαρκές παράπονο ενάντια στη μοίρα ή στην κακή τύχη, σε μια ανεξήγητη σωρεία δεινών που φαίνεται να μην έχουν νόημα. Κοίταξε γύρω σου, Εύα! Κοίταξε γύρω σου! Γιατί άλλοι ζουν περισσότερο και άλλοι λιγότερο, άλλοι έχουν καλή υγεία και άλλοι παθαίνουν δεινά και αρρώστιες, άλλοι έχουν πλεονεκτήματα και καλές ευκαιρίες και άλλοι αποτυγχάνουν σε ό,τι προσπαθούν, άλλοι έχουν μέσα και περιουσία και άλλοι στερούνται τα πιο αναγκαία. Δεν υπάρχει εξήγηση, Εύα. Δεν υπάρχει καμιά λογική ερμηνεία. Μια γέννηση που φέρει σύμφυτο το θάνατο και ένας θάνατος που περικλείει μέσα του κρυμμένο το σπόρο της ζωής είναι η μοναδική αλήθεια, Εύα. Και γι' αυτή την αλήθεια δεν υπάρχει καμιά ιστορική άποψη, ούτε και θα υπάρξει ποτέ...

Άφησε το χέρι μου που σχεδόν είχε αρπάξει και το κρατούσε σφιχτά. Είχα μια έντονη διάθεση να κλάψω. Ήθελα να βρω ένα τρόπο για να «εκτονώσω» αυτό το κάψιμο που αισθανόμουν στα δυο μου μάτια. Κρέμασα με γρήγορες κινήσεις την τσάντα μου και άρχισα να κατευθύνομαι προς την έξοδο της βιβλιοθήκης. Στεκόταν ακίνητος και με κοιτούσε με αγωνία, καθώς απομακρυνόμουν προχωρώντας στον μακρύ διάδρομο, μέχρι που έκλεισα πίσω μου την πόρτα. Βγαίνοντας έξω από το μοναστήρι και παίρνοντας το κατηφορικό μονοπάτι για την επιστροφή στην Χώρα, έκλεινα το πρόσωπό μου μέσα στις ανοιχτές μου παλάμες κάνοντας μια απε-

γνωσμένη προσπάθεια να κρύψω από τον ανελέητο, αυταρχικό εγωισμό μου την αλήθεια, ότι δηλαδή έκλαιγα...

Η Χώρα αποτελούσε ένα από τα πιο ειδυλλιακά τοπία του νησιού. Πάνω στον λόφο δέσποζε επιβλητικά το μεγαλοπρεπές μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη, ενώ όλο το τοπίο έρχονταν να συνθέσει το λευκό των νεοκλασικών οικισμών με μια έξοχη αρχιτεκτονική σύνθεση που θα μπορούσε να συγκινήσει ακόμη και τον πιο αδιάφορο επισκέπτη. Ο μεσαιωνικός αυτός οικισμός, γύρω από το μοναστήρι, με τα λευκά σπίτια του αιγαιοπελαγίτικου τύπου, αποτελούσε την καρδιά της Πάτμου προσελκύοντας επισκέπτες από κάθε γωνιά της γης. Η Χώρα από μόνη της δεν διέφερε από μια μικρή κοινωνία, με πολλά γραφικά, μικρά εστιατόρια και καφενεία, μερικά πανέμορφα μαγαζάκια και παντοπωλεία. Το όλο σκηνικό συμπληρώνονταν από τα γραφικά δρομάκια και τις καταπληκτικές καμάρες, όπου η καθεμιά από αυτές είχε το δικό της όνομα. Πρόκειται για έντεχνα δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής η οποία συντέλεσε στην οικονομική και κοινωνική εναρμόνιση των κατοίκων. Προχωρώντας σε αυτά τα δρομάκια, από την πρώτη στιγμή είχα αισθανθεί την γραφικότητα και την αρχοντιά που αυτά αναδύουν. Οι διάφορες συνοικίες, που απλώνονταν με κατεύθυνση προς την ανατολική και δυτική πλευρά της μονής, με είχαν μαγεύσει με την απλότητα και την αίγλη τους. Εκείνο, όμως, που μου είχε κάνει την μεγαλύτερη εντύπωση ήταν οι πάμπολλες εκκλησίες που ήταν διάσπαρτες σε κάθε συνοικία της Χώρας. Από το στόμα ενός ντόπιου κατοίκου του νησιού είχα ακούσει έκπληκτη ότι πρόκειται συνολικά για πενήντα μία εκκλησίες. Το έντονο θρησκευτικό στοιχείο έδειχνε να αναβλύζει από κάθε γωνιά, δι-

καιολογώντας και επιβεβαιώνοντας τον χαρακτηρισμό του «Ιερού νησιού». Βαδίζοντας στα στενά δρομάκια με την ανεμελιά αλλά και την περιέργεια της τουρίστριας που επισκέπτεται για πρώτη φορά το νησί, περιεργαζόμουν τα χειροποίητα χρυσαφικά, καθώς και τα όμορφα κεντήματα και υφάσματα με τα παραδοσιακά σχέδια. Ποτά, τοπικά γλυκά, κρύσταλλα και ρούχα «μυστράριζαν» στις περισσότερες βιτρίνες των μικρών καταστημάτων. Μιλώντας με τον ξενοδόχο, το προηγούμενο βράδυ, επιστρέφοντας στο δωμάτιό μου, είχε αναφερθεί σε κάποια παραδοσιακά γλυκά με την ονομασία «πουγγιά». Μου είχε πει, μάλιστα, χαμογελώντας ότι φεύγοντας από το όμορφο νησί για την Αθήνα, θα ήταν παράλειψη να μην αγοράσω αυτό το τοπικό γλυκό, έστω και ως γλυκιά ανάμνηση που θα έπρεπε να πάρω μαζί μου.

Ο μαγαζάτορας με υποδέχτηκε με ένα πλατύ χαμόγελο την στιγμή που έμπαινα αποφασισμένη να αγοράσω αυτό το παραδοσιακό γλυκίσμα για να μου φύγει και η περιέργεια. Σκεφτόμουν αρκετά «ιλαροτραγικά» ότι έστω και από «επιστημονικής άποψης», επιβάλλονταν αυτή η αγορά...

— Να σας τα τυλίξω; Είναι για δώρο;

Κοίταξα αφηρημένη την ποικιλία των πραγμάτων που βρίσκονταν μέσα σε αυτό το μαγαζάκι και αναρωτιόμουν πως είχε καταφέρει να τα χωρέσει όλα αυτά και με τέτοια τάξη, αυτή η «τρύπα».

— Ναι... Καλύτερα να τα τυλίξετε...

Με κοίταξε με ένα σπирτόζικο βλέμμα, ενώ με γρήγορες κινήσεις τύλιγε με άνεση και επιδεξιότητα τα γλυκά.

— Να υποθέσω ότι είναι για ταξίδι; Μας φεύγετε; Από Αθήνα είστε;

— Μάλιστα από Αθήνα. Φεύγω αύριο το πρωί.

— Αχ, κρίμα! Τελείωσαν οι μέρες, ε; Δεν πειράζει! Μπορεί του χρόνου να μας ξαναέρθετε! Σας άρεσε, τουλάχιστον, το νησί μας;

— Είναι πολύ γοητευτικό νησί.

Χαμογέλασα την στιγμή που πλήρωνα για να κρύψω την μελαγχολία που μου δημιουργούσε η ιδέα ότι όλα είχαν φτάσει πια στο τέλος τους και δεν έμενε τίποτε άλλο παρά η αποχώρηση με μια πικρή γεύση στο στόμα και ένα σφίξιμο στην καρδιά.

— Μπορεί του χρόνου να ξαναέρθω. Ειδικά εάν μου αρέσουν και αυτά τα γλυκά!

Η στεντόρεια φωνή του ήχησε κάτω από ένα δυνατό γέλιο.

— Α! Όσο γι' αυτό, δεν υπάρχει αμφιβολία! Θα σας αρέσουν σίγουρα! Να πάτε στο καλό! Καλό ταξίδι!

Βγήκα από το μαγαζί κρατώντας την σακούλα με τα γλυκά, σκοπεύοντας να επιστρέψω στο ξενοδοχείο για να ετοιμάσω τα πράγματά μου για το αυριανό ταξίδι. Πριν προλάβω να απομακρυνθώ λίγα μέτρα, σταμάτησα απότομα, σαν κεραυνοβολημένη, στο άκουσμα του ονόματός μου που προφέρονταν με ένα βαθύ, αργό τόνο.

— Κυρία Κομνηνού...

Γύρισα την πλάτη μου και τον είδα να στέκεται μόλις λίγα βήματα από το σημείο όπου βρισκόμουν. Το πρόσωπό του απέπνεε μια γλυκύτητα, μια καλοσύνη, μαζί με μια χάρη. Με πλησίασε χαμογελώντας.

— Καλημέρα. Σας είδα που βγαίνατε από το μαγαζί.

Ένιωθα λιγάκι σαστισμένη από αυτό το απρόσμενο συναπάντημα, μετά και από την εξέλιξη των γεγονότων που είχαν μεσολαβήσει.

— Καλημέρα... Είπα να αγοράσω μερικά παραδοσιακά γλυκά.

Το μάτι του έπεσε πάνω στην σακούλα, ενώ συνέχιζε να χαμογελάει.

— Και εγώ κατέβηκα στην Χώρα για να αγοράσω καφέ και λουκούμια. Ξέρετε... Για το μοναστήρι...

Πέρασαν λίγα δευτερόλεπτα σιωπής. Κοιταζόμεσταν στα μάτια. Δεν ήξερα τι να πω. Δεν έβρισκα τα κατάλληλα λόγια. Αισθανόμουν σαν χαμένη.

— Περίμενα ότι μια από αυτές τις ημέρες θα ερχόσασταν στο μοναστήρι... Δεν πρόλαβα τελικά να σας δείξω την βιβλιοθήκη...

Χαμήλωσα το βλέμμα μου για να μην δει με την διεισδυτική του ματιά την μελαγχολία και την απογοήτευσή μου.

— Ξέρετε... Φεύγω αύριο το πρωί για Αθήνα...

Στο γαλήνιο πρόσωπο επανήλθε το σοβαρό, βαθυστόχαστο ύφος.

— Τόσο γρήγορα, λοιπόν, εκπονούν οι Ιστορικοί Τέχνης την έρευνά τους;

Σήκωσα τα μάτια μου και τον κοίταξα. Πριν προλάβω να απαντήσω, συνέχισε λέγοντας.

— Ο Νιλς Μπορ εκφραζόταν σαν ένας αληθινός φυσικός, όταν διαβεβαίωνε: «κάθε φράση που διατυπώνω δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν μια κατάφαση, αλλά σαν ένα ερώτημα». Και ο επίσης φημισμένος, Στέφεν Χώκινγκ έλεγε ότι: «ο Θεός δεν παίζει μόνο με τα δεδομένα, αλλά και μερικές φορές τα πετάει εκεί που δεν μπορεί να τα δει κανείς». Και οι δύο, όπως πολύ καλά γνωρίζετε, ήταν επιστήμονες, όπως είστε και εσείς. Οι μεγάλοι αυτοί διανοητές έθεσαν μεγάλα ερωτήματα και δεν φοβήθηκαν ούτε θέλησαν να δώσουν βεβιασμένες και ψευδείς απαντήσεις. Αναγνώρισαν τον Θεό στον ίδιο βαθμό που ανακάλυψαν μεγάλους φυσικούς νόμους, μεγάλες αλήθειες. Κατάλαβαν και ένιωσαν πολύ καλά έναν άλλο εμφανή τρόπο εφαρμογής του νόμου των κύκλων: μέσα από το σκοτάδι, μια σπίθα φωτιάς και μέσα από το φως, ένα μαύρο σημείο που μεγαλώνει. Σας ρώτησα εκείνη την ημέρα στην βιβλιοθήκη τι είναι αυτό που σας ενδιαφέρει περισσότερο στην ζωή. Θυμάστε τι μου απαντήσατε;

— Θυμάμαι...

— Μπορείτε να το επαναλάβετε, σας παρακαλώ;

— Η δυνατότητα να αναρωτιέμαι ελεύθερα πάνω στις διάφορες όψεις του όντος και του κόσμου.

— Πολύ σωστά. Έτσι μου είχατε απαντήσει. Τότε, εγώ σας ρώτησα ποιος άνθρωπος πιστεύετε ότι έχει αυτή την δυνατότητα της ελεύθερης αναζήτησης και εσείς μου απαντήσατε ότι δυστυχώς δεν έχετε καταφέρει ακόμη να το ανακαλύψετε. Ας δούμε, λοιπόν, τα πράγματα λιγάκι «ιστορικά». Ο Σωκράτης ονομαζόταν «μαιευτήρας» της αλήθειας και ξέρετε γιατί; Γιατί ήταν αυτός που ανακάλυψε στην διαλεκτική την μαγεία και την έκπληξη που τα παιδιά ανακαλύπτουν συνήθως στα ποιήματα και τα παραμύθια. Το βασικό χαρακτηριστικό του ήταν ο διάλογος. Πίστευε ότι η ύστατη ιδέα σε κάθε ερωτάν είναι ότι το ερωτώμενο άτομο οφείλει να κατέχει το ίδιο την αλήθεια και να την βρει μόνο του...

Άγγιξε απαλά την πλάτη μου κάνοντας ένα βήμα μπροστά, προτρέποντάς με να τον ακολουθήσω σε ένα αργό περίπατο μέσα στα γραφικά δρομάκια της Χώρας. Αφέθηκα να με οδηγήσει εκεί που ήθελε με την «συνοδεία» του αρμονικού ήχου της βαθιάς του φωνής και των λόγων του.

— Με την Σωκρατική έννοια, ο διάλογος αποκαλύπτει την κατεξοχήν αλήθεια, γιατί ο μαθητής την κατέχει στο βάθος του και ο δάσκαλος βοηθά τον μαθητή να την ανακαλύψει ο ίδιος μέσα του. Να, γιατί θα πει ο Κίρκεγκωρ ότι ο δάσκαλος είναι το «κέντρισμα» για τον μαθητή. Ο διάλογος, λοιπόν, σημαίνει «αποκάλυψη στον άλλο». Γνωρίζετε, Κυρία Κομνηνού, ποια ήταν η αιώνια προϋπόθεση του Σωκράτη ως όρος της αλήθειας;

— Μα, νομίζω... Το «γνώθι σε αυτόν» που προηγείται από κάθε άλλη γνώση.

— Πολύ σωστά. Ο Σωκράτης πίστευε ότι κάθε άνθρωπος έχει

το δικό του κέντρο και η γνώση του εαυτού του είναι η γνώση του Θεού. Γνώση, όμως, του Θεού σημαίνει γνώση του απείρου. Το ερώτημα, λοιπόν, είναι εάν υπάρχει κάποιος άνθρωπος που να αντέχει στην θέα του απείρου. Η απάντηση είναι, όχι. Άρα, που καταφεύγουμε μοιραία, Κυρία Κομνηνού;

— Υποθέτω, στην άγνοια... Παραδεχόμαστε την άγνοιά μας, λέγοντας ότι δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε κάποια πράγματα.

— Ακριβώς. Πρέπει να ξέρετε, όμως, ότι η άγνοια είναι η αρνητική έκφραση της άπειρης γνώσης. Είναι δείγμα σοφίας και πάθους για αυτόν που την διαθέτει. Ο ίδιος ο Σωκράτης διατηρούσε πάντα την έκφραση μιας απουσίας πνεύματος, μιας απλοϊκότητας που αγγίζει την έλλειψη κάθε πνευματικότητας. Αλλά, ας μην ξεχνάμε ότι, ο «ανόητος» μπορεί να επαναλαμβάνει τα ίδια τα λόγια του βαθύτερου πνεύματος, μόνο που δεν τα λέει στο όνομα του «πνεύματος».

Σταματήσαμε να περπατάμε. Είχαμε πλέον φτάσει στην αρχή του ανηφορικού μονοπατιού που οδηγούσε από την Χώρα στο καστρομοναστήρι. Χωρίς να το καταλάβουμε, για μια ώρα περίπου, είχαμε παρασυρθεί μέσα σε αυτή την ατέρμονη, «παθιασμένη» συζήτηση. Η αντίθεση των σκούρων μπλε ματιών και του φλογισμένου προσώπου του από την έξαψη του διαλόγου αλλά και από τον ανελέητο ήλιο, τόνιζε ακόμη περισσότερο την επιβλητική ωραιότητά του.

— Αύριο που θα επισκεφθείτε ξανά το μοναστήρι για να σας ξεναγήσω στην βιβλιοθήκη, μην προσπαθήσετε να υιοθετήσετε την ιδιότητα της Ιστορικού Τέχνης ή της ερευνήτριας. Να έρθετε απλά και ταπεινά, χωρίς προκαταλήψεις και εμμονές, χωρίς εμπάθεια, χωρίς έπαρση, χωρίς τυποποιημένες γνώσεις. Να έρθετε, σαν να είστε ένας «Σωκράτης» που «γνωρίζει ότι δεν γνωρίζει τίποτα». Έτσι, θα είστε πιο αθώα, πιο αγνή, πιο αφελής, πιο παι-

δί, και, επομένως, πιο σοφή... Γιατί αυτός που παριστάνει τον «ανόητο» και σιωπά, Κυρία Κομνηνού, τις περισσότερες φορές είναι γιατί γνωρίζει πολύ περισσότερα από όσα μπορεί κανείς να φανταστεί και αυτό γιατί γνωρίζει τον ίδιο του τον εαυτό. Τότε, θα δείτε πόσο πιο εύκολα γίνονται κατανοητοί και οι βυζαντινοί κώδικες που ήρθατε να μελετήσετε, όχι πλέον σαν «ερευνήτρια», αλλά σαν «άνθρωπος». Όλα στην ζωή μας είναι πιο καθαρά και διαυγή, όταν εμείς έχουμε καθαρό και διαυγές βλέμμα για να τα δούμε ανάλογα και όπως τους αξίζει... Να είστε πάντα «ανοιχτή» σε όλα που θα συναντήσετε και θα ακούσετε και θα δείτε στην ζωή σας. Γιατί ο «ανοιχτός» άνθρωπος αισθάνεται ευτυχισμένος, ενώ αυτός που έχει κλειστεί και εγκλωβιστεί στο «εγώ» του και στην αλαζονεία του, αισθάνεται μια ατέλειωτη δυστυχία... Και ξέρετε γιατί, Κυρία Κομνηνού; Γιατί έχει χάσει αυτόν τον παιδικό ενθουσιασμό στον τρόπο που βλέπει και βιώνει τα πράγματα γύρω του. Η ζωή είναι ωραία, όταν την βλέπουμε σαν ένα «θαύμα», έστω και επώδυνο... Ένα θαύμα, όμως, δεν το γνωρίζουμε επιστημονικά, απλώς το πιστεύουμε και, μάλιστα, με πολλή δόση αφέλειας και παιδικότητας. Γίνετε για λίγο, Κυρία Κομνηνού, ένα «αφελές παιδί» που αγαπάει και αποδέχεται με πίστη, ακόμη και τα πιο γελοία και παράλογα πράγματα, και θα δείτε πόσο πιο όμορφα θα νιώσετε... Θα δείτε πόσο πιο όμορφη γίνεται τότε, ακόμη και αυτή η σκληρή, αδυσώπητη ζωή μας.

— Αύριο... Φεύγω...

— Αύριο, λοιπόν. Θα σας περιμένω. Να έχετε μαζί σας και τα πράγματά σας. Υπάρχουν δωμάτια για την φιλοξενία των επισκεπτών. Θα πω στον Ηγούμενο ότι είστε συγγενής μου...

Γύρισε την πλάτη του και άρχισε να προχωράει σκυφτός, με γερμένους τους ώμους και αργά βήματα, στο έρημο μονοπάτι που οδηγούσε στον «μοναχικό βίο» του. Το μαύρο ράσο και τα μακριά,

λυμένα μαλλιά του ανέμιζαν στον αέρα. Το ισχνό σώμα έμοιαζε να λυγίζει κάτω από τον μόχθο της ανηφορικής αυτής πορείας προς την επίγεια λύτρωση που του πρόσφερε το «καταφύγιό» του. Στεκόμουν ακίνητη και παρατηρούσα την μαύρη φιγούρα του να απομακρύνεται, να χάνεται όλο και περισσότερο. Κάποια στιγμή, γύρισε πίσω κοιτάζοντας προς το μέρος μου, σίγουρος ότι θα παρέμενα στο σημείο όπου με είχε αφήσει, πριν από λίγα λεπτά, και φώναξε δυνατά. Η φωνή του αντιλάλησε για λίγα δευτερόλεπτα μέσα στην άκρατη ησυχία του ερημικού τοπίου και έπειτα «έσβησε» μέσα στην απόλυτη σιωπή.

— Ο Σωκράτης ήταν ένας «ελεύθερος αναζητητής»... Να θυμάστε ότι το όνομά μου είναι, Ισίδωρος... Ισίδωρος... Ισίδωρος...

Το ίδιο βράδυ στο δωμάτιο του ξενοδοχείου, ξαπλωμένη στο κρεβάτι, προσπαθούσα να φανταστώ ότι συμμετέχω σε ένα μαγικό ταξίδι στις βιβλιοθήκες από την Αρχαιότητα έως την Αναγέννηση. Ένα ταξίδι μεθυστικό, με το άρωμα του χρόνου των κωδίκων και των αρχετύπων, αμύθητοι θησαυροί, εκεί όπου η γνώση συναντά την υψηλή καλαισθησία και την Τέχνη. Έβλεπα ότι επισκεπτόμουν νοερά τους ιερούς τόπους των μεγάλων ανθρωπιστικών ναών και έμπαινα λαθραία μέσα στις βιβλιοθήκες αυτών των ναών, αυτούς τους επτασφράγιστους θησαυρούς του στοχασμού και της μνήμης. Μεγάλες μορφές σοφών και ιερωμένων, ηγεμόνες που αναδείχθηκαν φανατικοί βιβλιόφιλοι, περνούσαν ακατάπαυστα μπροστά από τα μάτια μου. Το φανταστικό αυτό ταξίδι έμοιαζε με μια ατέρμονη πορεία που βυθίζεται στους δαιδαλώδεις λαβύρινθους των παλαιών βιβλιοθηκών, όπως σε ένα μαγικό περιβόλι. Πήρα πάνω από το κομοδίνο το βιβλίο που είχα δανειστεί εκείνη την ημέρα από την Εθνική Βιβλιοθήκη και έφερε το Ιερό κείμενο της Αποκάλυψης. Ήταν το βιβλίο που διάβαζε η μυστηριώδης φυσιογνωμία του ασπρομάλλη κυρίου, που μου είχε παραχωρήσει την

θέση του στο τραπέζι του αναγνωστηρίου. Το άνοιξα σε κάποια τυχαία σελίδα. Αισθάνθηκα να με κυριεύει το ίδιο δέος που είχα νιώσει και τότε. Τα μικροσκοπικά αχνά γράμματα «πλημμύρισαν» και πάλι την υποκίτρινη, φθαρμένη σελίδα.

«...και μετά, Κύριε, ρωτά ο μαθητής, τι θα κάνεις; Τότε θα στείλει αγγέλους να μαζέψουν τα “τίμια και άγια πάντα”, και όλα, μαζί με ανθρώπους αργότερα, σύννεφα θα τα σηκώσουν στον αέρα, για να συναντήσουν τον Κύριο. Άγγελοι κατόπιν, θα βάλουν φωτιά, θα κάψουν τα πάντα, και “ουκέτι έσται επί προσώπου πάσης της γης σαλευόμενον τι, και έσται η γη ακίνητος”. Άνεμοι, μετά, θα καθαρίσουν τη γη και θα την κάνουν λευκή σαν το χιόνι. Άρωμα θα ξεχειλίσει, τότε, γιατί ο γιος του ανθρώπου θα κατεβεί ένδοξος στον κόσμο, “και πάντα τα ακάθαρτα πνεύματα εις φυγήν τραπήσονται”. Στρατιές αγγέλων θα τον συνοδεύουν, και η κρίση θα αρχίσει. Όλοι, καλοί και κακοί, θα σταθούν μπροστά του “γυμνοί και τετραηλισμένοι”. Η ετυμηγορία δεν θ’ αργήσει να εκδοθεί. Τότε “οι δίκαιοι λάμπουσιν ως φωστήρες και ως ο ήλιος, οι δε αμαρτωλοί έστωσαν ζοφώδεις”. Όλοι, “βασιλείς, αρχιερείς, ιερείς, πατριάρχες, πλούσιους και πένητες, δούλους και ελεύθερους”, τους περιμένει, “κατά την αναλογίαν εκάστου του ιδίου πταισματος”, ένας τόπος τιμωρίας (κόλασις). Για τους δικαίους, θα γίνει “ο κόσμος όλος και ο παράδεισος εν”. Εκείνοι θα κληρονομήσουν τη γη, και θα κατασκηνώσουν σ’ αυτήν εις αιώνα αιώνος. Από τότε και στο εξής, δε θα υπάρχει πόνος, λύπη, στεναγμός, μνησικακία, δάκρυα, φθόνος, μισαδελφία, αδικία, αλαζονεία, θάνατος και νύκτα, αλλά θα είναι “πάντα ημέρα”. Όσο για τους ανθρώπους που μοιάζουν με αγγέλους, “δια της εναρέτου αυτών πολιτείας”, θ’ αποτελέσουν μια ποιίμνη μ’ έναν ποιμένα...»

Άφησα το βιβλίο να γλιστρήσει μέσα από τα χέρια μου και να πέσει νωχελικά πάνω στο πάτωμα. Έγειρα το κεφάλι μου στο μα-

ξιλάρι και έκλεισα τα μάτια μου που τα αισθανόμουν βαριά από την κούραση της ημέρας, κάτω από τα βλέφαρα. Στα λίγα λεπτά που χρειάστηκαν για να βυθιστώ στον λήθαργο ενός βαρύ ύπνου, θυμήθηκα το βιβλίο του Κουρτ Βόνεγκατ με τίτλο, «*Το σφαγείο*». Εκεί ο συγγραφέας γράφει για κάποιο δέντρο που έβγαζε λεφτά. Για φύλλα είχε δολάρια και για λουλούδια κρατικά ομόλογα. Για καρπό είχε διαμάντια. Τραβούσε κοντά του ανθρώπινα όντα που σκοτώνονταν αναμεταξύ τους γύρω από τις ρίζες του και γίνονταν πολύ ωραίο λίπασμα.

Αυτή είναι δυστυχώς η φύση των ανθρώπων... Έτσι πορεύεται ο κόσμος...

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Νωρίς το πρωί, μόλις άρχισε να χαράζει, με το σάκο μου κρεμασμένο στην πλάτη, πήρα πάλι τον δρόμο για το μοναστήρι. Αποχαιρέτησα τον ξενοδόχο, αφήνοντας να εννοηθεί ότι φεύγω για την Αθήνα, ενώ στην πραγματικότητα είχα ακυρώσει το εισιτήριο της αναχώρησης. Καθώς προχωρούσα στο γνωστό πλέον μονοπάτι έφερα στο μυαλό μου τον λόγο, που αναφέρει στη μυστική διαθήκη του ο Όσιος Χριστόδουλος, της επιλογής του νησιού για την ίδρυση και ανέγερση της Μονής. Ήθελε να έχει τη σκιά της χάριτος του Ιωάννου και της μοναξιάς την ησυχία, αφού την περίοδο εκείνη το νησί ήταν «άοικον, κουρσευόμενον παρά τε των Αγαρηνών, των Κουρσαρίων και των Τούρκων και παρά πάντων αιχμαλωτιζέσθαι...». Πέρασα ανάμεσα από τους δύο ορθογώνιους πύργους της εισόδου του μοναστηριού με τον «φονιά» από πάνω τους να προβάλλει σαν ένας εξώστης χωρίς δάπεδο. Πριν από την εσωτερική αυλή, που ακολουθούσε με τα κυριότερα κτίσματα των μοναχών, υπήρχε η κατοικία του θυρωρού. Την πρώτη φορά που επισκέφτηκα το μοναστήρι δεν υπήρχε κανένας μοναχός. Έτσι, ανενόχλητη μπήκα μέσα στην αυλή, την περιβαλλόμενη από τόξα που λειτουργούσαν ως αντιστηρίγματα των κτιρίων που βρίσκονταν στο πλάι, και κατευθύνθηκα προς το Καθολικό. Σήμερα, όμως, το θυρωρείο δεν ήταν άδειο,

αλλά ένας νεαρός μοναχός καθόταν σκυφτός και σιωπηλός και περιεργάζονταν τους μικρούς κόμπους από το κομποσκοίни του. Θυμήθηκα το όνομα, «Ισίδωρος», που είχε προφέρει δυνατά την προηγούμενη ημέρα, καθώς απομακρύνονταν και χάνονταν από τα μάτια μου. Ήταν, μάλλον, η κατάλληλη στιγμή για να το χρησιμοποιήσω, αποδεχόμενη επιπλέον και την υποτιθέμενη ιδιότητα της συγγενείας μας.

— Καλημέρας σας. Ονομάζομαι Εύα Κομνηνού. Έρχομαι από την Αθήνα. Είμαι Ιστορικός Τέχνης. Ο μοναχός Ισίδωρος είναι συγγενής μου.

Σηκώθηκε αμέσως από το κάθισμα όπου καθόταν και με πλησίασε. Τα γλυκά χαρακτηριστικά του προσώπου του φανέρωναν έναν ιδιαίτερα προσηνή άνθρωπο. Άπλωσε το χέρι του πιάνοντας το δικό μου και με χαιρέτησε. Ένα αμυδρό χαμόγελο σχηματίστηκε στα χείλη του.

— Καλημέρα σας, Κυρία Κομνηνού. Ο Θεός να είναι μαζί σας. Ο αδελφός Ισίδωρος μας μίλησε για εσάς. Ο Ηγούμενος θεωρεί ότι είναι μεγάλη τιμή και χαρά να σας έχουμε στο μοναστήρι. Όλοι οι επιστήμονες και κυρίως οι καλοπροαίρετοι ερευνητές είναι ευπρόσδεκτοι στη Μονή μας. Άλλωστε, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι σε αυτό το νησί ιδρύθηκε η περίφημη «Πατμιάδα Σχολή», η «Κοινήν Σχολήν του Γένους», όπως την μετονόμασε το Πατριαρχείο. Το υλικό της βιβλιοθήκης και του αρχείου είναι στην διάθεσή σας για οποιαδήποτε μελέτη. Ο αδελφός Ισίδωρος θα σας περιμένει στην βιβλιοθήκη στις δέκα η ώρα. Μέχρι τότε, μπορείτε να ξεκουραστείτε στο δωμάτιο που σας παραχωρεί ο Ηγούμενος. Ακολουθείστε με παρακαλώ.

Άνοιξε μια πόρτα στο νότιο τοίχο που οδηγούσε στο μαγειρείο με τις θολωτές εστίες. Μια άλλη θύρα κατέληγε σε έναν αποθηκευτικό χώρο τον οποίο αποκαλούσαν ώρειον και ήταν το μέρος

όπου βρίσκονταν οι αποθήκες σιτηρών και οσπρίων. Παραδίπλα, μπορούσε κανείς να δει τους πιθόνες για την αποθήκευση του λαδιού, ενώ οι δεξαμενές του νερού, το αρτοποιείο ή μαγκίκειον και το ζυμωτήριο συμπλήρωναν το κτιριακό αυτό συγκρότημα της Μονής. Περνούσαμε κάτω από καραμοσκεπαστούς τρούλους, με μικρές αυλές που διαδέχονταν η μία την άλλη και διάσπαρτες παντού σκάλες που εξυπηρετούσαν την μεταξύ τους επικοινωνία. Το όλο αυτό αρχιτεκτονικό σκηνικό δεν διέφερε από έναν μυστηριώδη λαβύρινθο χαμένο στα έγκατα της γης. Περάσαμε μπροστά από το κτίριο με τα κελιά των μοναχών και κατευθυνθήκαμε προς ένα απλό, διώροφο παλιό σπίτι. Ανεβήκαμε μια ξύλινη σκάλα που οδηγούσε στον δεύτερο όροφο. Ξεκλείδωσε την βαριά πόρτα. Το άνοιγμά της συνοδεύτηκε από το χαρακτηριστικό τρίξιμο των μεντεσέδων. Γύρισε το κεφάλι του και με κοίταξε, ενώ στεκόταν μπροστά στην ανοιχτή πόρτα.

— Εδώ είναι το δωμάτιό σας. Καλή ξεκούραση. Θα μπορέσετε να βρείτε μόνη σας την βιβλιοθήκη ή θέλετε να σας οδηγήσω εγώ;

— Σας ευχαριστώ πολύ για όλα. Μην ανησυχείτε καθόλου. Ευτυχώς, προσανατολίζομαι αρκετά εύκολα.

Χαμογέλασε πάλι με τον ίδιο συγκρατημένο τρόπο και άρχισε να κατεβαίνει αργά τα ξύλινα σκαλοπάτια. Έκλεισα την πόρτα και μπήκα μέσα στο δωμάτιο. Κάθισα στο κρεβάτι και έγειρα πίσω την πλάτη μου που στηρίζονταν πάνω σε ένα χοντρό μαξιλάρι. Περίμενα να κυλήσει ο χρόνος για να έρθει η ώρα της συνάντησης με τον Ισίδωρο. Θυμήθηκα μια εισήγηση που είχα κάνει πρόσφατα σε ένα διεθνές συνέδριο, για τον «Βιο-πολιτισμό» της επόμενης χιλιετίας. Εκεί, είχα αναφέρει τότε ότι στην αναζήτηση αξιών για το μέλλον χρειάζεται να στραφούμε προς τις ρίζες του πολιτισμού, όπως αυτές αποκαλύπτονται από την Ιστορία και τη Μυθολογία. Στη Φιλοσοφία των Αρχαίων Ελλήνων προβάλλεται, ως ηθική

αξία, ο σεβασμός προς όλες τις μορφές ζωής. Η διάσταση αυτή, που διαποτίζει το πνεύμα της αρχαιότητας, ισχυριζόμουν ότι έχει χαθεί στις μέρες μας, με αποτέλεσμα να απειλείται η ίδια η συνέχιση του βίου στον πλανήτη. Η ανεξέλεγκτη πρόοδος δημιουργεί κρίση αξιών, της οποίας συνέπεια είναι η δυσχέρεια στον καθορισμό των προτεραιοτήτων για το μέλλον και στην απόκτηση των αναγκαίων προοπτικών για την παιδεία. Αν παρομοιάσουμε την χρονική διάρκεια της εξέλιξης του βίου με ένα εικοσιτετράωρο, η παρουσία του ανθρώπου πραγματοποιείται μόλις στα τελευταία λεπτά. Κύματα ενέργειας διαπερνούν τον ψυχικό μας κόσμο και δημιουργούν μια διάσταση ελπίδας για το μέλλον. Κύματα φωτός, σε όλο το φάσμα των χρωμάτων, αποκαλύπτουν στις αισθήσεις μας το θαύμα της δημιουργίας. Ηχητικά κύματα, μέσα από την μουσική, μας μεταφέρουν τη μελωδία, την αρμονία και το ρυθμό που αποτελούν την υψηλότερη έκφραση αισθητικής. Η ανθρωπότητα δεν έχει το δικαίωμα να καταστρέψει μέσα σε μία ή δύο γενιές το πιο πολύτιμο αγαθό του πλανήτη, την ζωή. Έκλεινα, τότε, την εισήγησή μου λέγοντας ότι η εισαγωγή βιοκεντρικών αξιών θα επιτρέψει στην κοινωνία του μέλλοντος να μετατοπίσει το κέντρο βάρους προς την κατεύθυνση της συνέχισης της αλυσίδας της ζωής, την διασφάλιση σωματικής και πνευματικής υγείας, μια πορεία ωριμότητας στην κατανόηση των αληθινών διαστάσεων της προόδου, που η αγάπη προς την ζωή θα αποτελεί την μέγιστη αξία, πηγή χαράς και ενωτικής δύναμης για τον καθένα μας και για το σύνολο της ανθρωπότητας. Η ανθρωπότητα έχει τις δυνατότητες για ένα διαφορετικό μέλλον που θα διαπνέεται από το πνεύμα και το μήνυμα της ειρήνης και της αρμονίας. Ξαπλωμένη στο κρεβάτι, σκεφτόμουν ότι, πηγαίνοντας σε λίγη ώρα στην βιβλιοθήκη για να συναντήσω τον Ισίδωρο, θα έπρεπε να διαβώ την πόρτα έχοντας συνταιριάξει αρμονικά με τον

επιστημονικό, ορθολογιστικό τρόπο σκέψης μου και μια άλλη διάσταση, που παλιότερα αγνοούσα εσκεμμένα. Την διάσταση που λέει ότι είμαστε σε ένα σύμπαν με τόσα αστέρια όση είναι η άμμος της θάλασσας. Δεν είμαστε μόνοι μας. Υπάρχει ένας Δημιουργός. Αυτός που έφτιαξε τη γη, τη στόλισε, έκανε το ωραίο αυτό βιολογικό οικοδόμημα με άρχοντα τον άνθρωπο. Αυτός που θέλει να είναι για την ψυχή, ό,τι είναι η ψυχή για το σώμα. Αυτός που θέλει να φανερωθεί, μέσα από όλα, ευρισκόμενος μέσα σε όλα, κατά τρόπο κατάλληλο. Αυτός που θέλει να είναι το παν εν πάσι, περισυλλέγοντας τα πάντα και δίνοντας στα πάντα την δική του υπόσταση. Αυτός που δημιούργησε τον άνθρωπο και τον έπλασε «κατ' εικόνα και ομοίωσή του». Και όλα αυτά, θα έλεγε ο Ισίδωρος, από «επιστημονικής» και «μη επιστημονικής» άποψης, Κυρία Κομνηνού...

Η πόρτα του «Ψυχής Ιατρείον» ήταν ανοιχτή. Κοίταξα το ρολόι μου. Ήταν δέκα ακριβώς. Μπήκα μέσα στην βιβλιοθήκη, κοιτάζοντας δεξιά και αριστερά, ψάχνοντας να τον βρω με το βλέμμα μου. Δεν φαινόταν πουθενά. Για να «σκοτώσω» τον χρόνο και να διοχετεύσω κάπου την νευρική μου και την αμηχανία μου, άρχισα να τριγυρίζω στα ράφια κοιτάζοντας τους βαρείς κώδικες που ήταν με αυστηρή διάταξη τοποθετημένοι. Τράβηξα από το ράφι έναν πορφυρό χειρόγραφο κώδικα που μου κέντρισε την περιέργεια με το έντονο χρώμα του. Από την στρογγυλόσχημη γραφή που έφερε το κείμενο, μπορούσα να εικάσω ότι πρόκειται για ένα από τα αρχαιότερα δείγματα της βυζαντινής κωδικογραφικής δραστηριότητας. Ήταν γραμμένος σε πορφυρά περγαμνή με ασημένια μελάνη, ενώ με χρυσή μελάνη ήταν γραμμένα τα

ιερά ονόματα, «Ιησούς», «Χριστός», «Κύριος», «Θεός», «Πατήρ». Η ορθογραφία έδειχνε να αρχαίζει, ενώ όλη η εικόνα του κώδικα παρουσίαζε μια αρχαιοπρέπεια. Εκείνο, όμως, που ήταν άκρως εντυπωσιακό ήταν ο ιδιαίτερα επιμελημένος επίτιτλος διάκοσμός του...

«Ο πορφυρός αυτός κώδικας που κρατάτε στα χέρια σας είναι του έκτου αιώνα και είναι σπάραγμα του κατά Μάρκου Ευαγγελίου, συμπέρασμα στο οποίο μας οδηγεί η μεγαλογράμματη, αποκαλούμενη ως Βιβλική γραφή του. Δεν γνωρίζουμε τίποτα σχετικά με την προέλευσή του, ούτε πως κατέληξε στην βιβλιοθήκη της Μονής. Πιθανότατα, πρόκειται για αυτοκρατορικό αντίτυπο. Στην βιβλιοθήκη μας διασώζονται μόνο τριάντα τρία φύλλα από αυτόν τον κώδικα...»

Γύρισα απότομα την πλάτη μου, σαστισμένη από το άκουσμα της χαρακτηριστικής φωνής του. Για άλλη μια φορά, είχε καταφέρει να με αιφνιδιάσει με την ξαφνική παρουσία του από πίσω μου. Είχα αρχίσει να πιστεύω ότι τελικά αυτός ο άνθρωπος που στεκόταν δίπλα μου είχε μια αέρινη μορφή, μιας άλλης διάστασης, όχι γήινης αλλά μυθικής, που γλιστρούσε αθόρυβα και εμφανίζονταν μπροστά στον ανυποψίαστο, απροετοίμαστο συνομιλητή του, σαν ένας «απομηχανής Θεός».

— Καλημέρα... Μάλλον, σας τρώμαξα λιγάκι...

Χαμογελούσε, ενώ η στάση του σώματός του με τα μακριά λεπτά του χέρια διπλωμένα πάνω στο στήθος, που ανεβοκατέβαινε ρυθμικά κάτω από το μαύρο ράσο, μου έφερε στο νου την εικόνα της πρώτης μας γνωριμίας. Στα μεγάλα μάτια του υπήρχε πάλι εκείνη η περίεργη, διαπεραστική λάμψη.

— Καλημέρα... Δεν με τρομάξατε... Απλώς, είχα αφαιρεθεί κοιτάζοντας αυτό το Ευαγγέλιο.

Ακούμπησε το χέρι του πάνω σε ένα ξύλινο τραπέζι που βρι-

σκόταν δίπλα του και έγειρε το σώμα του στηρίζοντάς το ελαφρά πάνω σε αυτό. Παρατηρούσα ότι σε όλες τις κινήσεις του υπήρχε μια απόλυτη ηρεμία και μια «προσεχτική ακρίβεια» συνόδευε το κάθε βήμα του.

— Όπως ίσως θα παρατηρήσατε με μια γρήγορη ματιά, η πλειονότητα της συλλογής αποτελείται από κώδικες θεολογικού περιεχομένου. Ελάχιστοι έχουν κοσμικό χαρακτήρα. Δυστυχώς η πορεία της βιβλιοθήκης δεν κατόρθωσε να ξεφύγει από τον κανόνα των μοναστικών βιβλιοθηκών, που θέλει τον εκάστοτε Ηγούμενο να καθορίζει τον προσανατολισμό της βιβλιοθήκης. Εξάιρεση αποτελεί ο δέκατος τέταρτος αιώνας, κατά την διάρκεια του οποίου, συρρέουν στην Πάτμο πλήθος βιβλία ιστορικά, φιλολογικά, φιλοσοφικά και οι μοναχοί αρχίζουν να επιδίδονται και στην ανάγνωση, για πρώτη φορά, του Ξενοφώντα, του Διόδωρου Σικελιώτη και του Πλάτωνα.

Μετακινήθηκε από το τραπέζι όπου στήριζε το λεπτοκαμωμένο σώμα του και ακούμπησε το χέρι του πάνω σε ένα ράφι, γέρνοντας σε αυτό ελαφρά. Ένα πικρό χαμόγελο έκανε την εμφάνισή του στα λεπτά του χείλη. Η βαθιά φωνή ήχησε και πάλι σε ένα τόνο που φανέρωνε την κρυφή απογοήτευσή του.

— Πενήντα, όμως, χρόνια αργότερα, το κλίμα αυτό έχει αλλάξει και στην θέση του διακρίνουμε συνεχή ποιοτική υποβάθμιση της βιβλιοθήκης. Η Παλαιολόγεια Αναγέννηση, η μεγάλη Φιλοσοφική Σχολή του Μιστρά και η συμβολή των βυζαντινών λογίων στα πνευματικά κέντρα της Ιταλίας, όπως και το εντυπωσιακό εμπόριο χειρογράφων κλασικών έργων, δεν γέννησε ανάλογα ενδιαφέροντα στους μοναχούς της Πάτμου. Το ζωγόνο πνεύμα της Αναγέννησης από την Κωνσταντινούπολη στην Δύση δεν πέρασε από την βιβλιοθήκη του Όσιου Χριστόδουλου και, μπορεί ο αριθμός των βιβλίων να μην έπαψε να αυξάνεται,

ωστόσο ο προσανατολισμός τους παρέμεινε αποκλειστικά προσηλωμένος στη Θεολογία.

— Ίσως, γιατί ο Χριστιανισμός δεν συμφωνεί απόλυτα με την επιστήμη και τα επιτεύγματά της.

Άφησε το ράφι πάνω στο οποίο στηρίζονταν και πλησίασε ξανά το ξύλινο τραπέζι. Τράβηξε προσεχτικά μια καρέκλα.

— Καθίστε σας παρακαλώ. Μην στέκεστε όρθια.

Καθίσαμε στις αντικριστές θέσεις. Είχε χαμηλώσει το βλέμμα του κοιτάζοντας την επιφάνεια του τραπεζιού, ενώ με το δάχτυλο του χεριού του σχημάτιζε νοερά κύκλους, σαν ένα μικρό παιδί που ανακαλύπτει τα πράγματα, για πρώτη φορά, αγγίζοντάς τα. Κάποια στιγμή σήκωσε το κεφάλι του και με κοίταξε χαμογελώντας.

— Ο αληθινός Χριστιανισμός, Κυρία Κομνηνού, συμφωνεί απόλυτα με την αληθινή επιστήμη. Μόνο ο ψεύτικος Χριστιανισμός διαφωνεί με την αληθινή επιστήμη, όπως και η ψεύτικη επιστήμη δεν συμφωνεί με τον αληθινό Χριστιανισμό. Ο Χριστιανισμός παραποιήθηκε με την πάροδο των αιώνων και απέκτησε πεποιθήσεις άσχετες με την αλήθεια της Αγίας Γραφής, τις έκανε καταστατικό και καταδίωξε όλους όσους διαφωνούσαν. Ας μην ξεχνάμε ότι, τον δέκατο έκτο αιώνα, η θρησκεία καταδίωξε τον Γαλιλαίο, γιατί είπε ότι η γη είναι στρογγυλή και δεν στηρίζεται πουθενά. Αν, όμως, είχαν διαβάσει καλά την Αγία Γραφή, θα έβλεπαν ότι ο Ιώβ, εξυμνώντας τον Θεό, λέει: «Κρέμα την γην επί το μηδέν». Όπως καταλαβαίνετε, αν ζούσε ο Ιώβ τον δέκατο έκτο αιώνα και το έλεγε αυτό, θα πάθαινε τα ίδια που έπαθε ο Γαλιλαίος από την θρησκεία.

— Και το δόγμα, «πίστευε και μη ερεύνα»;

— Δόλια επινόηση των θρησκευτικών αρχόντων του Μεσαίωνα που έκαναν πράγματα αντίθετα προς το Ευαγγέλιο και το θέλημα του Θεού. Η αλήθεια, Κυρία Κομνηνού, ελευθερώνει τον

άνθρωπο και σε αυτό τον βοηθάει η γνώση και όχι η υποκρισία και η πλάνη...

Με μια αυθόρμητη κίνηση, άνοιξα το στόμα μου έτοιμη να αντιταχθώ στα προηγούμενα λόγια, προβάλλοντας το δικό μου επιχείρημα. Έπιασε απότομα το χέρι μου που ακουμπούσα πάνω στο τραπέζι, θέλοντας να με εμποδίσει να πω αυτό που ετοιμαζόμουν να αρθρώσω. Για μια ακόμη φορά, το χέρι μου βρέθηκε «αιχμάλωτο» μέσα στο δικό του.

— Εύα... Άκουσε με σε παρακαλώ... Δύο δρόμοι υπάρχουν στην πορεία του ανθρώπου για να συναντήσει την αλήθεια, ο συμβατικός και ο αντισυμβατικός. Πιο συνηθισμένος είναι ο πρώτος δρόμος, ο δρόμος της συνήθειας και της καθημερινότητας. Ο άλλος δρόμος παραμένει ασυνήθιστος και εξαιρετικός, γιατί είναι μια διαρκής παρέμβαση από το μέσο όρο της τετριμμένης μετριότητας. Αυτή την αντισυμβατική πορεία ακολουθούν οι «σαλεμένοι», οι «σαλοί». Αυτοί ζουν μέσα στον κόσμο, μέσα στις πόλεις, στην υποτιθέμενη «Χριστιανική Κοινωνία» και κάνουν πράξεις παράλογες, ανόητες, πράξεις ενός τρελού, οι οποίες, όμως, έχουν πάντοτε ένα βαθύτερο περιεχόμενο, αποβλέπουν πάντοτε στην αποκάλυψη της αλήθειας που κρύβεται πίσω από τα προσχήματα του κόσμου τούτου. Μπαίνουν μέσα σε ταβέρνες, σε πορνεία, σε κακόφημες συντροφίες. Ζουν ένα είδος αλητείας μέσα στους δρόμους μαζί με τους ανυποψίαστους τύπους, τις πόρνες και τα χαμίνια. Μοιάζει να συμμορφώνονται με τη δική τους ζωή και ωστόσο τους φανερώνουν την αλήθεια της ζωής με τρόπο προσιτό στο δικό τους πνευματικό επίπεδο. Καταλύουν προκλητικά την έννοια της νηστείας μπροστά στους ανθρώπους, ενώ στην πραγματικότητα κάνουν αυστηρότατη άσκηση τροφής. Εμπαίζουν τον συνηθισμένο τύπο του «κανονικού» ανθρώπου, του «καθώς πρέπει». Εμπαίζουν τον κομφορμιστή και φορμαλι-

στή, όπως είναι ο Φαρισαίος και ο Ζηλωτής, ο ευσεβιστής και ο Ιησούιτης, ο ηθικιστής και ο πουριτανός...

Άφησε το χέρι μου και κοιτάζοντάς με στα μάτια, χαμογέλασε γλυκά και συνέχισε λέγοντας:

— Να θυμάσαι, όμως, Εύα, ότι για να εμπαιίζει κάποιος τον κόσμο, πρέπει να έχει κληθεί από τον Θεό στη ζωή αυτή, διαφορετικά δεν εμπαιίζει τον κόσμο, αλλά εμπαιίζεται από αυτόν...

Το Ιερό Σπήλαιο φάνηκε στην πλαγιά του λόφου, στο μέσο περίπου της απόστασης από τη Σκάλα προς τη Χώρα, διαμορφωμένο και ενσωματωμένο στο χαμηλότερο ανατολικό Τμήμα της Μονής της Αποκάλυψης. Η Μονή στο σύνολό της, όπως μου είχε φανεί και από την πρώτη στιγμή που την αντίκρισα, αποτελούσε μια αρχιτεκτονική σύνθεση αταξίας, με τα χτισμένα παρεκκλήσια υψομετρικών διαφορών και τις κυλινδροειδείς σκεπές τους, τις αυλές και τα κελιά των μοναχών. Έμοιαζε με ένα ολόλευκο κτίριο, που τα διάφορα επιμέρους διαμερίσματά του, ήταν χτισμένα σε διάφορα επίπεδα. Αν και από μακριά δημιουργούσε την εντύπωση ενός και μόνο κτίσματος, στην ουσία αποτελούνταν από πολλά διαφορετικά που δένονταν μεταξύ τους αρμονικά και αντικατόπτριζαν τις ανάγκες που είχαν παρουσιαστεί κατά τις διάφορες φάσεις που πέρασε το μοναστήρι. Για να φτάσουμε στην αυλή του Σπηλαίου κατεβήκαμε σαράντα τρία σκαλοπάτια. Το πέρασμα της πόρτας, που οδηγούσε στο εσωτερικό, έδινε την εντύπωση περάσματος σε μια άλλη θεία διάσταση. Όλη η εικόνα που παρουσίαζε ο χώρος προκαλούσε δέος. Το ημίφως, ο πελώριος σχισμένος βράχος και τα σημάδια της παρουσίας του Ιωάννη έμοιαζαν να έχουν σταματήσει τον χρόνο. Η οροφή του

σπηλαίου έφερε το «φρικτόν ρήγμα» που διαιρεί τον βράχο στα τρία. Το σημείο στο οποίο ο Ευαγγελιστής ακουμπούσε το κεφάλι του για να ξεκουραστεί και ένα κοίλωμα στον βράχο από όπου πιανόταν για να σηκωθεί μαρτυρούσαν τον τόπο κατακλίσεώς του. Μπροστά από το σπήλαιο υπήρχε το παρεκκλήσι της Αγία Άννης, ενώ τα κτίρια της Πατριάδας Σχολής ήταν οικοδομημένα λίγο πιο πάνω από το σπήλαιο και κάτω από την Ιερά Μονή. Ακολουθούσα τον Ισίδωρο που προπορεύονταν σε όλη την διαδρομή και παράλληλα άκουγα προσεχτικά τις ιστορικές πληροφορίες που έδινε ακατάπαυστα και με κάθε λεπτομέρεια, κατά την διάρκεια αυτής της ξενάγησης που μου είχε υποσχεθεί ότι θα μου έκανε, πριν από την αποχώρησή μου από το μοναστήρι.

— ...Η Σχολή, Εύα, ιδρύθηκε το 1713 από τον Άγιο Μακάριο Καλογερά που ήταν Πάτριος και είχε σπουδάσει στην Κωνσταντινούπολη, Φιλοσοφία και Θεολογία. Η Κωνσταντινούπολη ήταν η μητρόπολη της γνώσης για εκείνη την εποχή. Εκεί προετοιμάζονταν οι δάσκαλοι που θα πήγαιναν να δημιουργήσουν σχολές και να διδάξουν σε αυτές, σε όλη την Ελλάδα. Όλες αυτές οι προσπάθειες που γινόταν τότε για μάθηση, ήταν ενταγμένες μέσα στο γενικότερο κλίμα της εποχής για πνευματική ανάπτυξη, που θα συντελούσε αποφασιστικά στην ενδυνάμωση της εθνικής συνείδησης. Τότε και μόνο τότε, ο λαός θα ήταν έτοιμος να κερδίσει την λευτεριά του. Ο σκοπός αυτός επιτεύχθηκε κατά τον καλύτερο τρόπο, μια και από την Πατριάδα Σχολή αποφοίτησαν αγωνιστές της Επανάστασης, όπως ο Οικουμενικός Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄, ο δάσκαλος του γένους Αδαμάντιος Κοραΐς, ο Εμμανουήλ Ξάνθος, ο Θέμελης και πολλοί άλλοι. Η Σχολή, στην αρχή της ιστορίας της, δεν ήταν παραπάνω από μερικά μικρά κτίσματα που μπορούσαν να φιλοξενήσουν λίγους μόνο μαθητές. Η δίψα, όμως, τότε των Ελλήνων για μάθηση, έφερε πολλούς

στο νησί που ήθελαν να φοιτήσουν εκεί. Έτσι, έγινε επιτακτική η ανάγκη για επέκταση των κτιρίων και για την στελέχωσή τους με περισσότερους δασκάλους. Το θέμα της επέκτασης καλύφθηκε με την συμβολή εύπορων Πατιμίων που αναγνώρισαν την προσφορά της Σχολής στην παιδεία.

— Ξέρεις, Ισίδωρε... Όλο αυτό το διάστημα στο μοναστήρι, βλέποντας την βιβλιοθήκη, το αρχείο, τώρα την Σχολή, μου έρχεται συνεχώς στο μυαλό η αφήγηση του Πλάτωνα στο έργο του, «Φαίδρος». Στην αφήγηση αυτή, ο Ερμής, ο υποτιθέμενος εφευρέτης της γραφής, παρουσιάζει την επινόησή του στον Φαραώ Θαμούς, εγκωμιάζοντας αυτή τη νέα τεχνική που θα επέτρεπε, από εδώ και στο εξής, στο ανθρώπινο γένος να θυμάται αυτό που διαφορετικά θα ξεχνούσε. Αλλά ο Φαραώ δεν έδειχνε ικανοποιημένος. «Επιδέξιε Θευθ» είπε «Η μνήμη είναι ένα μεγάλο δώρο που πρέπει να διατηρείται ζωντανό με τη συνεχή άσκηση. Με την εφεύρεσή σου οι άνθρωποι δεν θα αισθάνονται πλέον υποχρεωμένοι να ασκούν την μνήμη...». Όπως βλέπεις, Ισίδωρε, ο Φαραώ εξέφραζε ένα αιώνιο φόβο. Το φόβο ότι κάθε νέο τεχνολογικό απόκτημα, μπορεί να εξαλείψει κάτι πολυτιμότεο, κάτι που αντιπροσωπεύει για μας μια αυτοτελή αξία με βαθύ πνευματικό νόημα. Θεωρούσε την γραφή επικίνδυνη, επειδή θα εξασθένιζε τις ικανότητες του ανθρώπινου νου, προσφέροντας στους ανθρώπους μια πετρωμένη ψυχή, μια καρικατούρα του νου, μια τεχνητή μνήμη. Είναι σαν ο Φαραώ να είχε στρέψει το δάχτυλο πρώτα προς μια ιδεατή εικόνα της ανθρώπινης μνήμης και να είχε πει: «Αυτό θα σε σκοτώσει», εννοώντας το «βιβλίο».

— Αυτό είναι αλήθεια, Εύα. Μετά από περισσότερα από χίλια χρόνια, ο Βίκτωρ Ουγκώ, στην «Παναγία των Παρισίων» μας δείχνει ένα ιερέα, τον Κλοντ Φρόλο, ο οποίος στρέφει το δάχτυλό του πρώτα προς ένα βιβλίο και έπειτα προς τους πύργους

και τις εικόνες του αγαπημένου του καθεδρικού ναού λέγοντας: «Αυτό θα με σκοτώσει», εννοώντας ότι το βιβλίο θα σκοτώσει τον καθεδρικό ναό και το αλφάβητο τις εικόνες. Ας μην ξεχνάμε ότι η ιστορία του έργου αυτού εκτυλίσσεται τον δέκατο πέμπτο αιώνα, λίγο μετά την εφεύρεση της τυπογραφίας. Προηγουμένως, τα χειρόγραφα προορίζονταν για μια περιορισμένη ελίτ μορφωμένων, ενώ τα μόνα εργαλεία για να διδάξουν στις μάζες τις ιστορίες της Βίβλου, τη ζωή του Χριστού και των Αγίων, τις αρχές της ηθικής, τα γεγονότα της εθνικής ιστορίας ή τις πιο στοιχειώδεις έννοιες της γεωγραφίας και της φυσικής ιστορίας, τα προμήθευαν οι εικόνες του καθεδρικού ναού.

— Θα μπορούσαμε, ίσως, να πούμε ότι ένας μεσαιωνικός καθεδρικός ναός ήταν σαν ένα διαρκές και αμετάβλητο τηλεοπτικό πρόγραμμα που προμήθευε στον λαό τις έννοιες που είναι αναγκαίες για την καθημερινή ζωή και για τη σωτηρία της ψυχής. Το βιβλίο θα αποσπούσε την προσοχή των ανθρώπων από τις πιο σημαντικές αξίες, ενθαρρύνοντας την εκμάθηση ασήμαντων εννοιών, την ελεύθερη ερμηνεία της γραφής και νοσηρές περιέργειες.

— Έχεις απόλυτο δίκιο. Στις μέρες μας, όμως, κανείς δεν μπορεί να έχει πλέον τέτοιες ανησυχίες και αυτό γιατί τα βιβλία δεν είναι ένα εργαλείο που σκέφτεται αντί για εμάς. Αντίθετα, αυτά υποκινούν και άλλες ιδέες. Έπειτα, αν κάποτε οι άνθρωποι έπρεπε να ασκούν τη μνήμη τους για να θυμούνται τα πράγματα, μετά την επινόηση της γραφής πρέπει να ασκούν την μνήμη τους για να θυμούνται αυτό που είναι γραμμένο στα βιβλία. Τα βιβλία υποκινούν και ενισχύουν τη μνήμη, Εύα, δεν τη ναρκώνουν...

Σταματήσαμε μπροστά στην ξύλινη σκάλα του παλιού δώροφου σπιτιού. Η ξενάγηση είχε φτάσει πλέον στο τέλος της. Μιλώντας τόσες ώρες ακατάπαυστα, χωρίς να το συνειδητοποιήσω, με είχε συνοδεύσει μέχρι το προσωρινό κατάλυμα που μου είχαν

παραχωρήσει για την διαμονή μου στο μοναστήρι. Κοιταχτήκαμε στα μάτια. Ήθελα να παρατείνω τον χρόνο. Πίσω από αυτή την ξύλινη σκάλα και την βαριά πόρτα, όλα τελείωναν για να αρχίσουν πάλι την επόμενη ημέρα.

— Ισίδωρε... Αναρωτιέμαι... Πώς είναι να είσαι βιβλιοθηκάριος σε μια τόσο σημαντική βιβλιοθήκη, όπως είναι αυτή... Δεν έχει πολύ μεγάλη αξία; Δεν αισθάνεσαι περήφανος;

— Δεν θα σου απαντήσω, Εύα... θα σου πω, όμως, μια μικρή ιστοριούλα!

Με μια εύθυμη διάθεση, κάθισε στο πρώτο σκαλοπάτι χαμογελώντας και με ένα νεύμα με προέτρεψε να κάνω και εγώ το ίδιο.

— Λοιπόν! Μια φορά και έναν καιρό, ένας πλούσιος Κινέζος περνούσε από τους δρόμους του Πεκίνου ντυμένος με τα πλούσια ρούχα του από μετάξι και φορώντας ωραία κοσμήματα με μεγάλα διαμάντια. Τον συνάντησε ένας φτωχός συμπολίτης του, που στάθηκε παρατηρώντας με προσοχή τα πολύτιμά του κοσμήματα και μετά άρχισε να προσκυνάει και να ευχαριστεί για τα διαμάντια.

«Μα, δεν σου χάρισα τα διαμάντια μου» παρατήρησε ο πλούσιος.

«Όχι» αποκρίθηκε ο φτωχός «αλλά μου επέτρεψες να τα δω, και αυτή είναι η μόνη απόλαυση των διαμαντιών, γιατί ούτε για φαγητό είναι χρήσιμα, ούτε κανένα όμορφο άρωμα αναδίδουν. Έτσι, και οι δυο τα είδαμε. Διαφέρουμε, όμως, στο εξής: Ότι εσύ έχεις το βάρος τους και την φροντίδα να τα φυλάς με ασφάλεια από τον φόβο μην τα κλέψουν, ενώ εγώ δεν έχω να φροντίσω για τίποτα τέτοιο...» Εύα, εάν ρωτούσαμε τον Σολομώντα: «Τι ωφελείται άνθρωπος, εάν τον κόσμο ολον κερδήση» ξέρεις τι θα μας αποκρινόταν από την πικρή του πείρα; «Ουδέν όφελος υπό τον ήλιον.»

Στα αυτιά μου άκουσα να ηχούν και πάλι τα λόγια του πατέρα μου. Τα λόγια που σημάδευαν, τότε, τις γλυκές αναμνήσεις μιας ηλικίας και μιας εποχής, που είχε πλέον φύγει, χωρίς επιστροφή.

— Εύα, τα πιο σημαντικά πράγματα στη ζωή μας είναι το φως του ήλιου που νιώθεις επάνω σου και ο θόρυβος της θάλασσας που ακούς. Αυτά είναι και η μόνη «αλήθεια»... Όλα τα άλλα μοιάζουν με διάττοντες αστέρες που έχουν αιφνίδια και ζωηρή λάμψη. Γρήγορα, όμως, περνούν και τα ίχνη τους παύουν πια να φαίνονται. Γι' αυτό, Εύα, να είσαι πάντα ο εαυτός σου και να μην παρασύρεσαι από όσα γίνονται γύρω σου. Γιατί ο εαυτός μας, είναι η «αλήθεια» μας. Αυτή την «αλήθεια» να την διαφυλάξεις και να μην την χάσεις ποτέ. Μ' ακούς, Εύα .. Ποτέ... Τότε, θα είσαι, πραγματικά, «ελεύθερη». Και «ελεύθερος άνθρωπος», παιδί μου, σημαίνει ευτυχισμένος άνθρωπος. Και ευτυχισμένος άνθρωπος, σημαίνει απλά, «Άνθρωπος»...

Ο Ισίδωρος γύρισε και με κοίταξε, καθώς το βλέμμα μου χανόταν στο απέραντο γαλάζιο και λευκό του νησιού, που απλώνονταν κάτω από τον λόφο όπου δέσποζε το μοναστήρι. Το ηλιοβασίλεμα είχε τα έντονα φωτεινά χρώματα ενός ωραίου πίνακα ζωγραφικής, σαν αυτά που χρησιμοποιούσε ο Άγγελος στους πίνακές του. Ήταν μια στιγμή απόλυτης ηρεμίας και γαλήνης. Ακόμη και ο χρόνος δεν υπήρχε μέσα σε εκείνη την στιγμή. Όλα είχαν «σωπάσει»... Τον κοίταξα και εγώ. Τα βαθιά μπλε μάτια του έμοιαζαν να εισχωρούν μέσα στα δικά μου. Ένιωθα ότι το βλέμμα του βυθίζονταν, όλο και περισσότερο, μέσα σε αυτό που έβλεπε. Εισχωρούσε στα απάτητα μονοπάτια μιας αβύσσου. Έδειχνε να αισθάνεται τον ίλιγγο και την μέθη της μοιραίας πτώσης μέσα σε αυτήν την χαοτική άβυσσο. Δεν φοβόταν, όμως. Τα μάτια του δεν τρόμαζαν μπροστά σε αυτή την φριχτή σκοτεινή εικόνα. Γιατί ακόμη και μέσα σ' αυτό το απωθητικό πυκνό σκοτάδι, εκείνος

μπορούσε να δει, να διακρίνει, να ξεχωρίσει και να αγγίξει αυτό που ήθελε. Μέσα στα βαθιά νερά μιας άγνωστης λίμνης, εκείνος ένωθε να κολυμπάει με σιγουριά και πληρότητα. Αυτό ήταν, μάλλον, ο Ισίδωρος που γνώρισα... Ένας «αναζητητής», που ζούσε μόνο για την «αναζήτηση»... Γι' αυτή την μοιραία, αλλά και ανθρώπινη «αναζήτηση»...

— Εύα... Θέλω να σου πω, εδώ και μέρες, ότι είσαι πολύ σπουδαία γυναίκα. Κρύβεις μέσα σου μεγάλη δύναμη και πίστη, χωρίς ίσως να το γνωρίζεις. Άλλη γυναίκα, εύκολα δεν θα έκανε αυτό που έκανες εσύ. Να έρθεις σε αυτό το μοναστήρι μόνη σου, αψηφώντας και αδιαφορώντας για όλα. Και εγώ, για άλλη γυναίκα δεν θα αφιέρωνα τόσο από τον χρόνο μου. Το ξέρεις ότι είσαι και ωραία γυναίκα και αυτό θα κάνει τον δρόμο σου ακόμη πιο δύσκολο, γιατί θα είναι ένας δρόμος πειρασμών, πλάνης, υποκρισίας, απογοήτευσης και απέραντης μοναξιάς. Ρίξου με πάθος στην αυτογνωσία σου, δώσε το αίμα σου σ' αυτή την «αναζήτηση», σύντριψε κάθε βεβαιότητα, κάθε οίηση και βυθίσου στην αγωνία και στον τόπο της «σιωπής». Ίσως, να μην γίνεις φιλόσοφος, Εύα. Ίσως, να μην δώσεις νέες ερμηνείες, αλλά, ίσως, ο Θεός να σου δώσει κάτι καλό σ' αυτό το «ταξίδι». Μην παύσεις ποτέ να «αναζητάς» και να «ταξιδεύεις»... Εσύ, Εύα, μπορείς να το κάνεις αυτό.

Το πλοίο είχε αράξει πια στο λιμάνι της Σκάλας. Δύο ναύτες είχαν πηδήξει στην στεριά και περνούσαν τα σκοινιά στο μόλο. Η γέφυρα του πλοίου κατέβηκε για να αφήσει να ξεχυθεί ένα πολύχρωμο, ετερόκλητο, πολύβουο πλήθος που κατέκλυσε αμέσως το λιμάνι με αυτοκίνητα, πούλμαν, φορτηγά και μοτοσικλέτες. Το ψηλόλιγνο κορμί του Άγγελου ξεχώρισε αμέσως μέσα σε αυτή

την αλλοπαρμένη μάζα ανθρώπων. Προχωρούσε γρήγορα έχοντας περασμένο ένα μικρό σάκο στον ώμο του, ενώ τα πλούσια, πάντα ατημέλητα μαλλιά του ανέμιζαν στον αέρα. Χαμογέλασα, βλέποντάς τον να πλησιάζει από μακριά. Έκανα ακαριαία την σκέψη ότι, εξωτερικά τουλάχιστον, είχε όλα τα χαρακτηριστικά ενός ωραίου καλλιτέχνη και μάλιστα αρκετά μποέμ. Φορούσε ένα λευκό φαρδύ παντελόνι, ενώ τα κουμπιά από το γαλάζιο πουκάμισό του ήταν σχεδόν ανοιχτά αφήνοντας να προβάλλεται το λείο δέρμα από το χαλκόξανθο στήθος του. Το γαλάζιο χρώμα από το πουκάμισο δένονταν πολύ όμορφα με το ξανθωπό χρώμα των μαλλιών του και τα εκφραστικά πράσινα μάτια του. Η μορφή του, έτσι όπως με πλησίαζε, έμοιαζε με μια απολλώνια οπτασία, έντονα ηδονική. Τα χέρια του τυλίχτηκαν σφιχτά γύρω από την μέση μου, ενώ τα χείλη μας ενώθηκαν με πάθος σε ένα μακρύ ερωτικό φιλί. Τα δάχτυλά μου είχαν μπλεχτεί μέσα στα μαλλιά του προσπαθώντας να συγκρατήσουν αυτή την άκρατη ορμή όλων των μυών του προσώπου του.

— Μου έλειψες πολύ, Εύα...

Μια βαθιά αναπνοή βγήκε μέσα από το στήθος μου.

— Και εσύ μου έλειψες, Άγγελε...

Χάιδεψε το πρόσωπό μου απαλά με την παλάμη του χεριού του, όπως συνήθιζε να κάνει και χαμογέλασε γλυκά.

— Τελικά, όπως βλέπω, οι βυζαντινοί κώδικες του μοναστηριού σε ομόρφυναν ακόμη περισσότερο, «ηλιοτρόπιο». Οφείλω να ομολογήσω ότι είστε η πιο ωραία Ιστορικός Τέχνης που έχω ποτέ γνωρίσει!

— Και εσείς είστε ο πιο γοητευτικός ζωγράφος που έχω συναντήσει, Κύριέ μου.

Καθίσαμε σε ένα γραφικό καφεεντάκι. Τα μαγαζιά είχαν αρχίσει να ανοίγουν το ένα μετά το άλλο. Το λιμάνι του νησιού έμοιαζε

να «ξυπνάει» για να «ζήσει» μια ακόμη ημέρα, ένα «αύριο» ξανά από τη χθεσινή «καληνύχτα», μέσα στην καθημερινότητα. Αρκετά ζευγάρια έπαιρναν τον πρωινό καφέ τους, κοιτάζοντας αμίλητα την απέραντη θάλασσα και τους γλάρους που τσαλαβουτούσαν κάπου-κάπου στα γαλανά νερά της. Η πρωινή αυτή γαλήνη και αύρα της θάλασσας έδειχνε να «ξυπνάει» σε όλους τους θαμώνες των μικρών καφενείων του νησιού νοσταλγικές μνήμες και διαθέσεις. Ήταν από εκείνες τις ιερές στιγμές, για τις οποίες πάντοτε έλεγα ότι αξίζει να έρθει κανείς σε αυτή τη ζωή. Έστω και για ένα τέτοιο πρωινό καφέ που δεν διαφέρει από ένα ταξίδι αναψυχής με μοναδικό ταξιδιώτη την ψυχή. Σκεφτόμουν ότι ίσως να είχαν δίκιο οι αρχαίοι φιλόσοφοι, όταν δίδασκαν ότι η ψυχή χρειάζεται μια περίοδο όχι μικρότερη από πέντε φορές τον χρόνο που πέρασε ζώντας στη γη για να μπορέσει να επιστρέψει ανανεωμένη και με δυνάμεις, ώστε να βιώσει και άλλες εμπειρίες. Μια διδασκαλία που οδηγούσε στην κατανόηση μιας άλλης μορφής του «είναι», που δεν είναι εγκλεισμένη σε ένα σώμα. Το να ζει κανείς ατελείωτα, κουράζει, εξαντλεί και ο εσωτερικός άνθρωπος που βρίσκεται πίσω από τις μορφές που φθείρονται, ποθεί λίγη ανάπαυση. Ίσως, τελικά, οι άνθρωποι να έρχονται στη ζωή «γέροι» και κουρασμένοι, νευρικοί και επιθετικοί, όπως εκείνοι που έχουν «κοιμηθεί» λίγο, και όχι μόνο για μια νύχτα, αλλά για πολλές και συνεχόμενες. Έτσι, θα έχανε και ο θάνατος τη μοιραία όψη του και θα ήταν απεναντίας μια λογική και αναγκαία ανάπαυση, όπως είναι και ο ύπνος τη νύχτα μετά από μια μέρα γεμάτη δραστηριότητες...

— Που ταξιδεύει ο λογισμός σας, ερευνήτρια; Μήπως σε άγνωστες μυστηριώδεις βιβλιοθήκες, σε γέρους βιβλιοθηκάρους με αποσπασμένα πρόσωπα και σε βαρείς αναγεννησιακούς κώδικες;

Ο Άγγελος χαμογελούσε σαν παιδί και κουνούσε ρυθμικά τον δείκτη του χεριού του για να με αποσπάσει από τις σκέψεις

στις οποίες είχα βυθιστεί μπροστά στη θέα αυτού του τοπίου. «Ευπνώντας» από αυτή τη γλυκιά ονειροπόληση, αντέδρασα χαμογελώντας.

— Ξέρεις Άγγελε, κοιτάζοντας την θάλασσα, σκεφτόμουν ότι ο κόσμος μας δε στρέφεται μόνο ενάντια στη φύση καταστρέφοντας τις πηγές που μας βοηθούν να συντηρηθούμε, αλλά επίσης στρέφεται και ενάντια στην ίδια την ανθρώπινη ύπαρξη.

Έπιασε το χέρι μου και φέρνοντάς το κοντά στα χείλη του, το φίλησε.

— Ο περισσότερος κόσμος, καρδιά μου, δεν σκέφτεται όπως σκέφτεσαι εσύ.

— Μάλλον εννοείς, Άγγελε, ότι δεν έχει τη δική μου παλαβομάρα να τρέχει καλοκαιριάτικα σε μοναστηριακές βιβλιοθήκες.

— Εννοώ ότι δεν έχει την δική σου ευαισθησία, Εύα. Δεν είναι όλοι οι άνθρωποι «ηλιοτρόπια».

— Εγώ είμαι «ηλιοτρόπιο», Άγγελε;

— Ναι...

— Γιατί;

— Γιατί ομορφαίνεις τη ζωή όποιου σε γνωρίσει με την ωραιότητα που κρύβεις μέσα σου, Εύα...

— Είμαι περίεργη, Άγγελε... Δεν ξέρω εάν μπορώ να κάνω ευτυχισμένο τον άνθρωπο που είναι δίπλα μου. Δεν έχω μάθει να συμβιβάζομαι.

— Δεν είσαι περίεργη... Είσαι «ιδιαιτέρη».

— Το «ιδιαιτερο» δεν είναι «περίεργο», ούτε «ασυμβίβαστο».

— Το «ιδιαιτερο», Εύα δεν είναι «περίεργο», είναι «ξεχωριστό» και το «ξεχωριστό» είναι πάντα «ωραίο», και αυτό γιατί είναι «ασυμβίβαστο».

Χαμήλωσε το βλέμμα του κοιτάζοντας το φλιτζάνι του καφέ, περιεργάζοντάς το μηχανικά.

— Και έπειτα, Εύα... Αυτό το «ξεχωριστό» και «ασυμβίβαστο» αγάπησα πάνω σου. Αν δεν ήσουν αυτή που είσαι, δεν θα σε είχα προσέξει...

— Μ' αγαπάς, Άγγελε;

— Ναι...

— Ακόμη και εάν ένιωθες ότι εγώ δεν αισθάνομαι το ίδιο;

— Ναι... Ακόμη και τότε...

— Πώς είναι να αγαπάς, Άγγελε;

Χαμογέλασε αφήνοντας τη ματιά του να περιπλανηθεί στον ορίζοντα που διαγράφονταν αχνά.

— Είναι σαν ένα πίνακα ζωγραφικής... Όταν τον τελειώσεις, τον αγαπάς ακόμη και αν δε σου αποφέρει κανένα οικονομικό όφελος από την πώλησή του. Τον αγαπάς, γιατί είναι δικός σου, ένα κομμάτι από την ζωή σου, από τον χρόνο σου, από τις σκέψεις σου, από τα αισθήματά σου, από τις αναμνήσεις σου. Ακόμη και εάν οι «κριτικοί Τέχνης» σε επικρίνουν έντονα για το κακό αυτό «έργο τέχνης», εσύ τότε το αγαπάς ακόμη περισσότερο, μολονότι το ίδιο το δημιούργημά σου σε έχει προδώσει...

— Εγώ θα μπορούσα να σε προδώσω;

— Μπορεί... Όμως, για μένα θα ήσουν πάντα αυτό που είσαι...

Ακόμη και μετά την προδοσία.

Άπλωσα το χέρι μου και χάιδεψα το δικό του. Το έσφιξε δυνατά κλείνοντάς το μέσα στην παλάμη του.

— Σε χρειάζομαι, Άγγελε...

— Και εγώ σε χρειάζομαι, «ηλιοτρόπιο».

Το ίδιο βράδυ επιστρέψαμε από τον ειδυλλιακό οικισμό των ψαράδων που απείχε λίγα χιλιόμετρα από το λιμάνι της Σκάλας, χτισμένο στον μαγευτικό κόλπο του Γροίκου με τη μυστηριώδη πέτρα «Καλικατσού», στην οποία έμεναν ερημίτες για πολλούς αιώνες. Φτάνοντας στο ξενοδοχείο, ανεβήκαμε σχεδόν τρέχο-

ντας την σκάλα που οδηγούσε στο δωμάτιό μας. Ξεκλείδωσα με γρήγορες κινήσεις την πόρτα. Το χέρι του ψηλαφώντας τον τοίχο, άγγιξε τον διακόπτη. Έπιασα το χέρι του και το σταμάτησα.

— Μην ανάβεις το φως, Άγγελε...

Βγάλαμε γρήγορα τα ρούχα μας, πετώντας τα στο πάτωμα και πέσαμε με μια έντονη παραφορά στο κρεβάτι. Τα χείλη μου άρχισαν να γλιστρούν πάνω στο μπρούτζινο σώμα που ανάσαινε ηδονικά μέσα από ένα γρήγορο ρυθμό. Οι κλειστές παλάμες των χεριών μας πιέζονταν κάτω από το βάρος δύο κορμιών που επιδίδονταν σε ένα άγριο και παθιασμένο «αγώνα επικράτησης». Όλη τη νύχτα, στο γυμνό τοίχο του δωματίου που φωτιζονταν μόνο από το φως του φεγγαριού που εισχωρούσε μέσα από το ανοιχτό παράθυρο, δύο μαύρες σκιές «πάλευαν» ακατάπαυστα, «δένονταν» σφιχτά η μία με την άλλη, μέσα από βαθείς αναστεναγμούς και λαχανιασμένες αναπνοές, αφήνοντας να ξεχωρίζει μόνο ένα ζευγάρι μακριών δαχτύλων που μπλεγμένα μεταξύ τους στηρίζονταν πάνω σε αυτό τον τοίχο. Δύο φορές άκουσα τα χείλη του να προφέρουν μέσα από ένα ξέπνοο λυγμό το όνομά μου, συνοδευόμενο από την φράση, «σ' αγαπώ». Ακούμπησα το κεφάλι μου πάνω στο στήθος του που ανεβοκατέβαινε τρελά. Ο τελευταίος σπασμός «ξεψύχησε» δίνοντας στο αίμα την δυνατότητα να βρει και πάλι τους φυσιολογικούς ρυθμούς του μέσα στις φλέβες που πάλλονταν με μανία. Η «πάλη» είχε πλέον τελειώσει αφήνοντας πίσω της δύο σώματα που κείτονταν με κλειστά τα μάτια σαν νεκρά έχοντας το βάρος μιας ηδονικής κόπωσης και το ελαφρύ ρίγος μιας γλυκιάς εξάντλησης.

Το ξημέρωμα ήρθε γρήγορα για να φωτίσει τις δύο μαύρες σκιές και να τις μετατρέψει και πάλι σε δύο γυμνά γήινα σώματα που κοίταζαν το ταβάνι του δωματίου με ένα απλανές βλέμμα χωρίς να μιλάνε. Σηκώθηκα από το κρεβάτι και έσκυφα για να

μαζέψω τα ρούχα μου που τα είχα πετάξει πάνω στο πάτωμα την προηγούμενη αυτή νύχτα. Πλησίασα το ανοιχτό παράθυρο και στάθηκα για να δω έξω. Από τις τραβηγμένες κουρτίνες η θάλασσα φαινόταν να απλώνεται ήρεμη και λεία σαν λάδι. Οι γλάροι πετούσαν πάνω από τα αραγμένα πλοία του λιμανιού. Η ανατολή του ήλιου πρόβαλε μέσα από τα πιο υπέροχα χρώματα. Μια απόλυτη γαλήνη κάλυπτε τα πάντα.

— Σε μια ώρα περίπου, το πλοίο φεύγει για Αθήνα. Νομίζω πως πρέπει να βιαστείς, Άγγελε...

Αρχίσαμε να προχωράμε στα στενά γραφικά δρομάκια του νησιού που οδηγούσαν στο λιμάνι. Έτσι όπως βαδίζαμε αμίλητοι, αισθάνθηκα ξαφνικά το χέρι του να αγγίζει το δικό μου και να το σφίγγει μέσα στην παλάμη του. Φτάσαμε στο λιμάνι. Τα οχήματα είχαν αρχίσει ήδη να επιβιβάζονται. Καθίσαμε στην προκουμαία κοιτάζοντας τα αραγμένα πλοία. Είχαμε ακόμη ένα τέταρτο στη διάθεσή μας, μέχρι να αρχίσει η επιβίβαση των επιβατών. Αισθανόμουν ότι ο Άγγελος έψαχνε να βρει μια αφορμή για να «λύσει» την καταθλιπτική σιωπή που είχε πέσει ανάμεσά μας.

— Σε ποιο σημείο της έρευνάς σου βρίσκεσαι τώρα, Εύα;

— Εδώ και λίγες μέρες, «ανακάλυψα» και ασχολούμαι με ένα Λειτουργικό Ειλητήριο του δωδέκατου αιώνα. Είναι πολύ ενδιαφέρον, γιατί περιέχει τις «κρυφές προσευχές», εκείνες δηλαδή που ο ιερέας ή ο επίσκοπος διαβάζει μυστικά στο ιερό κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του Μεγάλου Βασιλείου. Παράλληλα, καταγίνομαι και με μια Ανθολογία επιγραμμάτων κλασικών και βυζαντινών συγγραφέων του δεκάτου τετάρτου περίπου αιώνα. Είναι ένα χρήσιμο υλικό που φαντάζομαι ότι θα με βοηθήσει και στις νέες παραδόσεις που θα ξεκινήσουν σε λίγο στο Πανεπιστήμιο.

— Είσαι ικανοποιημένη από τον τρόπο αντιμετώπισής σου στη Μονή;

— Ναι. Είμαι πολύ ικανοποιημένη. Ο Ηγούμενος με δέχτηκε με πολύ φιλικές διαθέσεις και έτσι βρήκα ένα αρκετά πρόσφορο έδαφος για να εργαστώ στην βιβλιοθήκη. Άλλωστε... Γι' αυτό τον λόγο, παραμένω ακόμη εδώ...

— Πότε σκέφτεσαι να επιστρέψεις στην Αθήνα, Εύα;

Χαμήλωσα τα μάτια μου και άφησα να περάσουν λίγα δευτερόλεπτα.

— Δεν ξέρω, Άγγελε...

Το πλοίο «σφύριξε» δυνατά τρεις φορές υπενθυμίζοντας και στον τελευταίο ξεχασμένο επιβάτη ότι είχε έρθει πια η τελική ώρα της επιβίβασης για την αναχώρηση. Ο Άγγελος πήρε από το έδαφος τον μικρό του σάκο και τον κρέμασε στον ώμο.

— Γεια σου, Εύα... Καλή συνέχεια στο έργο σου.

— Γεια σου, Άγγελε...

Με πλησίασε και έγειρε το κεφάλι του πάνω στον ώμο μου αγκαλιάζοντάς με. Τον έσφιξα δυνατά πάνω μου. Ένιωσα έναν πόνο σαν σουβλιά να διαπερνάει το σώμα μου και την καρδιά μου. Μείναμε έτσι αγκαλιασμένοι σφιχτά για λίγα λεπτά.

— Να προσέχεις τον εαυτό σου, Άγγελε... Σε παρακαλώ...

— Θα περιμένω, Εύα... Θα περιμένω... Ίσως, να μην είμαι απλά και μόνο ένας εραστής.

— Καλό ταξίδι, Άγγελε... Καλή τύχη... Σου αξίζει... Είναι καλύτερο να μην με περιμένεις...

Έμεινα όρθια για μια ώρα περίπου στην προκουμαία παρατηρώντας ακίνητη το πλοίο να απομακρύνεται, παίρνοντας μαζί του και τη μορφή του Άγγελου, που με κοίταζε ασταμάτητα πάνω από το κατάστρωμα με ένα θολό σκοτεινό βλέμμα. Αυτό που θυμάμαι ήταν το κατάχλομο πρόσωπο που έβλεπα για τελευταία φορά. Μόλις το πλοίο χάθηκε στον πλατύ ορίζοντα, έτρεξα γρήγορα στο δωμάτιο του ξενοδοχείου. Έβαλα άταχτα και βιαστικά τα

ρούχα μου μέσα στο σακίδιό μου και πήρα και πάλι με τα πόδια το δρόμο για το μοναστήρι...

Η πόρτα της βιβλιοθήκης ήταν ανοιχτή. Μπήκα μέσα αθόρυβα. Δεν υπήρχε κανείς. Πλησίασα το ράφι όπου ο Ισίδωρος είχε τοποθετήσει, προς διευκόλυνσή μου, τα βυζαντινά συγγράμματα που μελετούσα. Αυτό που περισσότερο με ενδιέφερε ήταν η τεχντροπία της βυζαντινής ζωγραφικής του δεκάτου τρίτου αιώνα, με το πάθος και την ρεαλιστική κίνηση στις μορφές που παριστάνουν οι μικρογραφίες αυτών των συνθέσεων. Τράβηξα στην τύχη έναν περγαμινό κώδικα που έφερε τα τέσσερα Ευαγγέλια. Η γραφή πρόβαλε καλλιγραφημένη, πυκνή, με μαύρη μελάνη. Μια ολοσέλιδη μικρογραφία του Ευαγγελιστή Μάρκου τον παρίστανε καθισμένο σε μετωπική στάση πάνω σε πλούσια διακοσμημένο και χρυσό σκίμποδα. Στα αριστερά του υπήρχε κυανό «βιβλιογραφείο» με χρυσό αναλόγιο. Πίσω από τον Ευαγγελιστή μπορούσε κανείς να διακρίνει ένα πύργο που χωρίζονταν σε τρεις οριζόντιες ζώνες με κλιμακωτό κόσμημα, στεγασμένο με τρούλο. Ο Ευαγγελιστής κρατούσε κλειστό ειλητάριο με το δεξί του χέρι, ενώ άπλωνε το αριστερό στον κώδικα που βρίσκονταν στο αναλόγιο. Η στάση του Ευαγγελιστή, η σιωπή και η απόλυτη μοναξιά του βυζαντινού βιβλιογραφείου, θα μπορούσε να συγκριθεί με το «Στουντιόλο», το «Σπουδαστήριο» στον δυτικό αναγεννησιακό κόσμο. Ο συμβολικός αυτός χώρος στην Τέχνη, αποτελούσε παράλληλα και πραγματικό χώρο στα ανάκτορα της εποχής. Η ιερή μορφή του Ευαγγελιστή Μάρκου μου έφερε στο μυαλό, κάνοντας έτσι μια νοερή αντιπαραβολή, τη μνημειώδη νωπογραφία του Μποτιτσέλλι, ένα αντίγραφο της οποίας είχα δει στην Εθνική Γκαλερί του

Λονδίνου. Σ' αυτή παριστάνονταν ο Άγιος Αυγουστίνος στο κελί του. Χώρος στενός που γίνεται ασφυκτικότερος από τη ρωμαλέα μορφή του αγίου και την εκρηκτική ένταση της στάσης του. Ο ζωγράφος δίνει την εντύπωση ότι έχει επιλέξει τη στιγμή που «ο διδάσκαλος της Χάριτος» της Δυτικής Εκκλησίας, δέχεται τον «σπινθήρα» της έμπνευσης. Μια αόρατη δύναμη έλκει όχι μόνο το βλέμμα του, αλλά και το βαρύ σώμα του προς την άνω αριστερή γωνία της καλλιτεχνικής σύνθεσης, συμπαρασύροντας τους άξονες του έργου. Ο διάκοσμος της αναγεννησιακής τεχνοτροπίας στην ζωγραφική φαίνεται να είναι το ίδιο εμβληματικός, όπως και της βυζαντινής. Το οριζόντιο ράφι με τους κώδικες κάνει και πάλι την εμφάνισή του, αλλά έχει προστεθεί μια σημαίνουσα λεπτομέρεια, ένα ανοιχτό χειρόγραφο του Ευκλείδη, ένα ρολόι και ένας σφαιρικός αστρολάβος. Στο αδρό αυτό έργο, ένα εξοικειωμένο μάτι αναγνωρίζει αμέσως τον ανένδοτο εκλεπτυσμένο και εύθραυστο ρεαλισμό του Ιταλού ζωγράφου. Και εδώ, ο λυρισμός της εικόνας, η γεμάτη ένταση σιωπή της και η μεγαλοπρέπειά της, αποθεώνουν τον κόσμο του Ουμανιστή.

Συνεχίζοντας την σύγκριση στα δύο αυτά μοτίβα Τέχνης, σκεφτόμουν ότι το «Σπουδαστήριο» σε όλες τις εποχές, αλλάζοντας μονάχα ονομασίες και αρχιτεκτονική, σύμβολο του θεωρητικού βίου, προβάλλεται για την εποχή εκείνη ως υποδειγματικό πρότυπο ζωής και δεν παραμένει ένα απλό εικονογραφικό μοτίβο. Ο περίκλειστος και εσωστρεφής αυτός χώρος που προορίζεται για αυτοσυγκέντρωση και μελέτη, «ντύνεται» καλλιτεχνικά με τη συναρπαστική ψευδαισθησιακή διακόσμηση των ανοιχτών ντουλαπιών που αφήνουν τον θεατή να περιεργάζεται συσσωρευμένα, με φαινομενική αταξία, τα όργανα της γνώσης και τα σύμβολα των Τεχνών. Ίσως, όλοι αυτοί οι πολύτιμοι κώδικες, τα μελανοδοχεία, τα κηροπήγια, τα αμμοδοχεία, τα μουσικά όργανα,

τα βιβλία με νότες, οι υδρόγειες και ουράνιες σφαίρες, οι αστρολάβοι, τα ρολόγια, ό,τι δηλαδή περιείχαν αυτά τα «ιερά κελιά» στην Ανατολή και την Δύση, εικονογραφούν την διπλή δραστηριότητα του πνεύματος που μετράει με δέος τον «χώρο» και τον «χρόνο» προσπαθώντας να «ανακαλύψει» και να «εξηγήσει» την ίδια την ζωή, έστω και με μεγάλη δόση αφέλειας πολλές φορές.

Η μικρογραφία του Ευαγγελιστή και η νωπογραφία του Άγιου Αυγουστίνου έμοιαζαν με «αυτοπροσωπογραφίες μιας ψυχής», παρουσιάζοντας μέσα από τα χρώματα και την θεματογραφία τους, την αξία της ίδιας της ψυχής στη σχέση της με την ομορφιά, με την Τέχνη. Στα έργα αυτά, όπως και σε πολλά άλλα, το δόγμα, «η Τέχνη για την Τέχνη» συνθλίβεται προς χάρη της ανθρωποκεντρικής αντίληψης, «η Τέχνη για τον Άνθρωπο». Έτσι, υπογραμμίζεται η σχέση της Τέχνης όχι μονάχα με το «ωραίο» που είναι ο πραγματικός σκοπός της, αλλά και με το «αγαθό» που είναι ο σκοπός της Ηθικής. Επιπλέον, τα δύο αυτά «πορτραίτα» με παρακινούσαν να προβώ και σε μια άλλη διαπίστωση. Την διαπίστωση ότι πρόκειται για δύο «Ιππότες της Πίστης», άτομα ιδιαίτερα, ξεχωριστά, χωρίς συνδέσεις και αξιώσεις. Άτομα υποχρεωμένα να βασίζονται αποκλειστικά και μόνο στον εαυτό τους, νιώθοντας τον πόνο να μην μπορούν να κάνουν τον εαυτό τους καταληπτό στους άλλους. Η «υποκειμενική» τους ομορφιά, η εσωτερική τους ομορφιά κλείνει μέσα της τον «ουρανό» στην αντίθεσή του με τον «εξωτερικό κόσμο», τον κόσμο της λογικής και όλων εκείνων που δεν πιστεύουν και που αποτελούν οπωσδήποτε μια πραγματικότητα, με την οποία όμως έρχονται υποχρεωτικά σε σύγκρουση. Έχουν οι δύο αυτές «καλλιτεχνικές φυσιογνωμίες» μια «υποκειμενική παραφροσύνη», μια συμβολική, θρησκευτική τρέλα, μια «θεία μανία» που εκφράζει το «άλογο στοιχείο» στον άνθρωπο. «Κονταροχτυπιούνται» με την εξωτερική πραγματικό-

τητα, καθώς η ομορφιά τους βρίσκεται στην βαθιά αντίθεσή της με αυτή την «πραγματικότητα». Οχυρώνονται μέσα στα «κελιά της γνώσης» αυτοί που πιστεύουν στο «παράλογο». Ονειροπαρμένοι Δον Κιχότες, υπακούοντας στο παράδοξο θέλημα του Θεού. «Σιωπούν», δίνοντας όμως στον κόσμο που τους παρατηρεί, ως έργα Τέχνης πλέον, την «καλύτερη απάντηση»...

Η ανατολή του ήλιου με βρήκε να κάθομαι στην θέση του οδηγού σε ένα νοικιασμένο αυτοκινητάκι, έχοντας στο άδειο κάθισμα του συνοδηγού ένα τοπικό χάρτη του νησιού. Σύμφωνα με μελετητές και κείμενα Πατμιακών χειρογράφων, το νησί έσφυζε από αρχαίους οικισμούς και μικρά μοναστήρια που αποκαλούνταν Ιερά Καθίσματα. Επιπλέον, τα διάσπαρτα ειδυλλιακά τοπία αποτελούσαν μια εμπειρία που ήθελα να την βιώσω. Η διαδρομή ακολουθούσε την πορεία ενός δρόμου που είχε το σχήμα του φιδιού και πολλαπλές στροφές. Το αυτοκίνητο πέρασε, πρώτα, μπροστά από τον αρχαίο οικισμό της Αγροικίας, στην θέση του οποίου λέγεται ότι υπήρχε ο ναός του Δία. Ο οικισμός περιβάλλονταν από ερείπια αρχαίων κτισμάτων και τείχη, μαρτυρώντας την περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Στον κόλπο του Γερανού πρόβαλε μπροστά μου η αρχαία πόλη Μυρρινούσα με τον ναό του Διονύσου, ενώ μεταξύ των όρμων Γροϊκού και Πέτρας ξεδιπλώνονταν σαν τάπητας ο αρχαίος οικισμός της Πέτρας με τον ναό της Θεάς Αφροδίτης και το εκκλησάκι της Παναγίας της Φυλαττομένης. Οδηγώντας με κατεύθυνση προς τον κόλπο της Λάμπης, όπου υπήρχε η αρχαία πόλη του Πλατύ Γιαλού, σε απόμακρα και δύσβατα σημεία έκαναν την εμφάνισή τους πολλά μικρά μοναστήρια. Συνεχίζοντας με κατεύθυνση βόρεια, πέρασα από τον μαγευτικό

κόλπο του Αγριολίβαδου με τον ομώνυμο οικισμό και το νησάκι της Αγίας Θέκλας ριγμένο σαν φύλλο απέναντι από τον όρμο. Ο κεντρικός δρόμος συνέχιζε βορειοδυτικά για να συναντήσω τον πανέμορφο όρμο των Λευκών, ένα μοναδικά εντυπωσιακό τοπίο άγριας ομορφιάς, με βραχώδεις πλαγιές, πανέμορφη αμμουδιά και παραδοσιακά κτίσματα. Στην περιοχή με την ονομασία, Κάμπος, σταμάτησα για να θαυμάσω την πιο εύφορη περιοχή του νησιού που ήταν πραγματικά πλημμυρισμένη στο πράσινο. Παρεκκλίνοντας από τον όρμο του Κάμπου, ο δρόμος κατέληγε στα γραφικά Βαγιά και στον ομώνυμο κόλπο με την μεγάλη αμμουδιά στο ακρωτήριο.

Οδηγώντας ασταμάτητα, το μάτι μου συναντούσε διάφορους κολπίσκους με όμορφες και ήσυχες αμμουδιές, σε ήρεμες και απόμερες τοποθεσίες. Πολύχρωμα βότσαλα, λαμπερά διάφανα νερά που αποτελούσαν καταφύγιο για πολλά πλοίαρια και βάρκες, κρυμμένα ακρωτήρια, ερείπια αρχαίων πόλεων, εκκλησίες βασιλικού ρυθμού, κατάφυτες στο πράσινο τοποθεσίες, παραλίες άγριας ομορφιάς και ανοιχτής καθαρής θάλασσας, έκαναν αυτή την πορεία να μοιάζει ονειρική. Η εξόρμηση στο νησί έκλεισε με τελευταίο τόπο επίσκεψης την περιοχή της Συκαμιάς που μου είχε προτείνει ο Ισίδωρος για να δω από κοντά τα ρωμαϊκά λουτρά και την σπηλιά στην οποία ο Ιωάννης ο Θεολόγος βάφτιζε τους Χριστιανούς.

Τα χρώματα της δύσης ήρθαν για να «αγκαλιάσουν» το Ιερό νησί της Αποκάλυψης πάνω από τον πιο ψηλό λόφο του νησιού, τον Προφήτη Ηλία, προσφέροντας στο γοητευμένο βλέμμα μιας μοναχικής Ιστορικού Τέχνης την μοναδική και «απαρώδητη Τέχνη» του γαλάζιου της θάλασσας και του λευκού των σπιτιών, κάτω από την άγρυπνη εξονυχιστική ματιά ενός «σιωπηλού» Θεού, που για άλλους ήταν κάποτε όχι ένας, αλλά δώδεκα...

Αρχισα να κατεβαίνω με τα πόδια τον ψηλό λόφο του Προφήτη Ηλία, όπου είχα ανεβεί να θαυμάσω την πανοραμική θέα

την ώρα του ηλιοβασιλέματος, για να συνεχίσω και πάλι με το αυτοκίνητο παίρνοντας τον δρόμο πλέον της επιστροφής. Όσο περισσότερο πλησίαζα στο ερημικό μέρος όπου είχα αφήσει το αυτοκίνητο, τόσο πιο έντονα και καθαρά ακούγονταν οι φωνές από δυνατές συνομιλίες αντρών που έμοιαζε να μαζεύουν κάποια πράγματα και να ετοιμάζονται για αναχώρηση.

— Παιδιά, όλα εντάξει; Πρέπει να βιαστούμε! Να μην μας βρει η νύχτα, μέχρι να φτάσουμε στον καταυλισμό!

Ένα μικρό ανοιχτό φορτηγάκι ήταν σταματημένο λίγα μέτρα μακριά. Πέντε γεροδεμένοι άντρες φόρτωναν βιαστικά αξίνες, φυτάρια, σκαπάνες, βούρτσες, μικρά πινέλα και πλαστικά δοχεία. Ένας από αυτούς φαινόταν να είναι ο επικεφαλής της μικρής αυτής ομάδας. Έδειχνε πιο νέος από όλους τους άλλους και είχε ένα ιδιαίτερα γοητευτικό στυλ που δημιουργούνταν από τα μικρά στρογγυλά γυαλιά που φορούσε και το ηλιοκαμένο του δέρμα. Τα μαύρα του μαλλιά ήταν πολύ κοντά κομμένα και ερχόταν σε πλήρη συμφωνία με το μαύρο πουκάμισο και παντελόνι που «έντυναν» το ψηλό αδύνατο σώμα του. Τους πλησίασα, καθώς ήμουν υποχρεωμένη να περάσω από δίπλα τους για να βρεθώ στο αυτοκίνητο. Ένας από την ομάδα, μόλις αντιλήφθηκε πρώτος την παρουσία μου, έκανε νόημα στον γοητευτικό άντρα που βοηθούσε τους υπόλοιπους να φορτώσουν αυτό το υλικό.

— Λουκά... Μια κυρία...

Γύρισε αμέσως την πλάτη του και με κοίταξε με ένα βλέμμα περιέργειας και ταυτόχρονα έκπληξης. Άφησε γρήγορα στο χώμα τα πράγματα που κρατούσε.

— Παιδιά, συνεχίστε εσείς να φορτώνετε! Έρχομαι σε λίγο.

Προχωρούσε με σταθερά βήματα προς το μέρος μου. Μόλις σταμάτησε μπροστά μου, ένα ελαφρό χαμόγελο σχηματίστηκε στο πρόσωπό του. Τα «ζεστά» καστανά του μάτια είχαν μια γλυ-

κύτητα πίσω από την οποία, όμως, μπορούσε κανείς να διακρίνει το φλογισμένο πάθος για ζωή και την δύναμη και πίστη που αυτά έκρυβαν.

— Καλησπέρα... Μήπως μπορώ να σας βοηθήσω; Ψάχνετε κάτι ή χάσατε τον δρόμο;

Η φωνή του είχε έναν κρυστάλλινο τόνο, σαν ένα καθαρό, διάφανο, τρεχούμενο νερό που «έρεε» αργά μέσα από δύο ωραία σαρκώδη χείλη. Χαμογέλασα. Τελικά, μάλλον, ήμουν πολύ εκκεντρική για να επιλέγω για εξόρμηση μέρη τόσο απόμερα που οδηγούσαν στο εύλογο συμπέρασμα ότι «χάθηκα» ή, απλώς, τριγυρνάω στα «χαμένα».

— Καλησπέρα. Σας ευχαριστώ, αλλά μην ανησυχείτε. Δεν χάθηκα. Απλώς έχω αφήσει λίγο πιο πέρα το αυτοκίνητό μου...

Σάστισε για λίγο και κατόπιν γέλασε με μια παιδική αμηχανία θέλοντας να κρύψει την έκπληξή του.

— Α... Τότε... Ωραία... Κανένα πρόβλημα, λοιπόν!

Αυτή η αρκετά κωμική αντίδραση αμηχανίας και σύγχυσης με έκανε να γελάσω και εγώ αυθόρμητα.

— Ναι. Κανένα πρόβλημα!

Κοιταχτήκαμε για λίγο στα μάτια χωρίς να μιλάμε.

— Ε... Ωστόσο... Μια που το έφερε η στιγμή... Ας συστηθούμε επ' ευκαιρίας... Λουκάς Λασκαράτος. Χάρηκα πολύ.

Άπλωσε το χέρι του σε μια τυπική χειραψία για να με χαιρετήσει.

— Χαίρω πολύ. Εύα Κομνηνού. Είστε από εδώ; Από το νησί;

Χαμογέλασε γλυκά κουνώντας δυο-τρεις φορές το κεφάλι του αρνητικά.

— Όχι, όχι... Εγώ ανήκω στο απέναντι πέλαγος, το Ιόνιο. Η καταγωγή μου είναι από την Κεφαλονιά, αλλά ζω εδώ και χρόνια στην Αθήνα, όπου εργαζομαι ως Αρχαιολόγος. Στην Πάτμο ήρθα

στα πλαίσια μιας αποστολής ερευνητικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, στην πόλη Φόρα, που ήταν κάποτε η αρχαία πρωτεύουσα του νησιού, στον λόφο Καστέλι, αν γνωρίζετε το μέρος, αναφέρεται σε αρχαία συγγράμματα ότι υπήρχε το Ιερό του Θεού Απόλλωνα, ευρήματα, όμως, δεν έχουν ακόμη βρεθεί. Ωστόσο, σύμφωνα με πρόσφατες αρχαιολογικές ανακαλύψεις, αποδεικνύεται η ύπαρξη μιας αρχαίας ακρόπολης του 4ου π.Χ. αιώνα και μιας πόλης που άνθισε στην ευρύτερη περιοχή την περίοδο του 6ου με 4ου αιώνα π.Χ. Τμήματα της Μονής του Ιωάννη του Θεολόγου και επιγραφές αποδεικνύουν ότι στην θέση της Μονής υπήρχε το Ιερό της Θεάς Άρτεμης, στην οποία και οφείλει το νησί την ύπαρξη του σύμφωνα με την μυθολογία. Ήρθαμε, λοιπόν, στο «νησί της Αποκάλυψης» για να δούμε εάν θα σταθούμε τυχεροί και «αποκαλύψουμε» αρχαιολογικά ευρήματα αυτού του πολυπόθητου Ιερού Αρχαίου Κόσμου.

— Ομολογώ πως ακούγεται πολύ ωραίο. Εύχομαι να γίνει για εσάς, καθώς και για την ομάδα σας και πραγματικότητα. Θα ήταν μια ακόμη συμβολή στην διεύρυνση της ιστορίας του νησιού, αλλά και γενικότερα του πολιτισμού μας, μια ανακάλυψη αυτού του είδους.

— Εσείς; Έρχεστε πρώτη φορά στο νησί;

— Ναι, είναι η πρώτη φορά που έρχομαι στην Πάτμο. Ζω και εγώ στην Αθήνα, η καταγωγή μου, όμως, είναι από την Μυτιλήνη. Είμαι Ιστορικός Τέχνης. Στο νησί ήρθα και εγώ στα πλαίσια μιας έρευνας, εκούσιας στην δική μου περίπτωση, που την υπαγορεύουν, όμως, οι ακαδημαϊκές μου υποχρεώσεις στην Σχολή. Το αντικείμενο της έρευνάς μου είναι η μοναστηριακή βιβλιοθήκη και το αρχείο της Μονής του Ιωάννη του Θεολόγου, στην Χώρα. Αυτό το διάστημα, εκπονώ μια μελέτη σχετικά με την βυζαντινή Τέχνη, όπως αυτή αποκαλύπτεται μέσα από τους χειρόγραφους

κώδικες του μοναστηριού, σε άμεση σύνδεση με αυτή του δυτικού κόσμου και κυρίως της εποχής της Αναγέννησης. Προσπαθώ να ανακαλύψω κάποια συνάφεια στην Τέχνη του Βυζαντινού Ουμανισμού και αυτής της Αναγέννησης στην Δύση.

— Πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη. Ασχολήθηκα και εγώ κάποτε με το κεφάλαιο που λέγεται «Βιβλιοθήκες», αλλά από αρχιτεκτονικής άποψης και εξοπλισμού αυτών από τα συμπεράσματα που εξαγουμε με την βοήθεια των ανασκαφών. Η τελευταία, μάλιστα, μελέτη του Wolfram Hoerfner ανασκευάζει οριστικά την αντίληψη για τις βιβλιοθήκες της Ελληνιστικής περιόδου, ότι δηλαδή στεγάζονταν αποκλειστικά σε λιτούς και απρόσωπους χώρους μικρών διαστάσεων, άποψη που είχε επικρατήσει με βάση την περιγραφή της Βιβλιοθήκης του Σεραπείου από τον ρήτορα Αφθόνιο.

— Μα, βέβαια. Άλλωστε, οι μεγάλες βιβλιοθήκες της Αλεξάνδρειας και της Περγάμου αποτελούνταν σύμφωνα με ιστορικές μελέτες από μνημειώδη αίθουσα. Εκεί, υποστηρίζεται ότι δέσποζε το άγαλμα κάποιας θεότητας και κυρίως της Αθηνάς, τοποθετημένο σε βάθρο στον άξονα απέναντι από την κεντρική είσοδο. Η αίθουσα αυτή πρέπει να χρησίμευε για συζητήσεις, διαλέξεις, τελετές ή και μελέτη.

Χαμογέλασε και πάλι, προσπαθώντας να δώσει ξανά έναν «ανάλαφρο» τόνο στην συζήτησή μας που εξελίσσονταν «επικίνδυνα» σε «ακαδημαϊκή».

— Θα μείνετε μέρες στην Πάτμο;

— Δεν έχω ακόμη αποφασίσει για να είμαι ειλικρινής. Νομίζω ότι θα εξαρτηθεί άμεσα από την πορεία της μελέτης που κάνω στο μοναστήρι.

— Μένετε σε κάποιο ξενοδοχείο στην Χώρα;

— Μου έχει παραχωρήσει ο Ηγούμενος ένα μικρό δωμάτιο

μέσα στην Μονή. Μπορώ να πω ότι καλύπτει τις ανάγκες μου σε ικανοποιητικό βαθμό.

Κούνησε το κεφάλι του.

— Πρέπει να είναι μια μοναδική εμπειρία. Δεν νομίζω ότι πολλές γυναίκες θα είχαν αυτή την ευκαιρία στη ζωή τους. Είστε, μάλλον, από τις τυχερές.

— Θα έλεγα ότι είμαι, μάλλον, από τις ελάχιστες που θα έκαναν κάτι τέτοιο και όχι κατ' ανάγκη από τις τυχερές.

— Στην σύντομη ζωή μας, τυχερός είναι αυτός που κάνει πράγματα που δεν τα κάνουν ή δεν τα προτιμούν οι περισσότεροι, γιατί αυτός έχει την πολυτέλεια της μοναδικότητας της εξαίρεσης, της παρέκκλισης από τον κανόνα, ενώ εκείνοι, «οι περισσότεροι» είναι καταδικασμένοι να «ασφυκτιούν» κάτω από το βάρος αυτού του κανόνα.

Τον κοιτούσα στα μάτια και σκεφτόμουν ότι ήταν η πρώτη φορά που αισθανόμουν να με αγγίζουν τόσο βαθιά, λόγια βγαλμένα από το στόμα ενός άγνωστου ανθρώπου και, μάλιστα, με την μορφή ενός ιδιαίτερα γοητευτικού άντρα.

— Εσείς; Θα μείνετε για αρκετό καιρό στο νησί, φαντάζομαι.

— Έχουμε δημιουργήσει έναν πρόχειρο καταυλισμό στην αρχαία πρωτεύουσα του νησιού, την Φόρα, κοντά στην Σκάλα. Θα μείνουμε εκεί για όσο χρειαστεί Θεού θέλοντος και καιρού επιτρέποντος. Άλλωστε, το νησί είναι τόσο ωραίο που δεν μας ενοχλεί καθόλου η παραμονή μας σε αυτό.

Με την άκρη του ματιού μου, κάθε φορά που έστρεφα το βλέμμα μου διακριτικά προς την μεριά όπου ήταν σταματημένο το φορτηγάκι, έβλεπα τους άντρες της ομάδας να μας κοιτάζουν περιέργα περιμένοντας τον «επικεφαλή» τους. Είχαν ένα ύφος, σαν να έλεγαν από μέσα τους: «Μα, τι λένε αυτοί οι δυο τόσοι ώρα;».

— Νομίζω ότι είναι ώρα να πηγαίνετε... Έχει αρχίσει να σουρουπώνει. Σας περιμένουν και οι συνάδελφοί σας... Χάρηκα πολύ για την γνωριμία. Το νησί δεν είναι μεγάλο. Ίσως, κάπου, ξανασυναντηθούμε.

Κοντοστάθηκε για λίγο. Έπειτα έπιασε με μια εμφανή αμηχανία το κεφάλι του, τρίβοντας ελαφρά το μέτωπό του.

— Χωρίς να θέλω να αλλάξω τα σχέδιά σας για απόψε... Ωστόσο, θα μπορούσατε, εάν βέβαια θέλετε, να έρθετε μαζί μας... Στον καταυλισμό, εννοώ...

Προσπαθούσε να χαμογελάει κάτω από τα μικρά στρογγυλά γυαλιά του για να μην αφήσει να εκδηλωθεί αυτή η νευρικότητα της αμηχανίας.

— Ξέρετε... Εκτός από φτυάρια και αξίνες, έχουμε, επιπλέον, ποτά και τρόφιμα μέσα στις σκηνές μας. Θα ήταν μεγάλη μας χαρά, εάν δεχόσασταν να σας κάνουμε το τραπέζι, έστω και κάτω από τις όχι και τόσο άνετες συνθήκες ενός αρχαιολογικού καταυλισμού.

— Το δείπνο σε έναν αρχαιολογικό καταυλισμό θεωρείται μοναδική εμπειρία;

— Είναι για λίγους και εκλεκτούς...

— Τότε, νομίζω ότι πρέπει να δεχτώ την πρόσκληση για να διατηρήσω επάξια και τον τίτλο της «τυχερής» που μου αποδόθηκε, πριν από λίγο.

Γελάσαμε και οι δύο. Στην φωνή του υπήρχε ένας ιδιαίτερα ενθουσιώδης τόνος.

— Ωραία, λοιπόν! Μπορούμε να ξεκινήσουμε!

Αρχίσαμε να προχωράμε, εκείνος πηγαίνοντας προς την ομάδα των αντρών που τον περίμενε υπομονετικά έξω από το ανοιχτό φορτηγάκι και εγώ για να πάρω το αυτοκίνητό μου.

— Εντάξει, παιδιά! Φεύγουμε!

— Η κυρία;... Έψαχνε κάτι;

— Είναι Ιστορικός Τέχνης. Θα την φιλοξενήσουμε σήμερα το βράδυ στον καταυλισμό.

Ένας ψηλός παχύς άντρας, με καλοκάγαθο πρόσωπο και καλοσυνάτο βλέμμα τον πλησίασε χαμογελώντας.

— Ωραία γυναίκα... Ε, Λουκά;

— Ναι... Είναι πράγματι... Μια ωραία γυναίκα...

Οι φλόγες από την φωτιά ενώνονταν με τις μαύρες κινούμενες σκιές των αντρών που ταχτοποιούσαν και τα τελευταία πράγματα που είχαν μεταφέρει στον καταυλισμό. Έριξα στην πλάτη μου ένα πουλόβερ του Λουκά. Το «δείπνο» τελικά είχε περιοριστεί σε λίγα κρύα σάντουιτς και πατατάκια, κλείνοντας στο τέλος για επιδόρπιο με σοκολάτα αμυγδάλου και άφθονη ποσότητα παγωμένης μπύρας. Ο πρόχειρος αυτός καταυλισμός καταμεσής της αρχαίας πόλης του νησιού, έμοιαζε με ένα άπιαστο και ρομαντικό όνειρο που προσπαθούσε μέσα από εργαλεία αρχαιολογικών εργασιών να «κινητοποιήσει» την «ακινησία» μιας πραγματικότητας. Ένα όνειρο που έκανε αυτή την πραγματικότητα να μην είναι τόσο πληκτική και ανυπόφορη όσο συνήθως είναι. Οι ζεστές σπίθες που ξεπετάγονταν μέσα από ένα σωρό ξύλων, φώτιζαν την υγρή, σκοτεινή νύχτα κάνοντάς την να φαίνεται σαν ένα παραμύθι όπου τα όρια είναι απλώς σκιές και ο χρόνος ένα ποτάμι που κυλάει χωρίς απαγορεύσεις. Ένα «παραμύθι» στο οποίο δύσκολα μπορούσε κανείς να διακρίνει τη φαντασία από την πραγματικότητα. Ένα παραμύθι, όμως, που βοηθούσε να γίνει πιο κατανοητή αυτή η σκληρή πραγματικότητα. Ένα παραμύθι που αποτελούσε, γι' αυτούς που συμμετείχαν σαν κομπάρσοι, ένα τρόπο ζωής, μια άλλη διάσταση του «πραγματικού»...

Η αρχαία πρωτεύουσα με την ονομασία Φόρα κείτονταν σιωπηλή κάτω από τον λόφο Καστέλι. Δεν είχε, όμως, την βουβαμάρα που θυμίζει άδειο δωμάτιο που σε ψυχοπλακώνει, αλλά τη σιωπή και ταυτόχρονα τη λιτή μουσικότητα, χωρίς τις άχρηστες και ανούσιες εμπειρίες, ενός ανθισμένου κήπου όπου τα έκπαγλου κάλους άνθη είναι τα χιλιάδες συναισθήματα που ευωδιάζουν με μια υπέροχη «μυρωδιά» που δεν μπορεί να την «αντέξει η μύτη». Έμοιαζε να έχει καλυφθεί από τη «σιωπή» των Θεών της, από ένα πέπλο μυστηρίου στο οποίο κάθε ερώτημα δεν περιείχε μία και μοναδική απάντηση, αλλά χιλιάδες. Το ερώτημα, όμως, παραμένει πάντοτε ένα. Μέσα σε αυτή την «απόλυτη αβεβαιότητα», μια μικρή ομάδα ανθρώπων, παιδιά αυτής της «αβεβαιότητας», μπροστά στην «σιωπή» των δώδεκα Θεών του Ολύμπου και μη αντέχοντας την ανθρώπινη φύση τους, προσπαθούν ρωτώντας τους Θεούς, να ανακαλύψουν τις πολυπόθητες ρίζες τους. Πού κρύβονται επιτέλους αυτές οι ρίζες; Στα ερωτήματα ή στις απαντήσεις; Μήπως, όμως, τελικά δεν κρύβονται, αλλά είναι φανερές όπου και εάν στρέψει κανείς το βλέμμα του, αρκεί να θέλει να τις δει; Μήπως τελικά οι Θεοί δεν κρύβονται, δεν σιωπούν, αλλά κατοικούν στην «βεβαιότητα» πως τίποτα στην ζωή δεν είναι «βέβαιο»;

Ποια είναι λοιπόν η φαντασία; Ποια είναι η πραγματικότητα; Τι είναι βέβαιο και τι αβέβαιο; Ποια είναι αυτή η αρχαία πόλη; Ποια είναι η Φόρα; Η αρχαία πρωτεύουσα του νησιού, ακόμη και κάτω από τα ερείπιά της, «συστήνεται». «Συστήνεται» στους ανθρώπους, στο Θεό και στον εαυτό της, έχοντας για μοναδικό «εφόδιο» την «φαντασία», το «όνειρο» και την «σιωπή», μέσα σε ένα κόσμο της «αβέβαιης βεβαιότητας» των πάντων...

Ο Λουκάς γέμισε μια φαρδιά κούπα με ζεστό καφέ και άπλωσε το χέρι του για να μου την προσφέρει, χαμογελώντας.

— Ένα τέτοιο εξαιρετικό δείπνο κάτω από μια υπέροχη βραδιά, πρέπει να κλείσει με ένα ζεστό μυρωδάτο καφέ.

Πήρα την κούπα και την έφερα στα χείλη μου.

— Ναι... Πραγματικά, είναι όλα υπέροχα. Το νησί... Η αρχαία πόλη... Η βραδιά... Το δείπνο στον καταυλισμό. Αποπνέουν μια μαγεία.

Με κοίταξε βαθιά μέσα στα μάτια. Ήταν σαν να ήθελε να πει κάτι αλλά τελικά δίστασε.

— Το να είναι κανείς Ιστορικός Τέχνης δεν είναι μαγεία, Εύα;

— Λέγεται πως ο Σόλων, αυτός ο σοφός νομοθέτης, πολιτικός και ποιητής της Αρχαίας Ελλάδας, όταν ο ανεισιδής του απήγγειλε ένα ποίημα της Σαπφώς, της ποιήτριας που η παράδοση θέλει να είναι μικροκαμωμένη με σκούρα επιδερμίδα, άσχημη, από αριστοκρατική οικογένεια της Μυτιλήνης, τόσο πολύ ενθουσιάστηκε, ώστε ζήτησε να το μάθει για να το ξέρει προτού πεθάνει. Η ίδια η Τέχνη είναι μαγεία, Λουκά.

— Η ποίηση, όμως, που εξυμνεί τον άνθρωπο, τη φύση, τον έρωτα δεν μένει πάντα αλώβητη από τις πολιτικές αναταραχές και έτσι η μεγάλη ποιήτρια, η «δεκάτη μούσα» του Πλάτωνα, θα εξοριστεί για ένα διάστημα στη Σικελία για να επιστρέψει και να εγκατασταθεί χήρα πια στη Μυτιλήνη, όπου θα δημιουργήσει τη δική της Σχολή, ένα κύκλο από νεαρά κορίτσια, πολλά από τα οποία κατάγονταν από τις γειτονικές μικρασιατικές πόλεις.

— Ο κόσμος της Σαπφώς, Λουκά, είναι ο κόσμος της γυναίκας. Η ποίησή της δεν αναφέρεται σε ηρωικά κατορθώματα ή πολιτικά γεγονότα, αλλά στις χαρές και τις λύπες του μικρού εκείνου κύκλου των κοριτσιών, στη λύπη του χωρισμού, όταν τα κορίτσια του κύκλου της παντρεύονται ή φεύγουν, στην νοσταλγία της, όταν αναπολεί τις ευχάριστες μέρες που πέρασαν μαζί.

— Δεν παραλείπει, όμως, να μιλήσει σε ένα ποίημά της και

για τα δεινά των γηρατειών, όπως επίσης και σε ένα άλλο για τον θάνατο. Λέει ότι «ο θάνατος είναι ένα κακό. Έτσι κρίνουν οι Θεοί, γιατί αν όχι, θα διάλεγαν να πεθάνουν...».

*«Άλλοι τους καβαλάρηδες κι άλλοι τους στρατιώτες
κι άλλοι τους ναύτες θεωρούν το πιο ωραίο πράγμα σ' αυτή
τη μαύρη γη. Μα εγώ θαρρώ εκείνο
που ο καθένας πιο πολύ λατρεύει...*

*Καλότυχος εκείνος που κοντά σου
κάθεται και γλυκά όταν μιλάς σ' ακούει
και τ' απαλό χαμόγελό σου χαίρεται, που
με κάνει να σπαράζει βαθιά μέσα
στα στήθια μου η καρδιά.*

*Γιατί και μια στιγμή μονάχα
όταν σε ιδώ, φωνή πια δε μου
μένει, μήτε γλώσσα, και μια φωτιά
ξεχύνεται στα μάγουλά μου.*

*Θολά τα μάτια τίποτα δε βλέπουν,
μήτε τ' αυτιά μου ακούν. Τρέχει ο
ιδρώτας απάνω μου και μια τρεμούλα
με κυριεύει.
Πιο πράσινος κι απ' το χορτάρι γίνομαι
κι άλλο δε θέλω πάρεξ να πεθάνω... »*

— Σου λείπει το νησί σου, Εύα;

— Ναι... Μου λείπει πολύ. Οι άνθρωποι που είναι από νησιά
δεν μπορούν πουθενά να βρουν «ανάπαυση», να ξεφύγουν, να

λησμονήσουν. Είναι σαν να τους έχει καταραστεί η ίδια η θάλασσα, απαρηγόρητη «ερωμένη», να μην βρίσκουν ποτέ γαλήνη και ηρεμία που την εγκατέλειψαν. Ο θρήνος της ηχεί μέρα και νύχτα μέσα στα αυτιά τους. Το ασίγαστο παράπονό της τους κατατρώγει βασανιστικά. Η σπαραχτική ματιά της τους αναστατώνει. Σαν ερινύα η σκέψη της τους κυνηγά σε όλη τους τη ζωή. Εσύ μπορείς να το νιώσεις αυτό.

— Μου λείπει και εμένα πολύ η Κεφαλονιά...

— Γιατί έφυγες;

— Έφυγα από το νησί για να ασχοληθώ με την ζωγραφική πηγαίνοντας στην Αθήνα. Δεν ήξερα τι πραγματικά θα έκανα. Αισθανόμουν ένα δυνατό πόθο, μέσα από στατικές μορφές, χωρίς τίποτα το χαριτωμένο ή άξιο λόγου, χωρίς εντυπωσιακά χρώματα και φωτοσκιάσεις, μέσα από μια εξοργιστική απεικόνιση που δεν έχει τίποτα το αξιοπρεπές, αλλά που μοιάζει περισσότερο με περιπλανώμενο αλήτη, να φανερώσω την ειλικρίνεια της Τέχνης ενάντια στο ψέμα των κυρίαρχων παραδεδομένων απόψεων...

Σήκωσε την κούπα και ήπια μια γουλιά καφέ. Στο πρόσωπό του σχηματίστηκε ένα πικρό χαμόγελο.

— Νόμιζα πως έτσι θα μπορούσα να εκφράσω έμπρακτα την άρνησή μου απέναντι σε κάθε κοινωνική συμβατικότητα, να σοκάρω την σοβαροφάνεια της αστικής τάξης και, πρώτα απ' όλα, αυτή του νησιού μου. Ήθελα μέσα από την Τέχνη της ζωγραφικής να μην χρειαστεί να πω ψέματα στην ίδια την συνείδησή μου. Ένας Μαλλαρμέ, ένας Πωλ Βερλαίν, ένας Αρθούρος Ρεμπώ επιθυμούσα και εγώ να αισθανθώ τη γοητεία και την ευχαρίστηση του να αφήσω ελεύθερο τον εαυτό μου να «μαντεύσει» λίγο-λίγο, σιγά-σιγά την ζωή...

— Μήπως ένας άλλος Ανδρέας Λασκαράτος από το Ληξούρι της Κεφαλονιάς;

— Ο Ανδρέας Λασκαράτος εκδίδει το κορυφαίο έργο του, «Τα μυστήρια της Κεφαλονιάς», έρχεται η ρήξη με την Εκκλησία και ακολουθεί ο αφορισμός από τον Μητροπολίτη του νησιού. Καταφεύγει στην Ζάκυνθο, όπου τον περιμένει και δεύτερος αφορισμός. Κάποια στιγμή, η Ιερά Σύνοδος αποφασίζει την άρση του αφορεσμού του. Ένα χρόνο αργότερα, πεθαίνει στο Αργοστόλι. Κηδεύεται με έναν παπά με το σταυρό, χωρίς εικόνες, λιβάνια και κεριά, με κυρίους από το Ληξούρι και το Αργοστόλι, με «ευταξίαν και ευπρέπειαν», όπως ισχυρίστηκαν οι συμπατριώτες του ότι επιθυμούσε να πεθάνει. Εκατόν πενήντα χρόνια μετά την γέννησή του, επιτροπή αναλαμβάνει να στήσει ανδριάντα του ποιητή στη γενέτειρά του και να οργανώνει κάθε χρόνο γιορτές προς τιμήν του. Την απεικόνιση της τραγικότητας αυτού του ανθρώπου, του οποίου το επώνυμο φέρω ως μακρινός απόγονός του, την τραγική ειρωνεία της ίδιας της ζωής, επεδίωκα να κάνω Τέχνη.

— Και η Αρχαιολογία; Πώς ήρθε;

— Η Αρχαιολογία ήρθε μετά από λίγους μήνες παραμονής μου στην Αθήνα. Ήρθε ξαφνικά. Γεννήθηκε στο μυαλό μου με την μορφή μιας πρόκλησης και μιας πρόσκλησης. Πρόκληση ζωής και κάλεσμα σε αυτή...

— Υπήρξε κάποιο γεγονός που σε επηρέασε;

— Ένα βροχερό φθινοπωρινό πρωινό άνοιξα την πόρτα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, περνώντας από έξω τυχαία και μπήκα μέσα. Το μάτι μου έπεσε σε κάτι εκθέματα προϊστορικής συλλογής του Μουσείου. Ήταν κάτι χάλκινα εγχειρίδια με μαύρη εμπίεστη διακόσμηση και με ένθετα φύλλα από χρυσό και ασήμι. Στις επεξηγηματικές σημειώσεις του καταλόγου αναφέρονταν ως Μυκηναϊκά χάλκινα εγχειρίδια. Ήταν πανέμορφα και αινιγματικά. Λιοντάρια με κοκκινωπές χაίτες και χρυσά σώματα που ξεδιπλώνονταν στην ένταση του άλματος. Αλλού, χρυσά

χταπόδια ή ασημένια άνθη και επάνω στη λεπίδα των εγχειριδίων, λεπτά φύλλα από πολύτιμο μέταλλο με διαφορετικές αποχρώσεις πάνω από μια μαύρη διακόσμηση που τους πρόσφερε ένα εντυπωσιακό υπόβαθρο. Στο υπέροχο εγχειρίδιο με τα λιοντάρια, η σύσταση του χρυσού φαινόταν να αλλάζει ανάλογα με το χρώμα που ήθελε ο τεχνίτης. Η «κόκκινη» χαίτη αποδίδονταν με χαλκό μέσα στο χρυσό, ενώ το «κίτρινο» σώμα του λιονταριού ήταν χρυσός. Παρατηρώντας τα εκθέματα αυτά, μου γεννήθηκε ακαριαία ένα ερώτημα: «Όλα αυτά δεν είναι τόσο ταιριαστά με τα όσα περιγράφει ο Όμηρος σε μια ραψωδία της Ιλιάδας, εκεί όπου ο Ήφαιστος καταπιάνεται με την ετοιμασία της ασπίδας του Αχιλλέα; “...Και μέσα στη φωτιά βάζει αλύγιστο χαλκό και κασσίτερο και πολύτιμο χρυσό και ασήμι...”»

Κοιτάζοντας ξανά και ξανά αυτά τα εγχειρίδια σκεφτόμουν ότι μας δίνουν ίσως την καλύτερη ευκαιρία να φανταστούμε τον Ήφαιστο, σαν καλλιτέχνη και βαθύ γνώστη των μυστικών των μετάλλων, στο εργαστήρι του, όπως άλλωστε μας τον παρουσιάζει και ο Όμηρος.

— Και αυτό είναι πρόκληση ζωής και κάλεσμα σε αυτή;

Χαμογέλασε. Άπλωσε το χέρι του και πήρε την άδεια κούπα που κρατούσα.

— Να βάλω λίγο ακόμη καφέ;

— Ναι, ευχαριστώ.

Γέμισε την κούπα ως τη μέση και μου την έδωσε κοιτάζοντάς με στα μάτια. Αισθάνθηκα ένα ακαριαίο άγγιγμα των δαχτύλων του πάνω στο χέρι μου. Ήταν ένα ανεπαίσθητο άγγιγμα που έμοιαζε να είναι τυχαίο. Είχε, όμως, έναν έντονο αισθησιασμό. Ήταν σαν ένα γλυκό ηδονικό ρίγος.

— Εύα... Τι είναι η Αρχαιολογία; Αναρωτήθηκες ποτέ; Όλη η μνήμη του κόσμου χωράει μέσα σε αυτή ή τουλάχιστον αυτή τη

μαγική εντύπωση μας δίνει η Τέχνη αυτή. Πως όσα έχουν χαθεί και εκείνα που θα έρθουν και θα περάσουν και θα χαθούν, θα μείνουν για πάντα μέσα σε αυτή. Τι είναι λοιπόν ο αρχαιολόγος; Ο αρχαιολόγος είναι ένας αφοσιωμένος της ζωής. Είτε τον γεμίζει χαρά, είτε τον θλίβει αυτή η ζωή, είτε τον πάει στο ουρανό, είτε τον κατεβάζει στην κόλαση, αυτός μένει πάντα ο αφοσιωμένος της. Τη μυστήρια αγάπη του για την ζωή δεν έχει άλλο τρόπο να την εκφράσει από το να φέρνει στο φως, να αποκαλύπτει την ίδια την ζωή με την μορφή των αρχαιολογικών ευρημάτων. Προσπαθεί να εκφράσει κυρίως αυτό που «κρύβει» η ζωή με το να βρίσκει το μέρος στο οποίο αυτή «κρύβεται», όπως ο έρωτας κρύβει αυτό που μας κάνει ερωτευμένους. Η Αρχαιολογία, επομένως, είναι πράξη ερωτική; Είναι πράξη απόγνωσης; Είναι πράξη ερωτική και συνάμα πράξη απόγνωσης. Ο Μπράντλεϋ λέει ότι: «Η Ποίηση μας δημιουργεί την εντύπωση, όχι πως ανακαλύψαμε κάτι καινούριο, αλλά πως θυμηθήκαμε κάτι που είχαμε ξεχάσει». Αυτό είναι η Αρχαιολογία, Εύα... Είναι «ποίηση».

— Θέλεις να πεις Λουκά ότι είναι συγκίνηση... Είναι πάθος για ζωή...

— «Η Ποίηση δεν είναι ένα ελευθέρωμα της συγκίνησης, αλλά απόδραση από τη συγκίνηση. Δεν είναι έκφραση της προσωπικότητας, αλλά απόδραση από την προσωπικότητα.»

— Έλιοτ...

— Ναι, Εύα... Έλιοτ...

— Και τι είναι τελικά αυτό το «ποίημα», Λουκά;

— Ίσως είναι το «νόμισμα» που σφίγγει μέσα στη χούφτα του ο «ποιητής» για να μπει στην βάρκα του θανάτου. Με αυτό θα πληρώσει για το μέγα θαύμα που αξιώθηκε και που δεν είναι άλλο από την ίδια την ζωή...

— Δεν προκαλεί πόνο αυτό το «ποίημα»;

«Αρκετά είδα.

Το όραμα αντάμωσα σε όλους τους αιθέρες.

Αρκετά πήρα.

Βόμβος των πόλεων, το βράδυ και στον ήλιο και πάντα.

Αρκετά γνώρισα.

Τις στάσεις της ζωής.

Ω βόμβοι και οράματα.

Ξεκίνημα μέσα σε καινούριες αγάπες και θορύβους»

Αρθούρος Ρεμπώ... Είναι πόνος, Εύα... Είναι, όμως, γλυκός...

— «Αν θυμάμαι καλά, κάποτε ήταν η

ζωή μου έκπαγλη γιορτή

που άνοιγαν όλες οι καρδιές και όλα τα

κρασιά κυλούσαν.

Μια νύχτα πήρα την ομορφιά στα γόνατά μου.

Και τη βρήκα πικρή.

Και τη βλαστήμησα...»

— Ρεμπώ, πάλι;

— Ναι... Από το «Μια εποχή στην κόλαση».

— Θυμάσαι πως κλείνει το ποίημα, Εύα;

— «...Αλλά, Σατανά, φίλτατέ μου,

να χαρείς, όχι βλοσυρές ματιές.

Περιμένω μερικές βδελυρότητες, αναδρομικά.

Ωστόσο, για σας, τους εραστές της απουσίας

του περιγραφικού ή διδακτικού ύφους σ' ένα συγγραφέα,

για σας αποσπώ τις λίγες ελεεινές αυτές σελίδες

από το σημειωματάριο ενός κολασμένου»

— Η ζωή είναι κόλαση και παράδεισος μαζί;

— Στην βυζαντινή ζωγραφική υπάρχει ένας τύπος βιβλίου, εκείνης της εποχής, που ονομάζεται «ειλητάριο». Ο αναγνώστης, όταν διάβαζε το κείμενο του ειληταρίου, ξετύλιγε λίγο-λίγο με το

αριστερό χέρι και το ξανατύλιγε με το δεξί. Αυτή η κίνηση δηλώνεται από τα ρήματα «ειλείν» και «ανελίσσειν». Ολόκληρη η ζωή, Λουκά, πάνω σε αυτά τα δύο ρήματα στηρίζεται. Κάποτε «ξετυλίγεται» για να «ξανατυλιχθεί» και πάλι, όπως ένα ειλητάριο...

— Στα ειλητάρια, όμως, οι βυζαντινοί έγραφαν σύντομα κείμενα και έκλειναν το ειλητό με βουλοκέρι που έφερνε την σφραγίδα του αποστολέα για να εξασφαλιστεί το απόρρητο της αλληλογραφίας.

— Και η ζωή μας ένα «σύντομο κείμενο» είναι, Λουκά, μια «αλληλογραφία» που «σφραγίζεται» από τη μοίρα μας, από το πεπρωμένο. Άλλοτε, αυτή η «σφραγίδα» είναι «χρυσή» και άλλοτε είναι «μολύβδινη».

— *«Πρώτο ταξίδι έτυχε ναύλος για το Νότο,
δύσκολες βάρδιες, κακός ύπνος και μαλάρια.
Είναι παράξενα της Ίντιας τα φανάρια
Και δεν τα βλέπεις, καθώς λένε με το πρώτο.
[...]*

*Η λαμαρίνα!... Η λαμαρίνα όλα τα σβήνει
Μας έσφυξε το Κυρο Siwo σαν μια ζώνη
Κι εσύ κοιτάς ακόμη πάνω απ' το τιμόνι,
πως παίζει ο μπούσουλας καρτίνι με καρτίνι»
Νίκος Καββαδίας...*

— Κεφαλλονίτικο πνεύμα.

— Ναι, Εύα. Κεφαλλονίτικο.

— Πάντα πίστευα, Λουκά, ότι οι άνθρωποι μοιάζουν με κορμούς που έχουν ριχθεί στο ποτάμι της ζωής.

— Αυτό που ξεχωρίζει ένα ξύλινο κορμό που επιπλέει από μια βάρκα φτιαγμένη από το ίδιο ξύλο είναι ότι η βάρκα έχει κουπιά και μπορεί να αρμενίζει ενάντια στο ρεύμα. Όλοι οι άνθρωποι, Εύα, δεν είναι απλοί κορμοί που σύρονται από τη μια όχθη στην άλλη.

Υπάρχουν και εκείνοι που είναι «ναύτες» μιας «βάρκας». Εκείνοι που δεν χρειάζονται δεκανίκια ψεμάτων. Εκείνοι που ψάχνουν και βρίσκουν σιγά-σιγά την αλήθεια. Βάζουν την προσπάθειά τους στα «κουπιά» και διακρίνουν πράγματα που οι άλλοι δεν βλέπουν, αφού κωπηλατούν ενάντια στο ρεύμα. Έχουν ενθουσιασμό στην ψυχή τους και τους αρέσει το γέλιο και τα όμορφα πράγματα. Και πάνω από όλα, οι «κωπηλάτες» πιστεύουν στον εαυτό τους και στη «βάρκα» που κατασκεύασαν. Ο φόβος κάνει τους ανθρώπους να καταφεύγουν στην προστασία της αγέλης. Ο πανικός, όμως, της αγέλης, κάποια στιγμή, τους εξοντώνει.

— Εσύ, Λουκά, αρμενίζεις κόντρα στο ρεύμα;

— Ναι... Πάντα.

— Και την αλήθεια; Την ανακάλυψες;

— Ναι... Την ανακάλυψα.

— Σαν ένα αρχαιολογικό εύρημα;

— Ναι... Σαν κάτι τέτοιο...

— Θα μου την πεις και εμένα;

— Ναι... Αλλά... Όχι τώρα... Είναι αργά.

Πήρε την άδεια κούπα του καφέ που κρατούσα και σηκώθηκε όρθιος. Μου έδωσε το χέρι του για να με βοηθήσει να σηκωθώ και εγώ.

— Μπορείς να κοιμηθείς στην σκηνή μου, Εύα. Εγώ θα φιλοξενηθώ στην σκηνή κάποιου συναδέλφου.

— Καληνύχτα... Πέρασα υπέροχα.

— Καληνύχτα.

Μπήκα μέσα στην σκηνή. Η καρδιά μου χτυπούσε τρελά. Το πουκάμισο γλίστρησε από τους ώμους μου και έπεσε κάτω. Το παραβάν της σκηνής κουνήθηκε ελαφρά και έπειτα παραμερίστηκε. Ο αργός βηματισμός σταμάτησε πίσω από τη γυμνή πλάτη μου. Η ζεστή ανάσα ήχησε μέσα στα αυτιά μου. Τα δάχτυλα τυλίχθηκαν

γύρω από την μέση μου. Τα χείλη άγγιξαν δειλά τον ώμο μου και ύστερα τον λαιμό μου.

- Θα σε πονέσω λιγάκι, Εύα...
- Γιατί;
- Γιατί η αλήθεια πονάει.
- Ποια είναι η αλήθεια, Λουκά;
- Εσύ, Εύα... Σ' αγαπώ...
- Και η δική μου αλήθεια πονάει, Λουκά...
- Γιατί;
- Γιατί... Και εγώ... Σ' αγαπώ...

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Καλοκαίρι του 1994... Βενετία... Πέρασαν ήδη είκοσι χρόνια... Είκοσι ολόκληρα χρόνια... Μια πόλη μυστηριακή, επιβλητική, υγρή και δραματουργική. Η «Γαληνοτάτη Δημοκρατία», όπως αποκαλούνταν. Ένα μοτίβο δρόμου, γέφυρας και καναλιών. Ένα συνονθύλευμα από ιταλικές, βυζαντινές, γοθτικές, αραβικές, αναγεννησιακές, μανιεριστικές και μπαρόκ επιρροές. Ένας βενετοβυζαντινός ρυθμός. Μια πόλη που κάποτε ενέπνευσε ανθρώπους της Τέχνης και της Λογοτεχνίας. Η Βασιλική του Αγίου Μάρκου, με την μεγαλοπρέπειά της και τους πολλαπλούς περίκομψους τρούλους της να αντικατοπτρίζουν την σπουδαιότητα που είχε κάποτε η Βενετία σαν πύλη μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Το Παλάτι των Δόγηδων, ένας θησαυρός γνώσεων που περιέχει μύθους και θρύλους, ιστορίες δολοπλοκιών και αγωνίας, εξεγέρσεις, εγκλήματα και διαφθορά. Η Γέφυρα των Στεναγμών, όπου οι φυλακισμένοι που τη διάβαιναν, καθώς κατευθύνονταν προς τα κελιά των φυλακών, έβλεπαν την πανέμορφη λιμνοθάλασσα και το νησί του Αγίου Γεωργίου και έτσι ένιωθαν ελεύθεροι για τελευταία φορά. Σήμερα, ένα ζωντανό νεκρό μνημείο του παρελθόντος. Μια πικρή γεύση γοήτρου, πλούτου και δύναμης που κάποτε είχε...

*«Ω Βενετία, πόλις από χρυσάφι κι από σμάλτο,
Κορόνα στη λαμπρότητα της Αδριατικής,
Μέγα Κανάλι, Γέφυρα των Στεναγμών, Ριάλτο,
Ω θύμηση ανεξάλειπτη μιας εκθαμβωτικής*

*νύχτας, που επερέπτησα στη μυθική πλατεία
του Αγίου Μάρκου, μπρος στο Παλάτι των Δουκών,
ακούοντας να σφρηηλατούν τις ώρες μία μία
τα χάλκινα ομοιώματα των δύο στρατιωτών*

*πόσο πλάγι σου φαίνονται μικρά και χωρίς βάθος
τα αισθήματα που μας κρατούν ακόμη εδώ στη γη,
εφήμερος η λύπη μας, αταίριαστο το πάθος
ω αιώνια παράδοση του κάλλους και πηγής»*

Απόγευμα καλοκαιριού... Βαδίζω μόνη μου και δεν μπορώ παρά να νιώσω την δυσφορία και δύσπνοια λόγω της μόλυνσης που έχουν υποστεί τα κάποτε καταγάλανα νερά της. Αρνούμαι να ακολουθήσω την καθιερωμένη διαδρομή που οδηγεί στα σημαντικότερα αξιοθέατα. Αποτολμώ μια μικρή περιήγηση στα αμέτρητα λαβυρινθώδη σοκάκια. Αισθάνομαι κλειστοφοβικά. Στα δρομάκια αυτά δεν χωράει πάνω από ένα άτομο, ενώ τα κτίρια δεξιά και αριστερά μοιάζουν με πραγματικά ερείπια γεμάτα υγρασία. Νιώθει κανείς πως τείνουν να ενωθούν στην κορυφή τους συνθλίβοντας οτιδήποτε και οποιονδήποτε βρίσκεται ανάμεσά τους...

Η Βενετία... Η Βενετία της Πλατείας του Αγίου Μάρκου, της Γέφυρας των Στεναγμών, του Palazzo Ducale... Αλήθεια... Πώς θα μπορούσε κανείς να απολαύσει μια βαρκάδα διασχίζοντας μια μουχλιασμένη πόλη; Μια πόλη της εκμετάλλευσης των τουριστικών μηνών; Μια πόλη της προσφοράς υπηρεσιών υπό μορφή

«γλειψίματος» και ζητιανιάς τόσο από τους καταστηματάρχες όσο και από τους γονδολιέρηδες; Βγαίνω από τα ερημικά στενά δρομάκια... Φτάνω στην Πλατεία του Αγίου Μάρκου... Μπορώ κυριολεκτικά να ανασάνω και να θαυμάσω τη θέα της πόλης «εξ' αποστάσεως»... Βενετία... Την ώρα που ο ήλιος έχει πλέον δύσει... Η πόλη γίνεται περισσότερο μεταφυσική. Το γκριζογάλανο τοπίο μεταμορφώνεται. Συνεχώς, όμως, κυριαρχεί η ίδια αίσθηση. Η αίσθηση πως βρίσκεσαι σε ένα νεκροταφείο όπου σκοτεινές δυνάμεις «καραδοκούν» και παραμονεύουν σε κάθε απομονωμένο σοκάκι μιας πόλης-φάντασμα...

Βενετία... Διασχίζω τους εμπορικούς δρόμους της πόλης περνώντας ανάμεσα από μια ασίγαστη, αλλοπαρμένη κοσμοπλημμύρα. Στους δρόμους, το τεχνητό φως, η μουσική και ο έντονος ρομαντισμός δημιουργούν μια ερωτική ατμόσφαιρα. Ένα κοσμοπολίτικο αέρα. Μια εκλεπτυσμένη αισθητική. Προχωρώ μόνη και η κρυστάλλινη φωνή του Λουκά με συνοδεύει μέσα από τα λόγια ενός γράμματος...

«... Ο κώδικας αυτός, Εύα, του Ιερού Αυγουστίνου, αντιγράφηκε από τον Jacopo da Pergola, που εργαζόταν σ' αυτή τη μικρή πόλη της Ιταλίας, τη Cesena, για λογαριασμό του Novello Malatesta...

Η μικρογραφία στο εσωτερικό του αρχιγράμματος έχει ξεχωριστό εικονογραφικό και συμβολικό ενδιαφέρον. Η σύνθεση, ένας μοναχός σε αναγεννησιακού ύφους Studiolo, περιστοιχισμένος από βιβλία, ένα ειλητάριο και μια κλεψύδρα να κοιτάζει προς τον ουρανό μέσα από ένα παράθυρο...

Αγάπη μου... Πρέπει να πας στην Βιβλιοθήκη της Cesena να το δεις... Είναι εκπληκτικό... Δίνει την εντύπωση ότι προβάλλει το ιδανικό πρόσωπο του λογίου και Χριστιανού που εμπλουτίζει την εσωτερική εμπειρία και γνώση του με βάση την αρχαία σοφία σε συνδυασμό με τη Θεία Αποκάλυψη...

Η Βιβλιοθήκη της Cesena, λοιπόν... Η Βιβλιοθήκη αυτής της μικρής Ιταλικής πόλης. Ένα άθικτο κτίσμα που διατηρείται από την εποχή της Αναγέννησης. Η Βιβλιοθήκη, που ιδρύθηκε από τον νεαρό ηγεμόνα, Novello Malatesta.

«...Εύα, ο Novello Malatesta ήταν άνθρωπος με μεγάλη ευαισθησία. Από μικρή ηλικία υποστήριξε την ιδέα για την οργάνωση μιας Βιβλιοθήκης στην Cesena και μάλιστα μια εποχή που ακόμη και στα μεγάλα πνευματικά κέντρα σπάνιζαν οι ανοιχτές βιβλιοθήκες. Πώς σου φαίνεται αυτό, αγάπη μου;...»

Η είσοδος της Βιβλιοθήκης περιβάλλονταν από μια αναγεννησιακή πορτοσιά, δεξιά από την οποία υπήρχε η επιγραφή με το όνομα του αρχιτέκτονα, Matteo Nuti, και τη χρονολογία αποπεράτωσης της Βιβλιοθήκης. Στο κέντρο του αετώματος ήταν χαραγμένο το έμβλημα της οικογένειας των Malatesta, ένας ελέφαντας με χαραγμένη τη ρήση, *“Elephas indicus culices non timet”*, που σήμαινε ότι: «Ο Ινδικός ελέφαντας δεν φοβάται τα κουνούπια».

Άνοιξα τη δίφυλλη ξύλινη πόρτα της Βιβλιοθήκης και βρέθηκα σε έναν ορθογώνιο χώρο, ιδιαίτερα κομψό και αέρινο. Δύο σειρές μαρμάρινες κολώνες σχημάτιζαν έναν κεντρικό διάδρομο. Δεξιά και αριστερά του διαδρόμου ήταν τοποθετημένα, σε συμμετρικές αποστάσεις, τα έδρανα. Σε αυτά τα ξύλινα έδρανα διαφαίνονταν καθαρά ο τρόπος ταξινόμησης και φύλαξης των χειρογράφων στα ράφια, κάτω από το αναλόγιο, καθώς και η αλυσόδεσή τους στις οριζόντιες μεταλλικές βέργες. Η οροφή του διαδρόμου ήταν αψιδοειδής, ενώ στα πλευρικά κλίτη μεταμορφώνονταν σε μια σειρά ισομεγέθη σταυροθόλια που νόμιζες ότι σαν τεντωμένα χέρια σε στάση ικεσίας ήθελαν να αγγίξουν τον ουρανό... Και παντού η μορφή του Ιερού Αυγουστίνου και της Θείας Αποκάλυψης... Όπως έλεγε και ο Λουκάς...

Βενετία... Καλοκαίρι του 1994... Βαδίζω μόνη μου σε μια πόλη χαρακτηριστική, παράξενη, μυστηριώδη, σε μια πόλη προς εξαφάνιση. Η Πλατεία του Αγίου Μάρκου, το ωραιότερο σαλόνι της Ευρώπης, σύμφωνα με τον Ριχάρδο Βάγκνερ. Και, όμως, οι κάτοικοί της την έχουν ουσιαστικά εγκαταλείψει. Παραμένουν μόνο όσοι έχουν κέρδος από τον τουρισμό. Μια πόλη που δεν θα αντέξει την φθορά του χρόνου και θα βυθιστεί σαν την Ατλαντίδα. Οι πλημμύρες, η ρύπανση και η καθίζηση, τρεις φορές ταχύτερη από ότι στο παρελθόν, προμηνύουν την ολική εγκατάλειψη και τον θάνατο. «Θάνατος στην Βενετία.» Θάνατος στον Πύργο του Ρολογιού με του ορειχάλκινους Μαυριτανούς και τα ζώδια που δείχνουν την ώρα. Θάνατος στη γοητεία της πόλης. Θάνατος στα χρώματά της. Θάνατος στην ιδιαίτερη λάμψη της. Θάνατος στην χάρη των μικρών γεφυριών που ενώνουν τα στενά κανάλια. Θάνατος στα έργα των Βερονέζε και Τιντορέτο. Μια πόλη που χάνεται μέρα με την μέρα... Μια πόλη που βουλιάζει μέσα στην απέραντη βενετική λιμνοθάλασσα... Μια πόλη που πεθαίνει... Όπως πέθανες και εσύ, Λουκά... Όπως πέθανες και εσύ, αγάπη μου... Όπως πέθανες και εσύ...

Καλοκαίρι του 1994... Η Βενετία δεν υπάρχει πια... Είναι νεκρή... Έχει πεθάνει... «Θάνατος στην Βενετία...» Δεν μπορώ άλλο να σε σκέφτομαι, αγάπη μου. Δεν μπορώ άλλο. Ελευθέρωσέ με. Λύτρωσέ με. Η Βενετία... Βαδίζω μόνη σε μια πόλη που μοιάζει με μια βαμμένη πόρνη. Μια ξεθωριασμένη πόλη, με βρώμικα νερά, με βρώμικα σοκάκια, με βρώμικους ανθρώπους. Ένα κουρασμένο σώμα σέρνομαι μέσα σε μία ελεεινή μάζα ελεεινών ανθρώπων, «μουχλιασμένων» ανθρώπων. Αγάπη μου... Πόσο όμορφα ηχεί αυτή η λέξη... Αγάπη μου... Κάποτε νόμιζα ότι δεν υπάρχει... Ότι είναι μια ονειροφαντασία... Ένα υποκριτικό τέχνασμα... Μια πλάνη... Μια απάτη... Ένα ψέμα... Μια ανάγκη επιβίωσης...

Μια αιτία συνύπαρξης... Ένας συμβιβασμός ζωής... Όχι, αγάπη μου... Τίποτα από όλα αυτά δεν ήσουν εσύ... Εσύ ήσουν μόνο η αλήθεια... Η δική μου αλήθεια... Άγγιξέ με, αγάπη μου... Άγγιξέ με μέσα σε αυτή την έρημη πόλη... Ζέστανέ με, αγάπη μου... Τα δρομάκια της πόλης είναι τόσο ψυχρά... Όλα είναι ψυχρά... Όλα είναι έρημα... Όλα έχουν σκεπαστεί από μια βαριά καταχνιά...

Βαδίζω σε ένα δρόμο που δεν ξέρω το όνομά του. Η «οδός της μοναξιάς», μάλλον έτσι πρέπει να ονομάζεται. Ποιος θα περίμενε ότι εγώ θα βάδιζα στην «οδό της μοναξιάς»; Ναι, αγάπη μου. Αισθάνομαι μοναξιά. Για πρώτη φορά. Φοβάμαι την μοναξιά μου. Αυτή που ήταν η ασφάλειά μου. Αυτή που ήταν το πολύτιμο καταφύγιό μου. Δεν έχω άλλα δάκρυα για σένα. Δεν έχω άλλα δάκρυα. Δεν θέλω να κλαιώ για σένα. Δεν θέλω να κλαιώ, αγάπη μου. Μοιάζει σαν χρέος. Μισώ αυτό το χρέος. Μισώ αυτό το είδος της εκτόνωσης. Μισώ την εκτόνωσή μου. Μισώ την μοναξιά μου. Δεν είσαι χρέος, αγάπη μου. Σε θέλω. Σε θέλω σαν ένας ναυαγός. Σε αναζητώ μέσα σε αυτόν τον θολό λαβύρινθο. Σε αναζητώ. Σε αναζητώ. Οι άνθρωποι δεν αγαπούν, Λουκά. Γιατί είναι ψεύτικοι. Γιατί είναι θολοί καθρέφτες. Γιατί είναι νεκρά είδωλα. Γιατί είναι πέτρες που πέφτουν με ορμή στο έδαφος και σπάνε σε χίλια κομμάτια. Δεν έχουν φωνή. Δεν έχουν αυτιά. Είναι άλαλοι. Είναι κουφοί. Είναι κορμοί δέντρων που παρασύρονται από το ρεύμα. Εσύ ήσουν η βάρκα, αγάπη μου. Εσύ ήσουν η βάρκα μου και τα κουπιά μου. Εσύ ήσουν όλα. Τόσα πράγματα. Τόσες στιγμές. Τόσα χρόνια. Πώς είναι δυνατόν όλα να έφυγαν μαζί με εσένα; Να πέρασαν; Να χάθηκαν; Και εσύ, Λουκά, που είσαι; Ποιον δρόμο της ζωής να πάρω για να σε συναντήσω; Σε ποιο σοκάκι αυτής της καταραμένης άθλιας πόλης βρίσκεσαι; Σε ποιο; Σε ψάχνω, αγάπη μου. Μέρα και νύχτα σε ψάχνω. Μέσα σε έρημους δρόμους διαφόρων χωρών. Μέσα σε κατάμεστες πλατείες.

Μέσα στα συγγράμματα που μελετώ. Μέσα στις βιβλιοθήκες που επισκέπτομαι. Μέσα στις μεγάλες πανεπιστημιακές αίθουσες που διδάσκω. Μέσα στα βιβλία που γράφω. Μέσα στις διαλέξεις που δίνω. Μέσα στις ψυχές των ανθρώπων. Μέσα στην ίδια την ζωή. Σε ψάχνω παντού. Δεν μπορώ να κλαίω για σένα, αγάπη μου. Δεν μπορώ. Δεν είσαι χρέος. Μισώ το χρέος μου αυτό απέναντί σου. Δεν είσαι εκτόνωση. Μισώ αυτή την εκτόνωση. Είσαι η αλήθεια, αγάπη μου. Είσαι η αλήθεια μου μέσα στο απέραντο ψέμα. Είσαι η αλήθεια μου. Και όταν σε χάνω μέσα σε αυτό το ψέμα, πνίγομαι. Πνίγομαι, Λουκά. Πνίγομαι. Και το μόνο που μπορώ να κάνω είναι να σε θυμάμαι, γλυκιά μου αγάπη. Να σε θυμάμαι. Και να κλαίω. Να κλαίω. Να κλαίω.

Διαβάζω τα ποιήματά σου. «*Η ποίηση είναι η αναζήτηση του ανεξήγητου*», μου έλεγες πάντα.

*«Ο άνεμος φυσάει
έτσι όπως τον άκουσε ο Όμηρος
ακόμα κι αν δεν υπήρξε ποτέ.»*

Εσύ είσαι το «ποίημά» μου, Λουκά. Εσύ «υπάρχεις». Σε αναζητώ. Κάθε μέρα σε αναζητώ. Πάντα θα σε αναζητώ, αγάπη μου... Πάντα...

Βενετία... Καλοκαίρι του 1994... Φεύγω... Φεύγω από αυτή την υγρή άρρωστη πόλη για να επιστρέψω εκεί από όπου ξεκίνησα... Πάντα θα επιστρέφω εκεί... Ίσως, μάλιστα, να μην έφυγα πραγματικά ποτέ από εκεί... Είναι ένας τόπος όχι φυγής αλλά επιστροφής... Με τα μάτια γεμάτα από εσένα, Λουκά... Με τα μάτια γεμάτα από τον δικό σου ουρανό, αγάπη μου...

Φθινόπωρο του 1994... Πάτμος... Ξαναγυρίζω... Μετά από είκοσι χρόνια, ξαναγυρίζω... Πάντα θα γυρίζω σε αυτό το νησί... Στο «νησί της Αποκάλυψης»... Της δικής μου «Αποκάλυψης»... Στο νησί μας, Λουκά... Στο νησί μας, αγάπη μου...

Φθινόπωρο του 1994... Είμαι πια στην Πάτμο... Ξαναγύρισα... Το βλέμμα μου αφήνεται να θαυμάσει τη Χώρα που ξετυλίγεται μπροστά μου κυκλικά κάτω από τα τεράστια τείχη. Κατάλευκη, μεγαλόπρεπη και επιβλητική με τα παλαιά αρχοντικά, τις καλοφτιαγμένες αυλές, τα λιθόστρωτα δρομάκια που με προσκαλούν να τα εξερευνήσω και πάλι όπως παλιά. Και σε κάθε βήμα, ένα εκκλησάκι. Σε κάθε ματιά, ένα παραδοσιακό σπίτι. Το νησί με την μυστικιστική ατμόσφαιρα. Το νησί με τα χρυσά δαντελωτά ακρογιάλια, τα μενεξεδένια δειλινά, και τους θρύλους που διηγούνται ότι κρύβει την πύλη προς την χώρα του ονείρου... Οι παραλίες φαντάζουν υπέροχες. Το τοπίο είναι γοητευτικό όπως την πρώτη φορά που το αντάμωσα. Ξαναγύρισα, λοιπόν, στο «νησί της Αποκάλυψης». Το καστρομονάστηρο του Θεολόγου δεσπόζει από ψηλά. Καθώς ακούγεται ο ήχος από τις καμπάνες που χτυπούν, αισθάνομαι ένα ανείπωτο αίσθημα συγκινησιακού ρίγους και γαλήνης.

Προχωράω και το «πεπρωμένο» των σχημάτων του νησιού, που «δούλευε» εδώ και χρόνια μέσα στο μυαλό μου, βλέπω πλέον να ξετυλίγεται μπροστά στα μάτια μου. Βλέπω τη μορφή ζωής που έχουν τα σχήματα μέσα στα όρια που προσφέρουν οι «φωτογραφίες» που τα δημιουργούν. Μελετώ σε κάθε βήμα που κάνω την κίνησή τους, τα μονοπάτια που παίρνουν και πιθανές ή μη συναντήσεις μεταξύ τους. Παρατηρώ τις μικροσκοπικές φιγούρες των ανθρώπων να μοιράζονται αυτόν τον χώρο της «εικόνας», μορφές που δεν θα συναντηθούν ποτέ. Ζω ξανά την σύνθεση του τοπίου των σπιτιών και κάπου-κάπου μια γυναίκα κάνει την εμφάνισή της σε ένα παράθυρο. Μπορώ να διακρίνω ζώες, υπάρξεις να προχωράνε σε απόσταση παράλληλα και που ίσως ποτέ να μην

διασταυρωθούν σε «πρώτο πλάνο». Αισθάνομαι να οικοδομούνται μικρές ιστορίες μέσα σε ένα νησιώτικο φθινοπωρινό τοπίο, να ζωντανεύουν, όπως σε ένα θέατρο γεγονότα λαμβάνουν χώρα, άνθρωποι περιδιαβαίνουν και διαδρομές επιχειρούνται. Μέσα σε αυτή την «φωτογραφία» βλέπω τον χώρο, τον χρόνο και την πραγματικότητα, χρησιμοποιώντας την ανθρώπινη φιγούρα σαν όργανο μέτρησης και επαλήθευσης, σαν χάρτη ηλιοτροπίου, σαν αναπνοή. Νιώθω το συναρπαστικό ταξίδι της κίνησης στους χώρους της πραγματικότητας, σαν να βρίσκομαι σε ένα δάσος από ερωτηματικά. Ψάχνω να βρω τα φωτισμένα μονοπάτια ακολουθώντας τα «ίχνη». Ο χώρος μέσα σε αυτά τα «μονοπάτια» διαιρείται, αλλά ταυτόχρονα γίνεται σεβαστή η ολότητά του. Οι ανθρώπινες σκιές εμφανίζονται σε «μικροσυχνότητες» κυνηγώντας η μία την άλλη από το ένα «κάδρο» στο άλλο, κάποτε συναντώνται και κάποτε μένουν μόνες. Απλά, περιδιαβαίνουν και ποτέ δεν ξέρει κανείς που πηγαίνουν. Οι «ιστορίες» τους είναι μηδαμινές, δύσκολα αντιληπτές και ατελείς. Κάθε μια από αυτές είναι ταυτόχρονα μοναδική και απαλλαγμένη από «νόημα». Οι ανθρώπινες αυτές ιστορίες, περιορισμένες από το χρονικό τους πλαίσιο, εμπεριέχουν πάντα ένα «στιγμιότυπο» που, κατά κάποιο τρόπο, αιωρείται στο χρόνο, απόλυτο και παράλογο. Αυτό το «στιγμιότυπο» μοιάζει να παράγει μια «εκκωφαντική σιωπή» και μια δυνατή αίσθηση γαλήνης. Τα ζευγάρια των εικόνων δεν διαφέρουν από ένα κυκεώνα, δημιουργούν μια πολύπλευρη δομή και έτσι η σύντομη διαδοχή από το ένα «κάδρο» στο άλλο δεν υπονοεί ούτε ακολουθία ούτε ιεραρχία, αλλά μάλλον ένα πλέγμα από «μονοπάτια» και «διαδρομές». Αυτό το «πλέγμα» δημιουργεί την αίσθηση ενός «παραμυθιού», αυτής της παμπάλαιας και αληθινής ιστορίας...

Το φθινοπωρινό τοπίο «πνέει» από τα φώτα του νησιού και φτάνει ως τα νέφη του ουρανού. Τα φύλλα πέφτουν καταγής

και εγώ, περιδιαβαίνοντας στον δρόμο της μελαγχολίας και της περισυλλογής, τα «σαρώνω» στο πέρασμά μου. Ένα φθινόπωρο που σαν ίσκιος, σαν άγγελος της φθοράς, σαν κύριος του θανάτου χαράζει φανταστικά προς τους ορίζοντες τα αιώνια ερωτηματικά που βασανίζουν τον άνθρωπο. Ατέλειωτα ερωτηματικά. Και πάνω στα πεσμένα φύλλα, πάνω στο υγρό χώμα, το ριγηλό φθινοπωρινό αεράκι αφήνει την ιερή του ορμή, την έρημη «προτομή» του. Φθινοπωρινές αέρινες σιωπές και εγώ σαν ένας Δον Κιχώτης βαδίζω έχοντας κρεμάσει στην άκρη του κονταριού μου την σημαία μιας ιδέας. Σκοντάφτω στην λογική και στα ραβδιά των άλλων, μία κοντόφθαλμη οραματίστρια. Περπατώ μέσα σε μια ανάληπτη ζωή, μέσα σε ένα όνειρο, μέσα σε μια χίμαιρα με μάτια υγρά και πικρή ανάσα. Δείχνω μάταια την πληγή μου στον ήλιο, γιατί πολέμησα για ένα «ανύπαρχτο βασίλειο», σαν παράφρων, σαν ωραία βασίλισσα. Νιώθω την χλευαστική πορφύρα του φθινοπωρινού ήλιου να με τυλίγει σφιχτά. Αστεία δαρμένη βαδίζω καταμεσής του δρόμου. Ούτε ένα δάκρυ πλέον δεν μου έχει μείνει για να δεχτώ ανθρώπινα κάθε χυδαία βρισιά.

Κάποτε άκουσα μια φωνή να με καλεί σε ένα «ταξίδι», πέρα από το «δυνατό», πέρα από το «γνωρισμένο». Ήταν μια φωνή που τραγουδούσε όπως ο άνεμος στις ακρογιαλιές, όπως ένα φάντασμα που κανείς δεν ξέρει από πού ήρθε, χαϊδεύει όμως το αυτί σου και σε τρομάζει. Και εγώ είπα, «ναι», σ' αυτή τη γλυκιά φωνή. Από τότε αυτή η φωνή κρατάει την πληγή μου, το πεπρωμένο μου. Με κάνει να αγαπάω τόσο τρυφερά την θάλασσα και τον ουρανό. Αυτή η φωνή με παρηγορεί και μου λέει: *«Κράτησε τα όνειρά σου. Οι συνετοί δεν έχουν έτσι ωραία σαν τους τρελούς...»* Και εγώ πίσω από την απέραντη ύπαρξη, μέσα στη μελανή άβυσσο, βλέπω καθαρά κόσμους παράξενους, γίνομαι θύμα εκστατικό της οξυδέρκειάς μου. Και η φωνή του Ισίδωρου ηχεί ξανά στα

αυτιά μου από παντού για να με γυρίσει πίσω είκοσι χρόνια, στα τελευταία του λόγια, πριν τον αποχαιρετήσω:

«...Οι ηδονές είναι σύντομες και θα πρέπει να αποκτούμε καινούρια πράγματα για να “κλείσουμε τα μάτια μας”, ώστε να μη μας υποχρεώσουν να αντιμετωπίσουμε την πραγματικότητα. Θα πρέπει να μετασχηματίσουμε την ζωή σε κάτι το διασκεδαστικό, το συναρπαστικό, ή να πέσουμε στην τρέλα των διαφόρων τρόπων φυγής. Ωστόσο, το “ένστικτο” της αθανασίας μας ακολουθεί από παντού και αναζητούμε τρόπους να παρατείνουμε τη ζωή, τη μοναδική ζωή, σε μια άνιση μάχη με τον θάνατο. Η “Αποκάλυψη”, Εύα, περιέχει ένα πολύπλοκο κωδικοποιημένο μήνυμα και το κλειδί που επιτρέπει την αποκρυπτογράφηση του, δεν μας το δίνει ο Ιωάννης, αλλά η ίδια η ζωή...

Πάντα βρίσκεται κάποιος που έλκεται από κάποιο μυστηριώδη λόγο για να ταξιδεύσει σε δάση, θάλασσες και σ’ όλο τον κόσμο. Πάντα υπάρχει κάποια ύπαρξη για να εξιστορηθεί, ένα πεπρωμένο για να αποκαλυφθεί. Υπάρχει πάντα ένα τοπίο που πλησιάζει από μακριά και που απρόσμενα εστιάζεται και γίνεται το επίκεντρο της προσοχής μας. Εσύ, Εύα, το βρήκες αυτό το τοπίο και ταξίδεψες. Αυτό είναι η “Αποκάλυψη”. Αυτό είναι το “όνειρο”. Αυτή είναι η “αλήθεια”. Αυτό είναι το πολυπόθητο “μήνυμα”. Τι κρύβεται πίσω από την Πάτμο, Εύα; Πίσω από τη Μονή; Πίσω από τη Βιβλιοθήκη; Πίσω από τους βυζαντινούς κώδικες; Πίσω από το Ιερό Κείμενο του Ιωάννη; Πίσω από το Σπήλαιο της Αποκάλυψης;

Το ταξίδι, Εύα... Η αναζήτηση... Η ελεύθερη αναζήτηση...

Τώρα ξέρεις... Τίποτα στη ζωή μας δεν είναι τυχαίο...»

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην μεγάλη αίθουσα του αναγνωστηρίου της Εθνικής Βιβλιοθήκης επικρατούσε όπως πάντα απόλυτη ησυχία. Πλησίασα μηχανικά ένα ράφι που έδειχνε να λυγίζει από το βάρος των συσσωρευμένων βιβλίων πάνω του. Το χέρι μου ενστικτωδώς άγγιξε την ράχη ενός βιβλίου με τίτλο και συγγραφέα που μου ήταν άγνωστος και το τράβηξε έξω αργά. Οι σελίδες του άρχισαν να ανεμίζουν μέσα από τα ακροδάχτυλά μου.

«...Ποιος είναι τελικά ο Ντελακέ; Αυτός ο άνθρωπος μεγάλης ευφυΐας αλλά και διαστροφής; Τι είναι αυτό που κάνει τα μέλη της “Εταιρείας Ντελακέ” να απολαμβάνουν την ικανοποίηση που προέρχεται τόσο από την γνώση όσο και από την αίσθηση ότι μοιράζονται με ελάχιστους άλλους το προνόμιο να γεύονται την επαφή με την Τέχνη και τους δημιουργούς της;...»

Γύρισα το βιβλίο και κοίταξα το οπισθόφυλλο.

«Βιβλίο παράξενο που ξεκινά με τρομερές φιλοδοξίες και φθάνει σε ένα εξαιρετικά απροσδόκητο αποκορύφωμα, αφού κάνει μια μακριά διαδρομή μέσα από τα φιδογουριστά δρομάκια της Τέχνης, της Φιλοσοφίας, της ποίησης, της Ιστορίας.»

Ακούμπησα το βιβλίο πάνω σε ένα τραπέζι που βρήκα δίπλα μου και κάθισα. Έσकिσα ένα μικρό λευκό χαρτάκι από το σημειωματάριό μου και άρχισα να γράφω.

*«Με τα μάτια κλειστά κι όμως ανακαλύπτω
χέρια δεμένα σφιχτά κι όμως δεν υποκύπτω
παίρνω ανάσα βαθιά στα στήθια αέρα που καίει
και με φωτιά στην καρδιά λάβα στις φλέβες μου ρέει...»*
Άφησα δυο-τρεις σειρές να μεσολαβήσουν και συνέχισα να γράφω.

*«Σήκωσε τα περήφανα χέρια σου και δέησου
να γίνεις ένα από τα πολλά τα μαύρα μυστικά της
να μην σε αγγίζει η ελπίδα, όπως τ' ανήλια της αβύσσου
η αχτίδα, για τα πρόσχαρα πούνε για σένα ξένα
και μόνο η σκέψη κάποτε στο άσκοπο πέταμά της
να βρίσκεις όλα που πόθησες, τα ωραία στερημένα...»*

Η ματιά μου περιπλανήθηκε για λίγα δευτερόλεπτα μέσα στο χώρο της Βιβλιοθήκης και κρατώντας σφιχτά ανάμεσα στα δάχτυλα την πένα μου, σημείωσα στο κάτω μέρος του λευκού χαρτιού
«Κολέγιο Πέμπρουκ, Οξφόρδη.»

Άνοιξα το βιβλίο στη μεσαία σελίδα του. Σε αυτή τη σελίδα, εντελώς συμπτωματικά, τελείωνε ένα από τα κεφάλαια του βιβλίου. Διάβασα τα τελευταία λόγια που είχε γράψει ο συγγραφέας του
«... Άνοιξα το δέμα στο τρένο. Άλλος ένας ακριβοθώρητος Ντελακέ. Ήμουν πιο ενθουσιασμένος με το βιβλίο παρά με το ότι πήγαινα στη Φλωρεντία. Μέσα η Ντόνα είχε βάλει μια καρτούλα. Ήταν ένα αντίγραφο μιας από τις εικόνες στο αρχείο του Ινστιτούτου. Μια ελάσσονα θεότητα που γονάτιζε για να θυμιατίσει ένα βωμό. Στην πίσω όψη η Ντόνα έγραφε:

“Αυπάμαι που δεν μπόρεσα να γίνω σαν κι αυτή. Θέλησα απ’ την αρχή να είμαι μια σημαντική γυναίκα στη ζωή σου. Δεν φταιω εγώ, σου το ορκίζομαι.

*Με αγάπη
Ντόνα”»*

Έβαλα το χαρτάκι μέσα σε αυτή τη σελίδα αφήνοντάς το να προεξέχει αισθητά. Την στιγμή που, όρθια πλέον, ετοιμαζόμουν να φύγω αφήνοντας το βιβλίο πάνω στο τραπέζι, μια ωραία κοπέλα με πλησίασε. Κοντοστάθηκα κοιτάζοντάς την. Ένωσα κάτι να σφίγγει ξαφνικά την καρδιά μου. Είχε πολύ ζεστά γλυκά μάτια και έτσι όπως με κοίταζε με ένα αθώο παιδικό χαμόγελο, με την μεγάλη τσάντα της κρεμασμένη στον ώμο περιμένοντας να φύγω, της ψιθύρισα ασυναίσθητα

— Κάθισε, κορίτσι μου...

Ελβετία, 1998

«Αγαπητέ Ισίδωρε

Τα χρόνια περνούν αλλά καμιά φορά δεν είναι ικανά για να θολώσουν τη μνήμη μας. Το όνομά μου είναι Εύα Κομνηνού. Η ιδιότητά μου, Ιστορικός Τέχνης. Το επάγγελμά μου, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου. Το μεράκι μου, ερευνήτρια.

Πριν από είκοσι και παραπάνω χρόνια ήρθα στην Πάτμο μόνη μου για να επισκεφθώ το μοναστήρι του Ιωάννη του Θεολόγου και κυρίως τη μοναστηριακή βιβλιοθήκη με σκοπό να μελετήσω την σπάνια συλλογή της. Τότε, ήμουν περίπου τριάντα ετών. Όταν σου είπα διστακτικά την ιδιότητα με την οποία ήρθα στο μοναστήρι, μου απήντησες ότι όλοι όσοι μελέτησαν την συλλογή της Βιβλιοθήκης μέχρι σήμερα, δεν κατάλαβαν τίποτα από το περιεχόμενό της, γιατί είχαν έρθει σαν “ερευνητές”, όπως ακριβώς είχα έρθει και εγώ. Πέρασαν πολλά χρόνια από τότε, αλλά αυτή τη φράση δεν την ξέχασα ποτέ.

Στο ξεκίνημα της ζωής μου, χωρίς ίσως να μπορώ να το συνειδητοποιήσω, προσπαθούσα να γίνω ένας άνθρωπος σαν όλους τους άλλους. Είχα μπει στον δικό τους κόσμο, στους δικούς τους σκοπούς, στο δικό τους “παιχνίδι”. Το “παιχνίδι” αυτό ήταν ευχάριστο και διασκεδαστικό στην αρχή. Ήταν ευχάριστο να το παίζεις μία, δύο, τρεις, είκοσι φορές, αλλά μπορούσα άραγε να “παίζω” συνέχεια; Μήπως είχα μπει σε ένα “παιχνίδι” χωρίς τελειωμό; Και, εάν ναι, άξιζε τον κόπο; Όχι, δεν άξιζε. Είχα μπει σε ένα “παιχνίδι” που έκανε τη ζωή μου κάθε μέρα φτωχότερη και αθλιότερη από τη ζωή των “συμπαιχτών” μου και αυτό γιατί οι σκοποί τους δεν ήταν δικοί μου, ούτε οι έννοιες τους, ούτε οι επιθυμίες τους, ούτε τα όνειρά τους. Ούτε η ζωή τους ήταν δική μου. Ποιά λοιπόν ήταν η δική μου ζωή; Ποιό “παιχνίδι” είχε φτιαχτεί αποκλειστικά για να το “παίζω” μόνο εγώ;

Αναζητώντας αυτό το “παιχνίδι” με τους δικούς μου όρους παιγμένο, παγιδεύτηκα σε μια μοίρα που θέλησε να ζήσω όλες τις αμφιβολίες του ανθρώπινου πεπρωμένου σε υπερθετικό βαθμό σαν προσωπική αγωνία. Μια αγωνία που δεν παύει να υπάρχει, όταν πάψει κανείς να είναι νέος. Η αγωνία μου ήταν ο αδιάλειπτος αγώνας μου για την γένεση και τον προσδιορισμό της προσωπικότητάς μου. Αναρωτιόμουν, ποια στ’ αλήθεια ήμουν. Τι, πραγματικά, ήθελα από την ζωή μου. Πώς έπρεπε να “φτιάξω” αυτό το “παιχνίδι”, ώστε όταν συμμετέχω σε αυτό, να νιώθω ικανοποιημένη. Έτσι, εξαιτίας αυτής της αγωνίας, μπήκα σε άγνωστα λαβυρινθώδη μονοπάτια αναζήτησης και “έπλασα” το “πρόσωπό” μου. Το “πρόσωπό” μου δεν είναι ούτε περισσότερο ούτε λιγότερο “αληθινό” από τα άλλα “πρόσωπα”. Είναι ένα “πρόσωπο” που “αναδύθηκε” σκιαγραφώντας ανθρώπους μέσα από την ζωή. Είναι ένα ωραίο “πρόσωπο”; Δεν ξέρω. Αυτό που μπορώ να αισθανθώ είναι ότι δεν είναι ένα “αντίγραφο”, ένα “κακέκτυπο”, αλλά η “συμπύκνωση”, ένα συνο-

λικό “αντίκρισμα” και μια “περίληψη” αυτής της ισχύουσας ζωής.

Κάποτε μου είπες, τις ημέρες εκείνες που έμεινα στο νησί, ότι δεν είναι όλοι οι άνθρωποι ταγμένοι ούτε προικισμένοι για να γίνουν “προσωπικότητες”. Οι πιο πολλοί, μάλιστα, ούτε καν γνωρίζουν ποια είναι αυτή η αγωνία της εξατομίκευσης. Όποιος, όμως, βιώσει αυτή την αγωνία, διαπιστώνει πως ο αγώνας αυτός τον κάνει να συγκρουστεί με κάθε τι “μέσο”, “κανονικό”, “παραδοσιακό”, “αστικό”. Μέσα από αυτή την “διελκυστίνα”, που στο ένα άκρο της βρίσκεται η λαχτάρα για ατομική ζωή και στο άλλο άκρο η βασανιστική και ανελέητη απαίτηση της κοινωνίας και του περιβάλλοντος για προσαρμογή του ατόμου, γεννιέται τελικά η “προσωπικότητα”.

Είχες δίκιο, Ισίδωρε. Είχες απόλυτο δίκιο. Το μόνο που απομένει τώρα είναι ένα ερώτημα:

“Μήπως τελικά η Εύα Κομνηνού, η Ιστορικός Τέχνης, η Καθηγήτρια Πανεπιστημίου, η ερευνήτρια δεν είναι πραγματικά ένας άνθρωπος, ένα αληθινό πρόσωπο, αλλά μια πανανθρώπινη αρχή, η προσωποποίηση μιας τραγικής αλήθειας ή μιας αναπόδραστης θεωρίας ζωής;”

Η απάντηση είναι δική σου Ισίδωρε, και όλων όσων θέλουν και μπορούν “ελεύθερα” να την δώσουν στον εαυτό τους...

Εύα Κομνηνού
Ελβετία, 1998»

ΤΕΛΟΣ

